

Strateegia on vastu võetud Tartumaa Arendusseltsi üldkoosolekul 20.02.2019

TARTUMAA ARENDUSSELTSI STRATEEGIA AASTATEKS 2015-2022

Tartumaa hingab Emajõe rütmis

Sisukord

Mõisted	3
Sissejuhatus	5
1. Tartumaa Arendusseltsi lühiülevaade.....	6
1.1. Kohalik tegevusgrupp ja liikmeskond.....	6
1.2. Tegevuspiirkonna kirjeldus	9
1.3. Juhtimine ja töökorraldus.....	10
1.4. Tegevusgrupi kogemused esimesest Leader-perioodist.....	12
2. Tegevuspiirkonna olukorra lühiülevaade	14
2.1. Arenguvajadused	14
2.2. Arengupotentsiaal	17
3. Eelmise strateegia täitmine.....	19
3.1. Toetuste jagunemine	19
3.2. Elluviidud projektide tulemuste ja mõju analüüs.....	22
4. Strateegia 2015-2022.....	24
4.1. Soovitud olukord, visioon, strateegilised eesmärgid ja valdkonnad	24
4.2. Rakendatavad meetmed.....	25
4.3. Strateegia integreeritus ja uuendusliku olemuse kirjeldus	29
4.4. Strateegia koostamise protsess	29
5. Elluviimise tegevuskava.....	31
5.1. Meetmete valiku üldine põhjendus	31
5.2. Meetmete kirjeldus	32
5.3. Strateegia indikaatorite kokkuvõte.....	49
5.4. TASi kui arendusorganisatsiooni tegevussuunad	51
6. Strateegia rakendamine, seire ja uuendamine	53
6.1. Rakendamine	53
6.2. Seire.....	54
6.3. Uuendamise kord.....	56
7. Strateegia rahastuskava.....	57
8. Seosed teiste strateegiliste arengudokumentidega	59
9. Riskid	66
Kasutatud materjalid	68
LISA 1. Strateegia piirkondlike ümarlaudade kokkuvõtted	69
LISA 2. Strateegia piirkondlike ümarlaudade analüüs	77
LISA 3. Omavalitsusjuhtide intervjuude kokkuvõte	81
LISA 4. Piirkonna hetkeolukorra analüüs.....	83
LISA 5. TASi koostöölepingud	84
LISA 6. TASi strateegia koostamise protsess.....	86
LISA 7. TASi suurema mõjuga arendustegevused perioodil 2009-2014.....	88
LISA 8. TASi projektid 2010-2014.....	91
LISA 9. Seletuskiri strateegia uuendamisele 2018-2019 aastal	93

Mõisted

- **TAS** – Tartumaa Arendusselts.
- **KOV** – kohalik omavalitsus.
- **MTÜ** – mittetulundusühing.
- **Leader** (Prantsuse keeles: *Liaison entre Actions de Développement de l'Economie Rurale* - seosed erinevate maamajanduse arengu tegevuste vahel) – Euroopa Liidu algatusprogramm, mille abil edendatakse elu maapiirkonnas. Programmi rakendatakse piirkonna arengustrateegia kaudu, mis on ettevalmistatud kohalike inimeste algatusel ja koostöös. Programmi ülesehitus soosib kohalike inimeste algatusvõimet ja teotahet oma kodukoha arendamiseks läbi erinevate võimaluste ja koostöövõrgustike. Käesolevas strateegias on läbivalt kasutatud Leader-mõistet.
- **CLLD** (*Community-led Local Development*) – kogukonna juhitud kohalik areng. Leader-tegevus on üks CLLD väljundeid.
- **Maapiirkond** – haldusüksus, kuhu alla kuuluvad külad, alevikud/alevid ning alla 4000 elanikuga linnad.
- **Koostöövõrgustik** – vabatahtlikkuse alusel koondunud ühiste huvide ja tegevusvaldkonnaga inimeste/organisatsioonide kogum, kus toimub eesmärgipärane suhtlemine ja tegevus uue teadmise loomiseks, vastastikuseks õppimiseks, arenguks jne.
- **Kogukonnateenus** – kogukonna liikmetele pakutav teenus, mis lähtub kogukonna vajadustest. Kogukonnateenused on suunatud külakogukondadele piirkondades, kus tururegulatsioon mingites valdkondades ei toimi.
- **Indikaator (mõõdik)** – mingi nähtuse olemasolu näitaja, vahend mingi suuruse ligikaudseks mõõtmiseks. Indikaatoriga saab objektiivselt mõõta, kas tegevuse mõjul on soovitud muudatused toimunud. Indikaatorid jagunevad:
  - **väljundindikaatoriteks** – mõõdab programmi/projekti abil rahastatud tegevusi ehk otseseid tulemusi (nt tee ehitamine, koolitatute arv);
  - **tulemusindikaatoriteks** – iseloomustab programmi/projekti tulemusel loodud kasu või hüve, mis on mõõdetav vahetult või teatud aja möödudes pärast programmi/projekti lõppemist (nt täienduskoolituse edukalt läbinute osakaal, loodud töökohtade arv);
  - **mõjuindikaatoriteks** – iseloomustab programmi rakendamisel saavutatud pikaajalisi positiivseid üldisi trende (nt elanikkonna kasv, keskmiste sissetulekute kasv jms).
- **Kohaliku ressursi väärimine** – kohaliku ressursi (TASi piirkonnast pärit looduslik ressurss, nt puit, biomass, põllumajandussaadused, maavarad jne) väärtuse suurendamine. Näiteks võib see puidu puhul tähendada metsamaterjalist mööbli tootmist (võrreldes algse olukorraga – palgid – on väljundi – mööbel – väärtus oluliselt tõusnud).
- **Teadmussiire** – ülikoolide teadmiste ja uurimisoskuste rakendamine ettevõtete heaks. Teadmussiirde eesmärk on lahendada ettevõtte arendusülesandeid ülikoolide teadlaste ja üliõpilaste abiga.
- **Uuenduslikkus (innovatiivsus)** – uus või olulisel määral parendatud toode (kaup või teenus) või protsess, uus turundusmeetod või uus organisatsiooniline meetod, äri võtte, töökoha organiseeritus või välissuhe (ELi ja OECD ühine definitsioon). TASi strateegia raames ei käsitleta uuenduslikena vaid kõrgtehnoloogilisi ning teadusmahukaid projekte, vaid mh ka algatusi, mis toetavad vana ja väärtusliku kogemuse taasavastamist, loovad toodetele või pakuvad kogukondadele kõrgemat lisandväärtust, suurendavad jätkusuutlikkust, toetavad sektorite ülest koostööd, kohaliku ressursi kasutamist või on konkreetse piirkonna jaoks uudsed ning samas vajalikud.

- **Ettevõte** – tööjõu ja kapitaliga varustatud iseseisev majandusüksus, millel on erinevaid juriidilisi vorme: aktsiaselts (AS), osaühing (OÜ), usaldusühing (UÜ), täisühing (TÜ) ja tulundusühistu (TÜ). Kõik nimetatud vormid ning lisaks ka füüsilisest isikust ettevõtjad (FIED) on Tartumaa Arendusseltsi jaoks abikõlblikud toetuse taotlejad. Ettevõtteid jagunevad:
  - **mikroettevõteteks (TASist abikõlblikud taotlejad)** – ettevõte, mille töötajate arv on alla 10 inimese ning mille aastakäive ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 2 miljonit eurot;
  - **väikeettevõteteks (TASist mitteabikõlblikud taotlejad)** – ettevõte, mille töötajate arv on vahemikus 10–49 inimest ning mille aastakäive ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 10 miljonit eurot;
  - **keskmise suurusega ettevõteteks (TASist mitteabikõlblikud taotlejad)** – ettevõte, mille töötajate arv on vahemikus 50–249 inimest ning mille aastakäive ei ületa 50 miljonit eurot ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 43 miljonit eurot.
  - **suureettevõteteks (TASist mitteabikõlblikud taotlejad)** – ettevõte, mille töötajate arv on enam kui 250 inimest.
- **Ettevõtlikkus** – inimest iseloomustav ja tema käitumist suunav hoiakute kogum, mida iseloomustab tahan-suudan-teen suhtumine. Ettevõtlikkus võib väljenduda erinevates ühiskonnaelu vormides, sh nii ettevõtluses, kodanikuühiskonnas kui ka avalikus sektoris.
- **Ettevõtluspädevus** – teadmiste, oskuste ja suhtumise kogum, mis on vajalik ettevõtlusega tegelemiseks.
- **Kohaliku tegevusgrupi toetuse jooksvad kulud** – kulud, mis on seotud kohaliku arengustrateegia rakendamise juhtimisega, sh tegevuskulud, personalikulud, koolituskulud, suhtekorraldusega seotud kulud, finantskulud, võrgustikutööga seotud kulud.
- **Kohaliku tegevusgrupi toetuse elavdamiskulud** – kulud, mis tehakse eesmärgiga soodustada sidusrühmade teabevahetust ja edendada strateegiat ning toetada potentsiaalseid toetuse saajaid tegevuste väljatöötamisel ja taotluste koostamisel.
- **Ühisprojekt** – projekt, millesse on kaasatud vähemalt kaks partnerit, kellest vähemalt üks ei ole kohalik tegevusgrupp. Ühisprojekt viiakse ellu tegevuskava raames. Haldusreformi järgselt võib ühisprojekti ellu viia ka ühe omavalitsuse siseselt kuid arvestusega, et kaasatud peavad olema partnerid vähemalt kahest haldusreformi eelse omavalitsuse piirkonnast.
- **Tegevusgruppide riigisisene koostöö (riigisisised koostööprojektid)** – kahe või enama Eesti kohaliku tegevusgrupi omavaheline koostöö strateegia rakendamiseks.
- **Tegevusgruppide riigiväline koostöö (riigivälised koostööprojektid)** – ühe või enama Eesti kohaliku tegevusgrupi ning ühe või enama välja poole Eestit või Euroopa Ühendust tegutseva Leader või Leaderi tunnustega kohaliku tegevusgrupi koostöö strateegia rakendamiseks. Leaderi tunnustega kohaliku tegevusgrupi all mõistetakse maapiirkonna kohalike avalik-õiguslikest ja eraõiguslikest isikutest partnerite rühma, kes rakendab kohaliku arengu strateegiat liidus või liidust väljaspool ning muud maapiirkonna kohalike avalik-õiguslikest ja eraõiguslikest isikutest partnerite rühma, kes rakendab kohaliku arengu strateegiat.

Sissejuhatus

Tartumaa Arendusselts (edaspidi TAS) on mittetulundusühing, mille liikmeteks on Tartumaa maapiirkonna kohalikud omavalitsused, ettevõtted ja kodanikuühendused. Ühingu tegevuse põhieesmärk on vastavalt põhikirjale kohaliku elu arendamine tuginedes avaliku, era- ja kolmanda sektori koostööle.

TAS on üks kohalikest Leader-tegevusgruppidest Eestis. TASil on seisuga jaanuar 2019. a. kokku 99 liiget, millest 9 on kohalikud omavalitsused (8 Tartumaa omavalitsust ning Räpina vald Põlvamaalt), 38 ettevõtet ning 52 kodanikuühendused.

TASi strateegia perioodiks 2015-2022 on aluseks organisatsiooni ja selle tegevuspiirkonna arendamiseks. Strateegia esimeses peatükis on analüüsitud TASi tausta ning kogemusi eelmisest perioodist. Teises on antud ülevaade tegevuspiirkonnast, sh peamistest väljakutsetest ja arengupotentsiaalid. Kolmas peatükk keskendub eelmise perioodi strateegia täitmisele, neljandas on ära toodud perioodi 2015-2022 strateegia visioon, strateegilised eesmärgid, valdkonnad ja meetmed. Viiendast osast on leitud strateegia elluviimise tegevuskava, kuuendas kirjeldatakse strateegia rakendamise juhtimist ning seiret. Rahastuskava on leitud peatükist seitse, seosed teiste arengudokumentidega peatükist kaheksa ja riskianalüüs peatükist üheksa.

Strateegia on koostatud laiapõhjaliste kaasamisseminaride ning arutelude, millesse kaasati erinevaid osapooli TASi tegevuspiirkonnast ja ka väljastpoolt, tulemusena. Seminaridel käsitleti nii TASi senist tegevust kui ka osalejate visiooni piirkonnast. Samuti arutleti erinevate valdkondade ja sihtgruppide peamiste vajaduste üle. Kokku osales strateegia koostamises perioodil märts 2013 - oktoober 2015 enam kui 400 piirkonna omavalitsuste, ettevõtete ja kolmanda sektori esindajat. Perioodil oktoober 2018 – veebruar 2019 toimus strateegia uuendamine, mille raames viidi dokumenti sisse haldusreformist tulenevad täpsustused ning ühtlasi täiendati dokumenti lähtuvalt strateegia rakendamisest saadud kogemustest (vt ka lisa 9 - strateegia uuendamise seletuskiri).

Käesolev uuendatud strateegia on kinnitatud TASi üldkoosoleku poolt 20.02.2019.

1. Tartumaa Arendusseltsi lühiülevaade

1.1.Kohalik tegevusgrupp ja liikmeskond

Tegevusgrupi taust

MTÜ Tartumaa Arendusselts on asutatud 27. juulil 2006. a. Ühingu eesmärgiks on arendada tegevuspiirkonna kohalikku elu avaliku, era- ja kolmanda sektori koostöös. TASi esimeses koosseisus oli 52 liiget. Aastatel 2006-2008 tegutseti Eesti Riikliku Arengukava meetme 3.6 rahastusel, sealt edasi perioodi 2007-2013 Leader-meetme määruse alusel.

Asutamisjärgselt kuulus tegevusgrupi koosseisu 12 omavalitsust, aastal 2007 liitus täiendavalt neli omavalitsust. 2009. aastal ühines tegevusgrupiga Kallaste linn ning aastal 2015 Piirissaare vald. Seega oli TAS 2015. aastaks kujunenud 18 omavalitsusega suurimaks kohalikuks tegevusgrupiks Eestis. 2017. aastal toimus Eestis haldusterritoriaalne reform, mille raames vähenes kohalike omavalitsuste arv ligi kolm korda. Haldusreformi järel on TASi territooriumil kokku 9 omavalitsust.

TAS on tegutsenud vastavalt seitsmele Leader-põhimõttele¹, olles laekunud rahastustaotluste hindajaks ning otsuste langetajaks koha peal. Aastatel 2009-2013 esitati TASile Leader-meetme taotlusvoorude raames 1272 projekti, millest juhatuse poolt kinnitati (sai positiivse otsuse) 565 taotlust. Täiendavalt on TAS käivitanud proaktiivselt mitmeid projekte ning olnud partner erinevates koostöötegevustes nii Eesti-siseselt kui rahvusvaheliselt.

Lisaks Leader-meetme üldeesmärgile (tegevuspiirkondade tasakaalustatud arendamine läbi Leaderi põhielementide rakendamise) on TAS lähtunud oma tegevuses Leaderi spetsiifilistest eesmärkidest:

- ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine, eelkõige läbi ühistel tegevustel põhinevate tegevuste rakendamise;
- sotsiaalse kaasatuse edendamine;
- piirkondlike eripärade parem rakendamine;
- uuenduslike lahenduste leidmise ja kasutuselevõtmise soodustamine sh kogukonnateenuste arendamisel;
- kohaliku tasandi valitsemise parendamine läbi erinevate osapoolte kaasamise.

Liikmeskond

Tartumaa Arendusseltsil on seisuga jaanuar 2019 99 liiget, millest 9 on kohalikud omavalitsused, 38 ettevõtteid ning 52 kodanikuühendused.

---

¹ 1) Strateegiate välja töötamine ja rakendamine alt üles, 2) avaliku ja erasektori kohalik partnerlus, 3) integreeritud ja mitut valdkonda hõlmavad meetmed, 4) uuendused, 5) koostöö, 6) võrgustikutöö, 7) piirkonnapõhised kohaliku arengu strateegiad.

38. TÜ Kõõgiviljaühistu Peipsiveere

Kohalikud omavalitsused

1. Elva vald
2. Kambja vald
3. Kastre vald
4. Luunja vald
5. Nõo vald
6. Peipsiääre vald
7. Räpina vald
8. Tartu linn
9. Tartu vald

Ettevõtted

1. AS Kallaste Kalur
2. FIE Külli Järg
3. FIE Muuli Talu
4. FIE Sääniku Talu
5. FIE Toivo Mardisalu Kangro Talu
6. FIE Urmas Pärnalaas
7. OÜ Avi Puutöökoda
8. OÜ Aiasõber
9. OÜ Aida Puhkemaja
10. OÜ Amme Park
11. OÜ Andre Farm
12. OÜ C.T. Grupp
13. OÜ Empreeste
14. OÜ Farmbalt
15. OÜ Forevi
16. OÜ Guitop
17. OÜ Haraldi Grupp
18. OÜ Heko Põld
19. OÜ Heller Kaubandus
20. OÜ Kolman Project
21. OÜ Koosalaane
22. OÜ Latikas
23. OÜ Leetsi
24. OÜ Luke Farmimeierei
25. OÜ Lutsuland
26. OÜ Mauleman
27. OÜ MF Tootmine
28. OÜ Projektitark
29. OÜ Rohelohe
30. OÜ Semu Aed
31. OÜ Slaker
32. OÜ Sonictest
33. OÜ Sulase PT
34. OÜ Sündmuste Looja
35. OÜ Tesmasan
36. OÜ Trives
37. OÜ Tõusuorg

Kodanikuühendused

1. MTÜ ABC Arendus
2. MTÜ Alajõe Külaselts
3. MTÜ Alatskivi Looduskeskus
4. MTÜ Avatud Pangodi
5. MTÜ GPS Abi Inimestele
6. MTÜ Haaslava Meeskoor
7. MTÜ Hobuatlase Selts
8. MTÜ Ilmasilm
9. MTÜ Jaago Sõbrad
10. MTÜ Tartu Kalastajate Klubi
11. MTÜ Kallaste Vabatahtlik
Päästeühing
12. MTÜ Kastre Kultuuriait
13. MTÜ Kawershof
14. MTÜ Koduvald Kambja
15. MTÜ Koosa Küla Arendusselts
16. MTÜ Kurepalu Külaselts Priius
17. MTÜ Laulu-mänguselts Helin
18. MTÜ Laulu- ja Mänguselts Lõoke
19. MTÜ Loodusteaduse ja
Tehnoloogia Ühendus "Ööbik"
20. SA Luke Mõis
21. MTÜ Luunja Külade Koda
22. MTÜ Luunja Maanaiste Selts
23. MTÜ Meeksi Maanaiste Selts
24. MTÜ Meeri Küla Arendamise
Selts
25. MTÜ Mäeotsa Külaselts
26. MTÜ Münnich
27. MTÜ Nõgiaru Külaselts
28. MTÜ Nõo Päästeselts
29. MTÜ Nõo Ratsaklubi
30. MTÜ Palu Puhkajate
Looduskeskus
31. MTÜ Peatskivi
32. MTÜ Peipsimaa Kogukonnaköök
33. MTÜ Piiri Peal
34. MTÜ Piirissaare Turism
35. MTÜ Puhja Stroh
36. MTÜ Rahinge Külaselts
37. MTÜ Rõka Külaselts
38. MTÜ Saadjärve Sadamaselts
39. MTÜ Sibulatee
40. MTÜ Sirgu Küla Selts
41. MTÜ Sootaga Maanaiste Selts
42. MTÜ Sporditeenindus

- 43. MTÜ Tartumaa Rahvakultuuri
Keskseits
- 44. MTÜ Uhti Küla Süda
- 45. MTÜ Vara Maanaiste Seits
- 46. MTÜ Välgil Küla seits
- 47. MTÜ Önnemaa

- 48. MTÜ Ülenurme Käsitöö- ja
Rahvuskultuuriseits "Nurmenukk"
- 49. SA Alatskivi Loss
- 50. SA Piirissaare Areng
- 51. SA Tartumaa Turism
- 52. SA Vapramäe-Vellavere-Vitipalu

1.2. Tegevuspiirkonna kirjeldus

Tartu maakonnas on 2017.a. haldusreformi järgselt kokku 8 kohalikku omavalitsust, millest kõik kas tervikuna või osaliselt kuuluvad Tartumaa Arendusseltsi. Lisaks kuulub TASi piirkonda endise Meeksi valla territoorium, mis jääb haldusreformi järgselt Põlva maakonda kuuluva Räpina valla koosseisu. 2018.a. seisuga ei kuulu Tartu maakonnast TASi koosseisu endised Jõgeva maakonna vallad - Tabivere (ühines Tartu vallaga) ja Pala (ühines Peipsiääre vallaga), kes jätkavad senises tegevusgrupis (Jõgevamaa Koostöökoda). Elva vallast ei kuulu TASi piirkonda endised Rannu ja Rõngu vallad, kes kuuluvad jätkuvalt Leader-tegevusgruppi Võrtsjärve Ühendus. Kuna haldusreformi raames ühinesid Tähtvere vald ja Tartu linn on ka Tartu linn osaliselt TASi koosseisus.

Piirkonna vaieldamatuks tõmbekeskuseks on Tartu linn, mille arengud on piirkonna kui terviku jaoks äärmiselt olulised. TASi piirkonna puhul on geograafilis-territoriaalne ühtsus tagatud, kuivõrd liikmesomavalitsuste pindala katab valdava osa maakonnast (vt joonis 1).

Joonis 1. Tartumaa omavalitsused ja TASi piirkond

TASi piirkonna kogupindalaks on koos 2015. aastal tegevusgrupiga liitunud Piirissaare vallaga 2623,9 km², mis moodustab enam kui ¾ kogu maakonna pindalast. Seisuga 01.01.2018 elas Tartu maakonnas Statistikaameti andmetel 151 122 inimest ja Rahvastikuregistri (RR) andmetel² 154 819 inimest. RR järgi elas TASi piirkonnas enam kui 43 200³ inimest. Keskmise asustustihedus on TASi piirkonnas 16,5 inimest/km² (maakonna keskmine koos Tartu linnaga on 48,3 inimest/km²).

Elanike arvult on Rahvastikuregistri andmetele tuginedes suurimaks omavalitsuseks piirkonnas 99 429 elanikuga Tartu linn (millest küll TASi piirkonda kuulub vaid endise Tähtvere valla territoorium), väikseimaks Nõo vald (4274 elanikku). Pindalalt on kõige suurem Tartu vald (732,2 km²), kõige väiksem aga Luunja vald (131,8 km²). Seega erinevad TASi piirkonnas omavalitsused nii elanike arvult, pindalalt kui ka asustustiheduselt. Erineb ka piirkonna asustumuster ja üldine elukeskkond – Tartu linna äärsetes valdades on see osaliselt linnaline, ülejäänutel valdavalt maalise iseloomuga. Samas katab TASi piirkond praktiliselt kogu Tartumaa, mis on tegevusgruppi ühendav joon. Samuti on kogu piirkonna jaoks ühine tõmbekeskus Tartu linn, seda nii teenuste kui ka töökohtade seisukohast.

Looduslikult on piirkonnas rahvusvaheliselt huvipakkuv Eesti suurim deltasoostik (Emajõe suursoo), samuti jõe ülemjooksul asuvad jõed ning taastatud luhaalad. Kultuuriliselt on eristuvaks piirkonnaks Peipsiveere, kus elavad vanausuliste kogukonnad. Piirkonna taristu on peamiselt seotud Tartu linnaga.

Tegevuspiirkonna omavalitsuste sotsiaal-majandusliku olukorra võib laias plaanis kaheks jagada. Tartu linna lähedastes TASi omavalitsustes (eelkõige endistes Ülenurme, Luunja ja Tartu valdades) on kestlikuks arenguks piisavalt inimpotentsiaali ja majanduslikku võimekust, enamikes keskusest kaugemal asuvates omavalitsustes on aga elanikkond pidevalt kahanenud (täpsemalt on sotsiaal-majandusliku olukorra kohta võimalik lugeda strateegia lisast 4).

1.3.Juhtimine ja töökorraldus

Arendusseltsi kõrgeimaks juhtimisorganiks on üldkoosolek, mille pädevusse kuulub ühingu põhikirja ja eesmärgi muutmine, strateegia, tegevuskava ja eelarve vastuvõtmine ning muutmine. Samuti kinnitab üldkoosolek juhatuse liikmete arvu ja selle liikmed. Üldkoosoleku pädevuses on ka kõik teised seadusest tulenevad õigused. Üldkoosoleku moodustavad TASi liikmed. Kontrollorganiks on kolmeliikmeline revisjonikomisjon, mille koosseisu kuuluvad kõigi kolme sektori esindajad.

Organisatsiooni igapäevast tegevust korraldab 9-liikmeline juhatus, mis valib oma liikmete hulgast esimehe ja aseesimehe. Juhatuse pädevusse kuulub ühingu tegevuse korraldamine, liikmete vastuvõtmine ja väljaarvamine, strateegia ja tegevuskava koostamise korraldamine, raamatupidamise korraldamine ning aastaaruande esitamine üldkoosolekule. Juhatus vastutab ka põhivara soetamise ja laenude võtmise eest. Juhatuse otsusega võetakse tööle töötajad ning määratakse neile tasu. Juhatuse pädevusse kuulub ühtlasi tegevusgrupi toetuse ja projektitoetustega seotud otsuste langetamine ning komisjonide moodustamine. Juhatus

---

² Edaspidi on dokumendis kasutatud Rahvastikuregistri andmeid, piirkonna sotsiaalmajanduslik analüüs on koostatud 2014. aasta andmetel.

³ Rahvastikuregistri 2017.a. andmed

moodustab ka projektide valikut tegeva hindamiskomisjoni ja töötab välja projektide valikupõhimõtted.

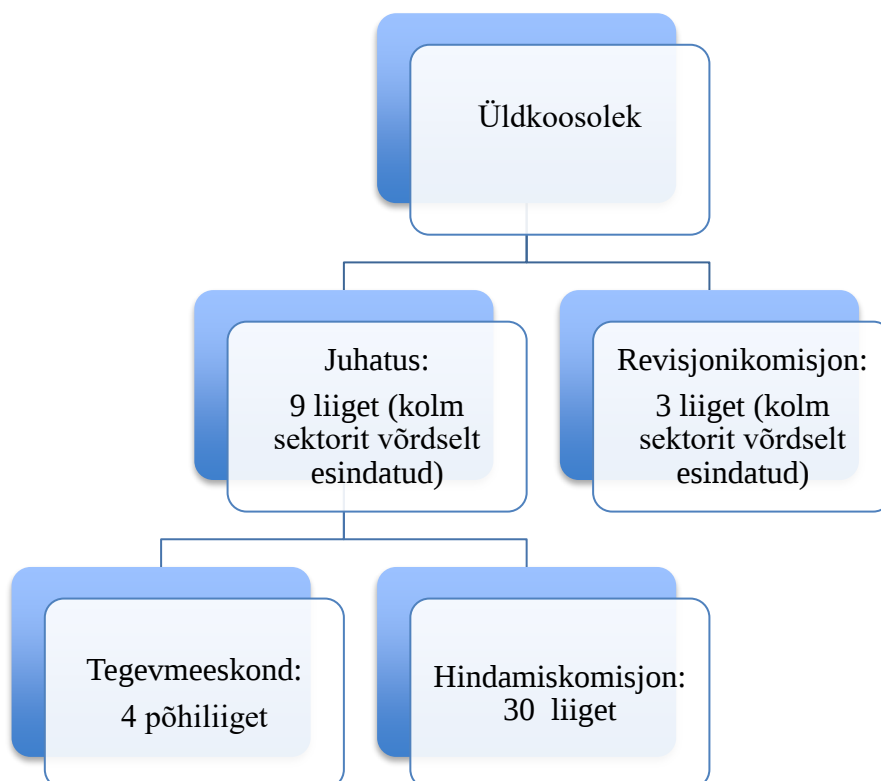
Strateegia elluviimist seirab juhatus koos tegevmeeskonnaga. Taotluste hindamist teostab 30-liikmeline hindamiskomisjon, kelle hulgast valitakse igas voorus hindajateks juhuslikkuse alusel 15 hindajat. Hindamiskomisjoni liikme esitatud või temaga seotud taotluste arutlusel peab vastav komisjoni liige ennast otsuse tegemisest taandama.

Kõikide TASi juhtimisstruktuuride juures peetakse kinni põhimõttest, et kolmanda ja erasektori esindajad koos peavad moodustama vähemalt 51% igast otsuseid tegeva tööorgani kinnitatud koosseisust.

Projektide hindamiskomisjoni puhul on arvestatud, et kaasatud oleksid era-, avaliku- ja kolmanda sektori esindajad kõigist Tartumaa piirkondadest ning täiendavalt ka TASi-välised koostööpartnerid. Hindamiskomisjoni kuuluvad kolm põhiliiget ja kolm asendusliiget (mõlemal juhul erinevate sektorite esindajad):

1. Põhja- ja Kirde-Tartumaa piirkonnast;
2. Lääne-Tartumaa piirkonnast;
3. Lõuna-Tartumaa piirkonnast ;
4. Kagu-Tartumaa piirkonnast;
5. TASi koostööpartnerite hulgast (erasektorit esindab Tartu Ärinõuandla, avalikku sektorit Tartumaa Omaavalitsuste Liit, kolmandat sektorit Kodukant Tartumaa).

Hindamiskomisjoni töösse kaasatakse ka Tartu Teadusparki, kes toetab mh TASi projektide innovaatsilisuse hindamisel. TASi struktuur on kujutatud joonisel 2.

Joonis 2. Tartumaa Arendusseltsi struktuur

Organisatsiooni igapäevast tööd juhib neljaliikmeline tegevmeeskond, kes kinnitatakse ametisse juhatuse poolt. Meeskonna liikmeteks on: tegevjuht, konsultant-asjaajaja, konsultant-projektijuht ettevõtluse valdkonnas ja konsultant-projektijuht kogukonna valdkonnas.

Tegevmeeskonna tööd juhib TASi tegevjuht, kelle ülesanneteks on organisatsiooni strateegia elluviimine, piirkonnale suunatud arendustegevuste juhtimine, tegevusplaani ja eelarve koostamine ning nende elluviimise jälgimine, kommunikatsiooni korraldamine, koostöö korraldamine ja TASi tegevuse seire korraldamine.

Konsultant-asjaajaja tegeleb peamiselt organisatsiooni dokumentatsiooni haldamisega, taotlejate üldise nõustamise ning sündmuste korraldamisega.

Ettevõtluse valdkonna konsultant-projektijuht tegeleb esmajoones taotlejate nõustamisega ettevõtluse valdkonnas, sh projektitaotluste menetlemine. Samuti on tema ülesandeks TASi arendusprojektide juhtimine ettevõtluse arendamise valdkonnas, sh koostöövõrgustike arendamine ja juhtimine.

Kogukonna valdkonna konsultant-projektijuhi ülesanneteks on taotlejate nõustamine kogukonna valdkonnas, sh projektitaotluste menetlemine. Lisaks sellele tegeleb ta TASi arendusprojektide juhtimisega kogukondade ja noorte arendamise valdkonnas. Ühtlasi vastutab ta ka kohalike omavalitsuste nõustamise eest piirkondlike arendusprojektide ideede väljaarendamiseks.

Vastav tegevmeeskonna ülesehitus ning ülesannete jaotus võimaldab tagada ka TASi strateegiliste valdkondade kaetuse (vt ka ptk 4.1).

Täiendavalt ostetakse sisse raamatupidamise teenust ning vastavalt vajadusele ka muid teenuseid (nt turundus). Lisaks kuulub TASi koosseisu Peipsimaa koordinaator, kes on palgatud ühiselt kõigi Peipsiäärsete Leader-tegevusgruppide ja Peipsi Kalanduspiirkonna Arendajate Kogu poolt.

1.4. Tegevusgrupi kogemused esimesest Leader-perioodist

TASi näol on tegu Eesti kontekstis suure tegevusgrupiga, mis on endale võtnud esimese Leader-perioodi algusest peale selgelt arendusorganisatsiooni rolli. Arendusorganisatsioonina on TAS lisaks Leader-meetme projektitaotluste nõustamise ja menetlemise korraldamisele aktiivselt osalenud uute piirkondlike, regionaalsete ja rahvusvaheliste algatuste planeerimisel, käivitamisel ja elluviimisel.

Lähtuvalt strateegia koostamise raames toimunud ümarlaudadest ning erinevatest aruteludest saab välja tuua, et esimest Leader-perioodi ilmestavad järgmised positiivsed kogemused:

- piirkondlike ja regionaalsete koostöövõrgustike areng, mis lisaks positiivsele mõjule on toonud TASi piirkonnale ka laiemat tuntust (Sibulatee, Peipsimaa, National Geographic’u kollased aknad, Maitsev Lõuna-Eesti);
- toimiv, toimekas ja pädev organisatsioon, mitmed proaktiivsed tegevused (nt TASi Noortefondi rakendamine, maakonna noorteinfo teenuse osutamine maakonnas, erinevad rahvusvahelised koostööprojektid) ning professionaalne tegevmeeskond;
- tulemuslik koostöö ja kaasamine TASi-siseselt;
- suur hulk toetatud ettevõtlusprojekte;

- laiapõhjaline ja tulemuslik väliskoostöö.

Esimese Leader-perioodi peamised väljakutsed on järgmised:

- konkurents projektide osas on tihe, suur osa projektidest pole saanud rahastust, mis on väljakutse nii taotlejatele kui ka hindajatele (nt aastatel 2011-2013 ületas taotletud projektide maht enam kui kolmekordselt rahastatud projektide mahu);
- piirkond ja organisatsioon on suhteliselt suur, mistõttu alapiirkondade omavahelist sidusust tuleks suurendada;
- piirkonna spetsiifika väljaarendamisele ning kohalike ressurside paremale ärakasutamisele suunatud taotlusi oleks võinud olla enam;
- organisatsioonil on arenguruumi projektide seire ja mõju hindamise osas.

Täiendavalt on lähiaastate suureks väljakutseks toetada TASI piirkonna ettevõtjate jt osapoolte uuenduslikkust ning erinevate organisatsioonide koostööd teadusasutuste ja ülikoolidega. TASI kui arendusorganisatsiooni jaoks tähendab see olulise rolli võtmist nn teadmussiirde vahendajana.

Vastavaid kogemusi on arvestatud uue strateegia kujundamisel viisil, et tagada positiivsete külgede jätkuv areng ning leida lahendus peamistele väljakutsetele (vt peatükk 4 ja 5).

2. Tegevuspiirkonna olukorra lühiülevaade

Tartumaa Arendusseltsi piirkonnale teostati strateegia koostamise raames sotsiaal-majanduslik analüüs, milles käsitleti rahvastiku, majanduse, kodanikuliikumise ja avalike teenustega seonduvaid küsimusi ning väljakutseid. Täiendavalt viidi läbi piirkondlikud ümarlauad, omavalitsusjuhtide intervjuud, ühine suur strateegiaseminar ning erinevad täiendavad arutelud strateegia juhtrühma ning teiste partneritega (vt p 4.4 – strateegia koostamise protsess). Käesoleva strateegia sisendiks ongi nii analüüsi kui ka erinevate arutelude tulemused. Analüüs tervikuna on välja toodud strateegia lisas 4, peatükis 2.1 on käsitletud peamised järeldused, mis on TASi strateegia aluseks ning millest lähtuvalt on koostatud TASi visioon, püstitatud eesmärgid ning töötatud välja meetmed.

2.1. Arenguvajadused

Tartumaa, sh TASi piirkond on väheseid Eestis, mille elanikkond tervikuna on viimase kümne aasta jooksul suurenenud. TASi piirkonnas on elanike arv suurenenud enam kui 13% võrra (vt tabel 1). Samas on kasv jaotunud ebaühtlaselt.

Tabel 1. Tartumaa ja TASi piirkonna rahvaarvu muutus 2008-2018 (Rahvastikuregister, 2018)

Piirkonnad (2017. a haldusreformi eelsed omavalitsused)	2008	2017	Muutus 2008-2017	Muutus (%)
Alatskivi	1 445	1 318	-127	-8,8%
Haaslava	1 777	2 186	409	23,0%
Kallaste linn	1 070	844	-226	-21,1%
Kambja	2 455	2 586	131	5,3%
Konguta	1 418	1 410	-8	-0,6%
Laeva	879	756	-123	-14,0%
Luunja	2 887	4 251	1 364	47,2%
Meeksi	727	592	-135	-18,6%
Mäksa	1 749	1 752	3	0,2%
Nõo	3 900	4 161	261	6,7%
Peipsiääre	864	665	-199	-23,0%
Piirissaare	96	103	7	7,3%
Puhja	2 426	2 239	-187	-7,7%
Tartu	5 318	7 299	1 981	37,3%
Tähtvere	2 654	2 609	-45	-1,7%
Vara	2 068	1 861	-207	-10,0%
Võnnu	1 138	1 162	24	2,1%
Ülenurme	5 312	7 449	2 137	40,2%
TASi piirkond kokku	38 183	43 243	5 060	13,3%
Omavalitsus (2017. haldusreformi järgsetes piirides)	2009	2018	Muutus 2009-2018	Muutus (%)
Elva	15 843	14 612	-1 231	-8%
Nõo	3 929	4 274	345	9%
Tartu	9 034	10 676	1 642	18%
Peipsiääre	6 585	5 676	-909	-14%
Kastre	4 681	5 138	457	10%

Tartu linn	101 145	99 429	-1 716	-2%
Luunja	3 047	4 503	1 456	48%
Kambja	8 126	10 511	2 385	29%
Tartu maakond	152 390	154 819	2 429	2%
Räpina	7 730	6 518	-1 212	-16%
Eesti	1 364 265	1 354 989	-9 276	-1%

Kasvanud on piirkonna majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv, kuid tähelepanuväärne on, et nende arv 1000 elaniku kohta on TASi piirkonnas madalam Eesti keskmisest. Teisalt ületab Eesti keskmist piirkonna maksumaksja keskmine brutotulu ning tulumaksu laekumine elaniku kohta. Omavalitsuste põhitegevuse tulud on kasvanud kiiremini kui Eestis keskmiselt (vt tabel 2).

Piirkonna MTÜde ja SAde arv 1000 elaniku kohta on veidi väiksem kui Eesti keskmine, olles samas viimase 10 aasta jooksul kasvanud 1,4 korda.

Piirkonna peamisi näitajaid kajastab tabel 2. Detailsem info on ära toodud strateegia lisas 4 (piirkonna olukorra analüüs), mis on koostatud 2014. aastal ehk enne haldusreformi.

Tabel 2. TASi tegevuspiirkonna peamised näitajad ja nende muutus⁴

Näitaja	TAS piirkond	Tartumaa	Eesti
Rahvaarv 01.2009	38 200	152 390	1 364 265
Rahvaarv 01.2018	43 300	154 819	1 354 989
Rahvaarvu muutus	5 400 (+13,3%)	2 429 (1,6%)	-9 276 (-0,7%)
Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv aastal 2007	1025	6 017	56 139
Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv aastal 2016	2618	10 982	100 045
Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu muutus kordades	2,6	1,8	1,8
Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 1000 elaniku kohta 2016/2017. a	61	71	74
Maksumaksja keskmine brutotulu 2016.a.	1075 EUR	1091 EUR	1027 EUR
Elaniku kohta laekunud tulumaks 2017.a	739 EUR	695 EUR	726 EUR
Omavalitsuste põhitegevuse tulude muutus perioodil 2013-2017	45%	34%	31%
MTÜde ja SAde arv aastal 2008	570	3 071	25 598
MTÜde ja SAde arv aastal 2017	781	3 378	27 527
MTÜde ja SAde arvu muutus kordades	1,4	1,1	1,1
MTÜde ja SAde arv 1000 elaniku kohta 2017. a	18	22	20

Peamiste rahvastiku- ning majandusnäitajate alusel on TASi-siseselt piirkondades (2017.a. eelses haldusjaotuses) suured erinevused. Piirkonna keskmiste näitajate kiiret kasvu veavad selgelt eest Tartu linna lähedased piirkonnad. Sotsiaalmajandusliku arengu näitajad on kõige tagasihoidlikumad Peipsiääre piirkonnas (tabel 3).

Tabel 3. TASi piirkondade näitajad

⁴ Aluseks olev analüüs on koostatud 2014. aastal võttes arvesse kõige viimaseid kättesaadavaid alusandmeid

2017. haldusreformi eelne KOV	Elanike arv 2017	Elanike arvu muutus 2008-2017 (%)	Keskmine brutotulu maksumaksja kohta 2016	Tulumaksu laekumine elaniku kohta 2017	Põhitegevuse tulude muutus 2013-2017	Majanduslikult aktiivsed ettevõtted 1000 elaniku kohta 2016	MTÜ-d ja SA-d 1000 elaniku kohta 2017
Alatskivi	1318	-8,8%	953	569	25%	30,3	20,5
Haaslava	2186	23,0%	1 057	761	96%	58,6	14,6
Kallaste linn	844	-21,1%	773	367	4%	24,9	29,6
Kambja	2586	5,3%	1 024	694	36%	53,8	14,3
Konguta	1410	-0,6%	997	619	48%	34,8	19,9
Laeva	756	-14,0%	1 016	711	26%	47,6	25,1
Luunja	4251	47,2%	1 090	774	51%	58,6	17,6
Meeksi	592	-18,6%	908	537	36%	25,3	13,5
Mäksa	1752	0,2%	992	661	27%	47,9	21,7
Nõo	4161	6,7%	1 037	712	38%	44,2	14,4
Peipsiääre	665	-23,0%	764	289	28%	16,5	18,0
Piirissaare	103	7,3%	774	502	110%	29,1	38,8
Puhja	2239	-7,7%	943	575	31%	43,8	16,5
Tartu	7299	37,3%	1 136	822	51%	75,1	17,7
Tähtvere	2609	-1,7%	1 067	780	34%	67,1	22,2
Vara	1861	-10,0%	980	607	29%	38,7	21,0
Võnnu	1162	2,1%	910	568	42%	36,1	18,9
Ülenurme	7449	40,2%	1 231	932	62%	97,2	17,6
TAS keskmine	2402	13,3%	1 075	739	45%	30,3	18,1

Seoses toimunud haldusreformiga pole tulevikus enam avalike statistikaandmete põhjal tabelis 3 väljatoodud täpsusastmega piirkondade vaates analüüse teha võimalik. Tulevastes strateegiates tuleb jääda omavalitsuse täpsusastmesse. Peale käesoleva strateegia elluviimist on eelduslikult vajalik TASi piirkonna täpsustamine lähtuvalt haldusreformi järgsest omavalitsusmaastikust.

Eeltoodust ja piirkonna olukorra analüüsist tulenevalt on TASi tegevuspiirkonna arenguvajadused ning väljakutsed alljärgnevad:

1. Hoolimata rahvaarvu üldisest kasvust on piirkonnasisesed erinevused suured – elanike arv on kasvanud vaid piirkondades, mis asuvad Tartu linnale lähemal, ülejäänutes on elanike hulk aga kahanenud. See tähendab, et omavalitsuste perspektiivid ning vajadused on erinevad. Elanikkonda kasvatanud omavalitsused peavad suutma tagada vajalikud (avalikud) teenused ka kasvutingimustes, teistel on seevastu väljakutseks olemasoleva elanikkonna ning teenuste säilitamine.
2. Tervikuna on piirkonnas väljakutseks ettevõtlusaktiivsuse suurendamine, kuivõrd see jääb alla nii maakonna kui ka Eesti keskmistele näitajatele. Samas on piirkonnas suhteliselt vähe vaba tööjõudu, millest tulenevalt peavad uued töökohad looma suuremat lisandväärtust (tööjõumahukateks ettevõtmisteks inimesi napib).
3. Piirkonnal on (osalt tänu Tartu linnale) märkimisväärne turismipotentsiaal, probleemiks on turismi Tartu-kesksus, samuti ebaühtlane turismiteenuste kättesaadavus. Seega on väljakutseks mh turismialase koostöö edendamine, uute teenuste arendamine ning teenuste kättesaadavuse parandamine.
4. Hoolimata kodanikuühenduste arvu järjepidevast kasvust jääb MTÜde ja SAde arv 1000 elaniku kohta Eesti keskmisele alla. Tegevuseks vajalikud hooned on aga enamasti olemas, kuigi mõnel pool vajab nende füüsiline seisukord kaasaegsete tingimustega vastavusse viimist. Seega on väljakutseteks organisatsioonide võimekuse suurendamine, samuti aktiivsete ühenduste loomise ja arengu toetamine, et olemasolevad hooned ja rajatised oleksid maksimaalselt kasutuses.
5. Elanike arvu ning vanusstruktuuri muutustel on mõju ka nõudlusele avalike teenuste osas. Ühest küljest on teatud kohtades probleemseks ruumi nappus, teisest aga

nõudluse kahanemine ning sellest tulenev hoonete alakoormatus (suuremas osas piirkonnast). Seega tuleb tegeleda teenuste pakkumise ümberkorraldamisega. Eraldi väljakutseks on huvitegevuste kättesaadavuse tagamine ning muu vaba aja sisustamine.

Lisaks ülalmainitule toodi strateegia protsessi raames toimunud aruteludel osalejate poolt välja järgmised **sihtgrupipõhised** väljakutsed:

1. kogukonnad:

- koostöö arendamine, laiapõhjaliste (mitut erinevat omavalitsust hõlmavate) ettevõtmiste toetamine;
- inimkapitali arendamine, sh koolitustegevused ja õppereisid;
- ühise inforuumi loomine;
- uute kogukonnateenuste, mis põhineksid ühisel ja suuremale piirkonnale lisandväärtust looval ideel (nt kogukonnaköök Peipsi ääres) käivitamine;

2. noored:

- ettevõtlikkuse ja ettevõtluse arendamine;
- kaasamine;
- erinevate piirkondade/taustaga noorte võrgustumine;
- sidususe loomine kohaliku ettevõtluse ja kogukonnaga;

3. ettevõtjad:

- võrgustike arendamine ja ühisturundus;
- kohalike ressursside (nt veeteed, kultuuripärand) äriks kasutusele võtmine;
- koostöö arendamine haridus- ja teadusasutustega;
- ekspordipotentsiaali arendamine.

Tartumaa Arendusseltsi strateegia toetab võimaluste piires eelnevalt väljatoodud väljakutsete lahendamist. Piirkonna peamised tugevused, nõrkused, võimalused ja ohud on kokkuvõtvalt ära toodud järgmises alapeatükis SWOT-analüüsis. Selle põhjal joonistub välja ka piirkonna arengupotentsiaal.

2.2. Arengupotentsiaal

Tulenevalt analüüsist ja strateegia raames läbiviidud üritustel saadud sisendist saab välja tuua, et TASi piirkonnas on vajalik edasi arendada selle peamisi tugevusi, mis on järgmised:

1. loodus- ja kultuuriressurss – TASi piirkond on mitmekesine, milles peituvat potentsiaali saab (äriks) rakendada uute ettevõtete loomiseks, teenuste arendamiseks jne;
2. maakonna positiivne kuvand, mis senini on peamiselt baseerunud Tartu linnal, kuid millest lähtuvalt on potentsiaali tuua külastajad ka teistesse piirkondadesse maakonnas;
3. suurus ja aktiivsus – suur territoorium paljude inimestega loob hea aluse mitmesugusteks kogukondlikeks tegevusteks, ettevõtjate koostööks jpm.

Piirkonna SWOT analüüs on kajastatud tabelis 4.

Tabel 4. TASi piirkonna SWOT-analüüs

Tugevused	Nõrkused
• Asukoht – tugeva keskuse Tartu linna lähedus (ligipääs teenustele, sh kõrgharidusele, teadus- ja arendusorganisatsioonid, töökohad, tööjõud, kohalike toodete turustusvõimalused jne) • Maakonna positiivne kuvand • Loodus- ja kultuuriressurss (Emajõgi, Peipsi, kaitsealad, kultuuripärand jne) • Piirkonna suurus, sh selle mitmekülgsus ja aktiivsus	• Elanike arvu vähenemine paljudes omavalitsustes • Piirkonna suurusest ja omavalitsuste ning alapiirkondade ebavõrdsusest tulenevad kitsaskohad • Piirkonnasisene vähene sidusus • Kohaliku ressursi vähene rakendamine
Võimalused	Ohud
• Tartu teaduspotentsiaali rakendamine • Turismialase koostöö arendamine, vähendamaks turismi Tartu-kesksust • Kohaliku ressursi (äriiline) rakendamine (nt puit, põllumajandussaadused, kultuuripärand jne) • Piirkonna ja ettevõtjate ühisturunduse arendamine • Kogukonna sidususe suurendamine läbi ühiste traditsioone loovate ettevõtmiste jms	• Ebavõrdsuse süvenemine piirkonna omavalitsuste vahel, sh elanikkonna edasine vähenemine, vähem võimekate omavalitsuste ääremaastumine, sealsete töökohtade kadumine ja sotsiaalsete probleemide suurenemine • Piirkonna omavahelise sidususe vähenemine – tulemuslikku koostööd ei toimu

Ülaltoodust tulenevalt on TASi strateegilisteks fookusteks:

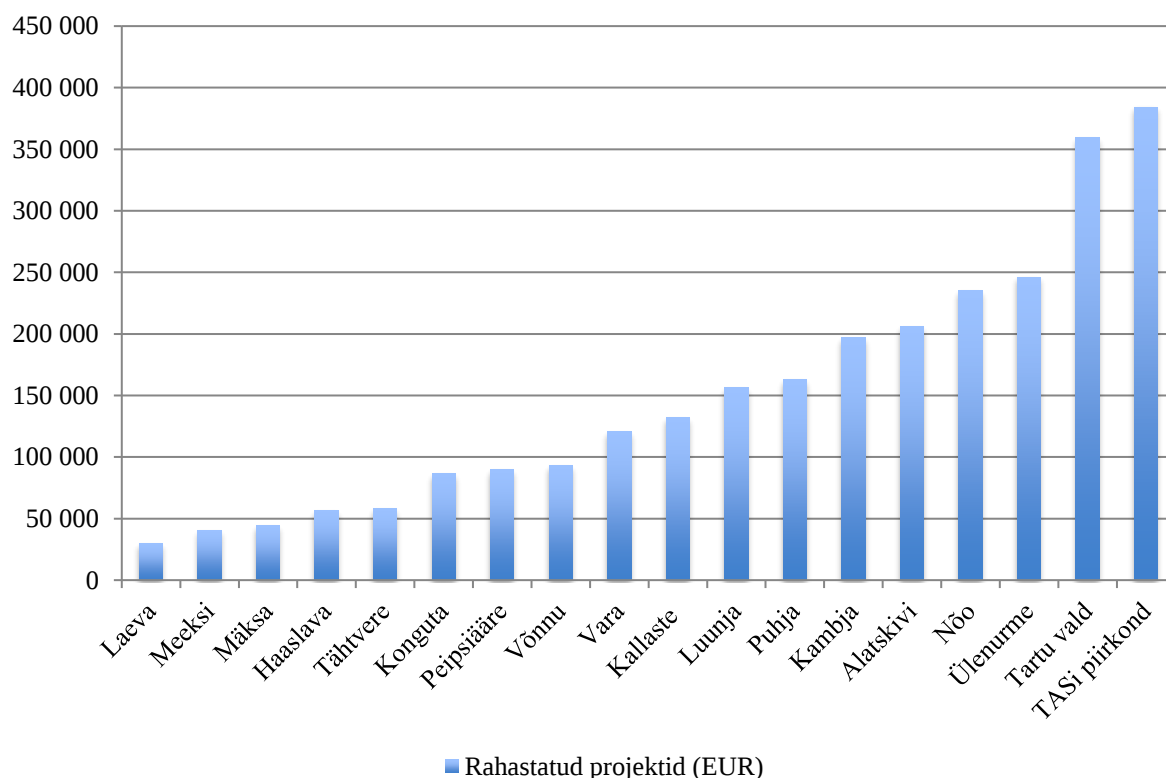
1. loodus- ja kultuuriressursi äriiline rakendamine, st rahavoogu loovate algatuste toetamine, uuenduslike teenuste ja toodete arendamine, koostöö teadusasutuste ja ülikoolidega jms;
2. olemasolevate organisatsioonide aktiivsuse rakendamine ja suurendamine;
3. piirkonna ning alapiirkondade ühise identiteedi hoidmine, loomine ja arendamine, sh selle ühtne tunnetamine, koostöö ning võrgustike edendamine, sh nii Eesti-siseselt kui ka rahvusvaheliselt.

3. Eelmise strateegia täitmine

3.1. Toetuste jagunemine

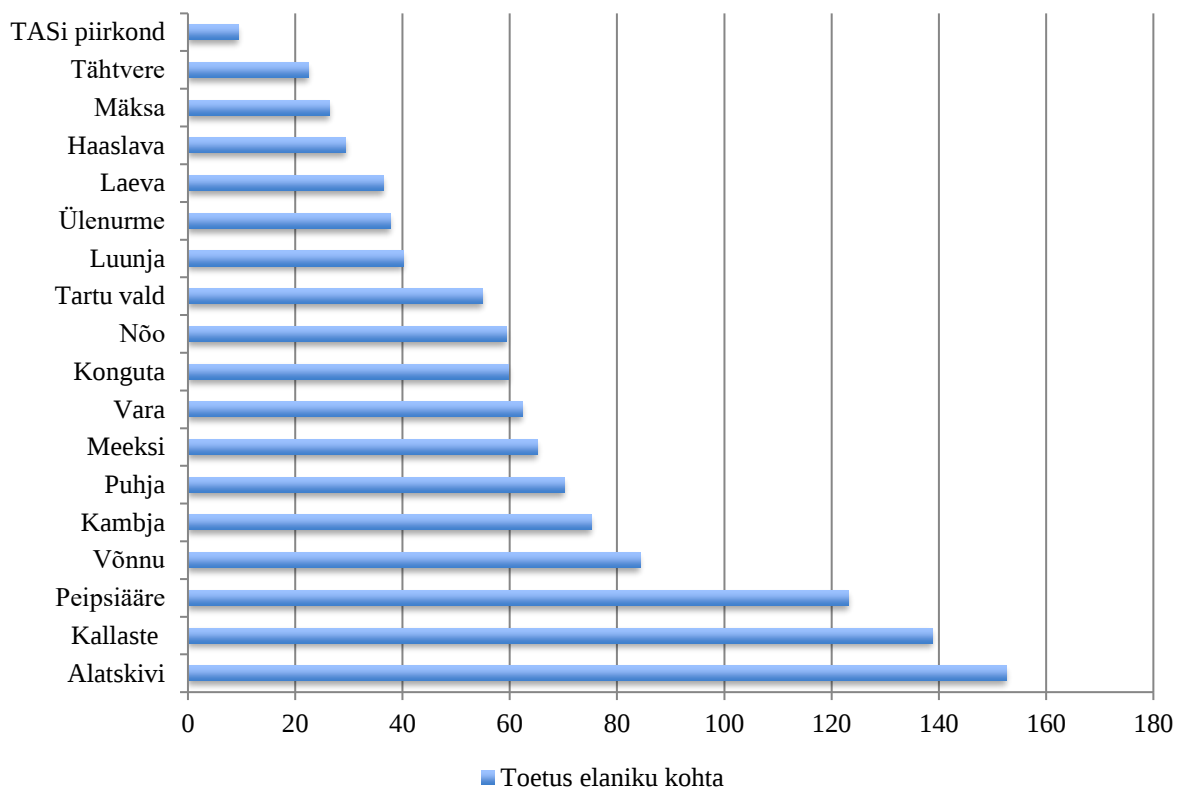
Järgneva projektide ülevaate aluseks on TASi 2010. aastal uuendatud strateegia ning sellest lähtuvalt aastatel 2011-2014 rahastatud projektid. Ülevaate aluseks on alates 2011. aastast TASis kasutusel olnud taotluste elektrooniline andmebaas. 2009-2010 projektide tulemused järgisid oma tulemuste poolest sarnaseid trende. Ülevaade antakse haldusreformi eelsete omavalitsuste lõikes.

Kokku eraldati vastaval perioodil toetusi kogumahus ligi 2,7 miljonit eurot. Kogumaht oli kõige suurem TASi piirkonna kui terviku arendamiseks taotletud projektidel. Omavalitsuste lõikes said perioodil kõige enam toetusrahasid Tartu valla organisatsioonid (kokku ligi 360 tuhat eurot), mis on ka mõistetav, kuna tegu on elanike arvult piirkonna suurima omavalitsusega (enam kui 6500 elanikku). Tartu valla organisatsioonidele järgnesid toetussummade osas Ülenurme ja Nõo, mis on ka elanike arvult vastavalt teine ja kolmas omavalitsus piirkonnas. Kõige väiksemas mahus toetati Laeva ja Meeksi valdade organisatsioonide projekte (vt joonis 3), mis on põhjendatav mh ka sellega, et tegu on piirkonna väikseimate omavalitsuste hulka kuuluvate valdadega.

Joonis 3. Toetuste jagunemine TASi omavalitsuste lõikes (2011-2014. a)

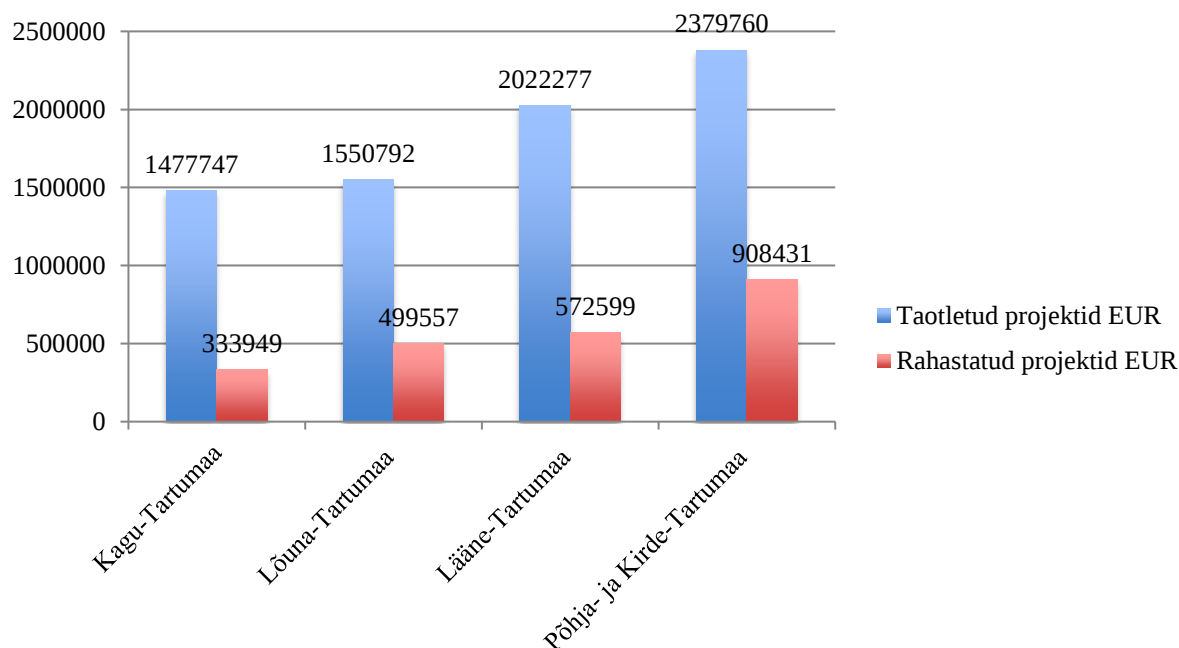
Rahade jaotumist analüüsides saab välja tuua, et elaniku kohta on kõige enam toetust saanud Peipsiäärsed omavalitsused (Alatskivi, Kallaste, Peipsiääre) ning ka järgmises grupis on enamasti Tartu linnast kaugemale jäävad omavalitsused (nt Võnnu, Meeksi, Vara, vt joonis 4). Kõige vähem on elaniku kohta toetust saanud Tähtvere vald, millele järgnevad Mäksa ja Haaslava.

Joonis 4. Toetuste jagunemine elaniku kohta TASi omavalitsuste lõikes (2011-2014. a)

Toetuste senist jagunemist võib vaadelda ka alapiirkondade kaupa, jaotades Tartumaa geograafiliselt neljaks - Põhja- ja Kirde-Tartumaa (Tartu, Vara, Alatskivi, Peipsiääre ja Kallaste), Lääne-Tartumaa (Laeva, Tähtvere, Puhja, Nõo, Konguta), Lõuna-Tartumaa (Ülenurme, Haaslava, Kambja) ja Kagu-Tartumaa (Luunja, Mäksa, Võnnu, Meeksi).

Toetuste jagunemist vastava jaotuse järgi analüüsides on näha, et nii Lääne-Tartumaa kui ka Lõuna-Tartumaa on saanud toetust praktiliselt võrdses mahu (mõlemad ca 0,5 miljonit eurot), vähem on saanud toetust Kagu-Tartumaa piirkond (0,33 miljonit eurot), mis on samas ka neljast piirkonnast kõige väiksem, ning rohkem Põhja- ja Kirde-Tartumaa (0,9 miljonit eurot). Ka edukate taotluste toetussumma osakaal kõigist taotletud summadest on veidi parem Põhja- ja Kirde-Tartumaal (38%), millele järgnevad Lõuna-Tartumaa (32%), Lääne-Tartumaa (28%) ning Kagu-Tartumaa (23%, vt joonis 5).

Joonis 5. Toetuste jagunemine erinevate piirkondade lõikes

TASi esimese perioodi Leader-strateegia sisaldas kokku 22 tulemusindikaatorit, mis polnud eraldi tähtsuse/strateegilisuse järgi eristatud ning konkreetselt peamiste eesmärkidega seotud. Indikaatorid hindasid enamasti väljundnäitajaid (nt ürituste arv, osalejate arv, valminud/parendatud objektide arv). Hinnates nende täitmist saab välja tuua, et kõik peamised mõõdikud on täidetud või olulisel määral ületatud. Seega saab väita, et pigem olid vastavad eesmärgid püstitatud tagasihoidlikult. Samas saab välja tuua, et kuna senine strateegia ei sisaldanud nn võtmeindikaatoreid (mõju- või tulemusmõõdikuid), on keeruline strateegia peamiste eesmärkide täitmist mõõta.

Tulenevalt eeltoodust saab TASi eelneva tegevusperioodi osas välja tuua järgneva:

1. Toetuste jagunemine piirkondade lõikes on olnud küllalt ühtlane, elaniku kohta on enim toetust saanud Tartu linnast kaugemal asuvad vallad, eelkõige põhjapoolsed Peipsiäärsed omavalitsused. Vastav statistika näitab, et piirkondlikus vaates pole rahade jaotuse osas põhjust erimeetmeid rakendada, küll aga võiks täiendava nõustamise näol tähelepanu pöörata seni elaniku kohta vähem toetust saanud omavalitsustele (nt Tähtvere, Mäksa ja Haaslava vallad).
2. Lisaks projektide ning rahasummade arvestamisele on uues strateegias vajalik määratleda olulisemad indikaatorid, mida tuleb ka strateegia elluviimisel seirata. Vastavaid indikaatoreid võiks olla võrreldes senisega vähem (nt ca 3-5 meetme kohta) ning need peaksid hindama strateegiliste eesmärkide täitmist.

3.2. Elluviidud projektide tulemuste ja mõju analüüs

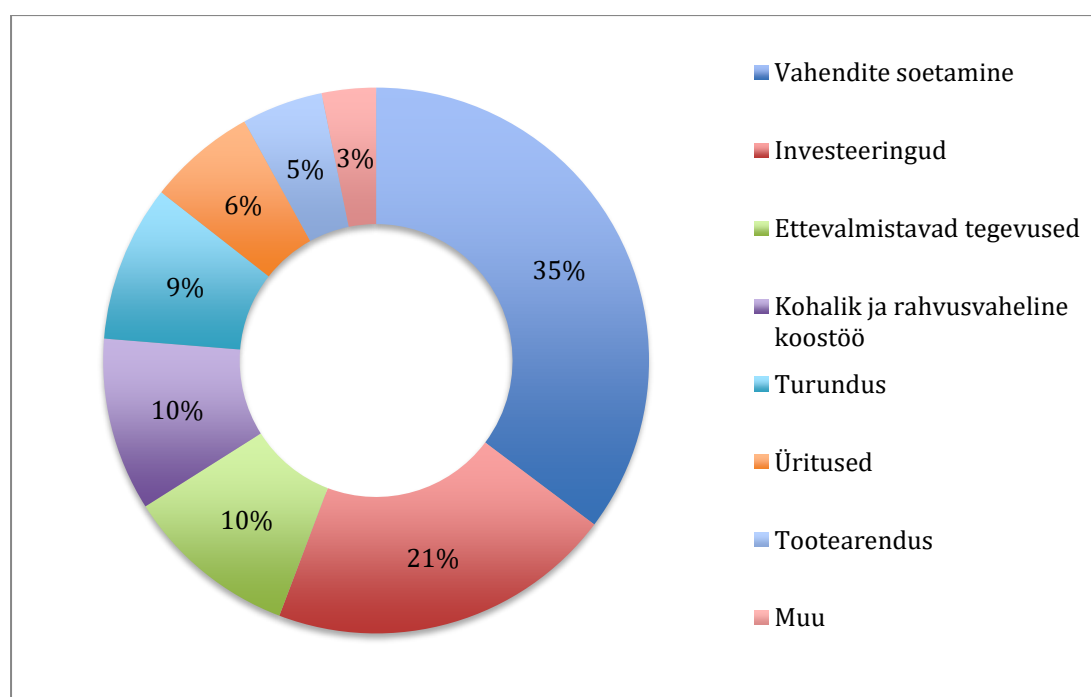
Perioodil 2011-2014 viidi TASI toetusel ellu ligi 300 projekti (kokku perioodil 2009-2014 ligi 500 projekti). Suur osa projektidest hõlmas mitut tüüpi tegevusi, nt nii vahendite soetamist kui ka turundustegevusi.

Enam kui kolmandik aastatel 2011-2014 elluviidud projektidest olid suunatud vahendite soetamisele. Nende raames hangiti nii erinevaid tootmisettevõtete jaoks vajalikke seadmeid (tööpingid, keevitusseadmed jms), teenindusettevõtete sisustust (helitehnika, mööbel jne) kui ka vaba aja sisustamiseks vajalikke seadmeid ja inventari (treeningvahendid jms).

Enam kui viiendik elluviidud projektidest olid investeeringuprojektid, mille raames teostati erinevate objektide ehitus-, rekonstrueerimis- või renoveerimistöid ning parendati taristut. Projektide raames said toetust nii avaliku ruumi ja elukeskkonna arendamise algatused, nt vaba aja taristu rajamine (spordiväljakud, ujumissillad jms), kui ka ettevõtjate arendustegevused (ruumide ehitus, töökodade renoveerimine jms).

Koostöö arendamisele oli suunatud enam kui 30 projekt, neist kohaliku koostöö arendamiseks ca 25 projekti (kogukondade ühistegevus, ühised õppereisid jms) ning rahvusvahelise koostöö arendamiseks 7 projekti (konverentsid, koolitused). Sama palju oli ka projekte, mis sisaldasid ettevalmistavaid tegevusi, sh nii projekteerimistöid kui ka arengudokumentide ettevalmistust.

Turundustegevuste elluviimisele oli suunatud ligi 10% projektidest, sh koostati erinevaid trükiseid jt reklaammaterjale, paigaldati välireklaame, osaleti messidel jne. Erinevate ürituste läbiviimisele keskendusid ca 20 projekti, nende raames toimusid laagrid, töötoad, mõttetalgud jms. Tootearendusele oli suunatud ca 15 projekti, mille raames viidi läbi seminare, koostati uuringuid jne (vt joonis 6).

Joonis 6. Perioodil 2011-2014 elluviidud projektide jagunemine valdkondade vahel

Analüüsidest elluviidud projektide tulemusi ja väljundeid ning jagunemist valdkondade vahel võib väita, et toetust said erinevat tüüpi algatused ning pilt on mitmekülgne. Tuge on saanud nii era- kui ka avaliku ja kolmanda sektori asutused, toetatud on nii investeringuid, soetuseid, turundustegevusi, üritusi kui ka koostööd.

Uuel perioodil on oluline tõsta tootearendusele suunatud projektide osakaalu, mis on suunatud kõrgema lisandväärtuse loomisele, ettevalmistavaid (ainult projekteerimistööde teostamisele suunatud) projekte enam ei toetata. Tootearenduse hoogustamiseks pööratakse erilist tähelepanu koostööle teadus- ja arendusasutustega.

Analüüsidest elluviidud projektide mõju, saab positiivse kogemusena välja tuua⁵:

1. Võrgustike ja koostöö arengule suunatud projektid, mis on toonud piirkonnale laiemat tuntust ning tekitanud märkimisväärselt uusi algatusi – nt koolitusprogrammid kogukondade ja võrgustike võimekuse tõstmiseks; Hollandi nädal Tartus; Lõuna-Eesti teekond “Elu kahe maailma piiril” (nn National Geographic’u kollaste akende projekt); Peipsimaa koostöö; väiketootjate võrgustik “Maitsev Lõuna-Eesti”; LINC (*Leader Inspired Network Community*) konverents Lõuna-Eestis; loomeettevõtete võrgustiku arendamine jne.
2. Turismi ja väikeettevõtluse arendamisele suunatud projektid, mille abil on loodud nii uusi tooteid ja teenuseid kui edasi arendatud olemasolevaid – nt Alatskivi lossi teenuste arendamine (SA Alatskivi Loss); jahi- ja kalandusturismi arendamine (OÜ Peipsile, OÜ Wildest jt); puhkevõimaluste arendamine (Vapramäe-Vellavere-Vitipalu SA, OÜ Remare); uute ja innovaatiliste toodete arendamine (nt puitoodete tootmine (OÜ Alius Lux), mesindus (OÜ Meveda jt); piirkonna turundusprojektid (SA Tartumaa Turism, Sibulatee) jne.
3. Kogukondade ning külaseltside tegevusvõimaluste laiendamisele ning aktiveerimisele ja kultuuripärandi hoidmisele ja arendamisele suunatud projektid – kooskäimiskohtade renoveerimine/rajamine erinevates TASI piirkondades; pärandi hoidmisele suunatud algatused (vanausulised, Sibulatee) jms.
4. Noortele suunatud algatused – TASI noortefondi projektid; erinevate noortekeskuste ja noorteklubide projektid jms.

Eelnevalt väljatoodud kogemust on arvestatud ka TASI uue strateegia koostamisel.

---

⁵ Perioodi kogemust on analüüsitud ning erinevad edulood välja toodud 2015. aastal koostatud kogumikus “Leader Tartumaa” <http://www.tas.ee/wp-content/uploads/2015/10/edulood-netti.pdf>

4. Strateegia 2015-2022

4.1. Soovitud olukord, visioon, strateegilised eesmärgid ja valdkonnad

Soovitud olukord aastal 2022

Tartumaa tegevuspiirkonnas on rohkelt loodus-, kultuuri- ning oskusressursse, mida kasutatakse piirkonna arenguks leidlikult ning säästlikult. Siin väärtustatakse puhast loodust, esivanemate pärandit ning inimest oma tarkuse, oskuste ja võimetega. Kohalike ressursside baasil sünnib rohkelt tulusaid, elanikele hüvesid loovaid, uuenduslikke tooteid ja teenuseid.

Tartumaa tegevuspiirkonnas on tugevad koostöösuhted ja palju ärksaid inimesi. Siinsed inimesed väärtustavad koos tegemist ning oma oskuste, võimete ja teadmiste arendamist. Aktiivsete noorte näol on piirkonnal olemas järelkasv. Siinsed kogukonnad on tugevad, hoolivad ja kaasavad. Selleks, et oma eesmärgi saavutada, on sarnaste huvidega organisatsioonid koondunud koostöövõrgustikesse. Siin on kõik omavahel seotud ja interaktsioonis.

Tartumaa tegevuspiirkond paistab silma uuenduslikkuse ja heade ideede rohkusega. Siinsetel ettevõtjatel on nutikad ja tulusad ideed, millega luuakse töökohti maapiirkonnas. Ettevõtlikud inimesed julgevad siin unistada ning tulevikku vaadata. Nad saavad tuge ja julgustust, et oma mõtteid ellu viia. Tartumaa tegevuspiirkond on avatud ja külalishake ning valmis koostööks kõigi naabrite ja sõpradega. Nii omadel kui ka külalistel on siin mõnus olla.

Visioon

Aastal 2022 on Tartumaa Arendusseltsi piirkonnas nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus ning elujõuline kogukond.

Visioonist tulenevalt on TASil kaks strateegilist eesmärki:

1. **TASi piirkonnas on nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus** – piirkonna ettevõtlus baseerub väärdatud kohalikul ressursil (nt puit, biomass, kohalik toit jms) ja on uuenduslik. Nii kohalikud kui regionaalsed turismivõrgustikud on välja arendatud lähtuvalt piirkonna eripäradest. Toimib integreeritud koostöö, sh teadus- ja arendustega.
2. **TASi piirkonnas on elujõuline kogukond** – piirkonna kultuuripärand ja traditsioonid on hoitud ja arendatud. Toimivad kogukondade ühisüritused, kogukondade esindajad on kaasatud erinevatesse koostöövõrgustikesse. Arenenud on mitmekesised kogukonnateenused. Piirkonna noored on ettevõtlikud ning kaasatud erinevatesse kogukondade tegevustesse ja otsustusprotsessidesse.

Strateegilistest eesmärkidest on prioriteetseim esimene, mille täitmiseks suunatakse ka kõige enam vahendeid. Vastav eesmärk on just maapiirkondades oluline seetõttu, et ettevõtluse arendamise ja töökohtade loomise abil on võimalik otseselt toetada ka elujõulise kogukonna säilimist ehk TASi teise strateegilise eesmärgi saavutamist.

Eesmärkide elluviimist toetavad strateegilised tegevusvaldkonnad:

1. kohalikul eripäral ja ressursil baseeruva ettevõtluse arendamine;
2. kogukondade võimekuse arendamine;

3. nn horisontaalseks strateegiliseks valdkonnaks on nii ettevõtlust kui kogukonda hõlmavate **suurprojektide ja koostöövõrgustike arendamine eesmärgiga saavutada täiendavat sünergiat huvigruppide koostöö kaudu.**

Kõigi kolme strateegilise valdkonna puhul on läbivaks printsiibiks **uute ja innovatiivsete toodete arendamine – koostöö edendamine ülikoolide ning teadus- ja arendusasutustega toodete arendamisel, uute toodete välja töötamisel jms.** Uute ja innovatiivsete toodete arendamine ei tähenda seejuures vaid kõrgtehnoloogilisi ning teadusmahukaid projekte. TASI strateegia raames peetakse mh innovatiivseteks ka algatusi, mis toetavad vana ja väärtusliku kogemuse taasavastamist, loovad toodetele või pakuvad kogukondadele kõrgemat lisandväärtust, suurendavad jätkusuutlikkust, toetavad sektorite ülest koostööd, kohaliku ressursi kasutamist või on konkreetse piirkonna jaoks uudsed ning samas vajalikud.

TASI strateegiliste eesmärkide täitmist hinnatakse mõju-, tulemus- ja väljundindikaatoritega meetmete tasemel (vt p 5.2).

4.2. Rakendatavad meetmed

TASI strateegilistes valdkondades rakendatakse 2-3 meetet. Järgnevalt on välja toodud meetmed ning nende osakaal jagatavast toetusest strateegiliste valdkondade kaupa. Sisuliselt on kõik strateegilised tegevusvaldkonnad TASI jaoks võrdselt olulised, rahalist ressursi eraldatakse kõige enam aga ettevõtluse arendamiseks.

STRATEEGILINE VALDKOND 1: Kohalikul eripäral ja ressursil baseeruva ettevõtluse arendamine

Tegu on strateegilise valdkonnaga, mille toetamiseks eraldatakse 40% meetmetele mõeldud vahenditest. Ettevõtluse areng loob aluse ka kogukondade võimekuse ning võrgustike arendamiseks. Toetus jaguneb võrdselt mõlema meetme vahel.

Meede 1.1: Väiketootmise ja teenuste arendamine

Meede 1.2: Turismiettevõtluse arendamine

STRATEEGILINE VALDKOND 2: Kogukondade võimekuse arendamine

Valdkonda suunatakse 30% toetustest. Sellest omakorda 70% suunatakse meetmesse 2.1 ning 30% meetmesse 2.2.

Meede 2.1: Kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine

Meede 2.2: Noorte aktiviseerimine

STRATEEGILINE VALDKOND 3: Suurprojektide ja koostöövõrgustike arendamine

Valdkonda, mille raames toetatakse nii ettevõtluse kui ka kogukondade arengut läbi konkreetsete ühistegevuste (koostöövõrgustike) kui ka suurprojektide, suunatakse 30% vahenditest, sh suunatakse meetmetesse 3.1. 14% vahenditest ning meetmetesse 3.2 ja 3.3 8% vahenditest.

Meede 3.1: Suurprojektide arendamine

Meede 3.2: TASI piirkonda jäävate võrgustike loomine ja arendamine

Meede 3.3: Regionaalse ja rahvusvahelise koostöö edendamine

Rakendatavate meetmete toetamiseks on püstitatud TASi organisatsiooni arendamise eesmärgid:

1. TASi kui arendusorganisatsiooni arendamine – TASi võimekuse tagamine initsieerimaks uusi laiapõhjalisi projekte ning arendamaks edasi olemasolevaid, oluliseks uueks fookuseks on teadmussiirde toetamine.
2. TASi-siseste piirkondade omavahelise sidususe suurendamine, sotsiaalmajandusliku ebavõrdsuse vähendamine – vähemarenenud piirkondade aktiveerimine jms.
3. Projektide hindamissüsteemi arendamine – hindamiskomisjoni, -kriteeriumite, -süsteemi jms arendamine.
4. Strateegia seire arendamine – strateegia eesmärkide süsteemse seire teostamine.

Läbivalt panustab TAS ka uuenduslikkuse ning innovatiivsuse kasvatamisse kõigis valdkondades.

TASi strateegiat kirjeldab järgmisel lehel olev tabel.

TASi strateegia 2015-2022				
Visioon/ strat. eesmärgid	TASi piirkonnas on nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus ning elujõuline kogukond			
Strateegilised temaatilised valdkonnad	1. Kohalikul eripäral ja ressursil baseeruva ettevõtluse arendamine (40% meetmete mahust)		2. Kogukondade võimekuse arendamine (30% meetmete mahust)	
Meetmed	1.1. Väiketootmise ja teenuste arendamine (20%)	1.2. Turismiettevõtluse arendamine (20%)	2.1. Kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine (21%)	2.2. Noorte aktiveerimine (9%)
Tegevused	- Kohalikul ressursil baseeruvate toodete ja teenuste arendamine - Kohaliku toidu töötlemine ja arendamine	- Piirkondlikku eripära rõhutava turismiettevõtluse arendamine - Toetava turismitaristu ning avalikus kasutuses olevate turismiobjektide arendamine	- Kultuuripärandi arendamine ja eksponeerimine - Uuenduslike ja/või traditsioone edasiarendavate piirkondlike, maakondlike, üleriigiliste ja rahvusvaheliste ürituste läbiviimine - Kogukonna üldist heaolu, turvalisust ja sidusust suurendavate teenuste arendamine - Avalikuks kasutuseks mõeldud objektide arendamine	- Ettevõtlikkuse arendamine - Noorte praktiliste oskuste arendamine, õpilasmalevad, laagrid jms - Investeeringud noorte aktiveerimisega seotud vahenditesse
Strateegiline horisontaalne valdkond	3. Suurprojektide ja koostöövõrgustike arendamine (30% meetmete mahust)			
Meetmed	3.1. Suurprojektide arendamine (14%)	3.2. TASi piirkonda jäävate võrgustike loomine ja arendamine (8%)	3.3. Regionaalse ja rahvusvahelise koostöö edendamine (8%)	
Tegevused	TASi piirkonda jäävate avalikuks kasutuseks mõeldud ning suuremat piirkonda mõjutavate objektide arendamine	- Olemasolevate piirkonnaspetsiifiliste koostöövõrgustike arendamine - Uute piirkonnaspetsiifiliste koostöövõrgustike arendamine (nt ühisturundus, taastuvenergia ühine arendamine, infovõrgustike arendamine jms)	- Olemasolevate regionaalsete ja rahvusvaheliste koostöövõrgustike arendamine - Uute regionaalsete ja rahvusvaheliste koostöövõrgustike arendamine, sh koostöö edendamine Tartu ja Elva linnaga teenuste tagamiseks - Rahvusvahelise koostöö arendamine	
Läbiv printsiip: uute ja innovatiivsete toodete arendamine (koostöö edendamine ülikoolide ja teadusasutustega toodete arendamisel, uute toodete väljatöötamisel jne)				
Organisatsiooni arendamine (20% kogueelarvest, sh jooksvad kulud ja elavdamiskulud)				
- TASi kui arendusorganisatsiooni arendamine, sh uuenduslikkuse ja teadmussiirde toetamine - TAS-siseste piirkondade omavahelise sidususe suurendamine, sotsiaalmajandusliku ebavõrdsuse vähendamine, sh mitmesuguste projektide elluviimine - Projektide hindamissüsteemi arendamine				

- Strategie seire arendamine

4.3.Strateegia integreeritus ja uuendusliku olemuse kirjeldus

Peatükkides 4.1 ja 4.2 kirjeldatud strateegia struktuur on sisuliselt väga tugevalt seotud. TASil on kaks temaatilist strateegilist valdkonda, milleks on kohalikul eripäral ja ressursil baseeruva ettevõtluse arendamine ning kogukondade võimekuse arendamine, mida täiendab kolmas nn horisontaalne valdkond – koostöövõrgustike arendamine.

Iga valdkonna alla on kavandatud meetmed, mille raames on selgelt määratletud, kellele ja milleks vastav toetus on mõeldud. Meetmed on välja töötatud vastavalt Leader-lähenemise printsiibile “integreeritud ja mitut valdkonda hõlmavad meetmed” – iga toetatav tegevus on läbi mõeldud, panustamaks strateegilise valdkonna edendamisse ja seeläbi visiooni saavutamisse.

Strateegiaga eelistatakse projekte, mis vastavad läbivale printsiibile - uute ja innovatiivsete toodete arendamine. See tähendab, et kõikide projektidega püüeldakse piirkonna jaoks uuenduslike lahenduste poole. Uuenduslikkus ning teadmussiirde toetamine on ka TASi kui arendusorganisatsiooni jaoks võtmetähtsusega valdkonnad.

Vastav lähenemine baseerub Leader-põhimõtetel “partnerlus”, “uuendused”, “koostöö”, “võrgustikutöö” ja “kohalik algatus”.

Kirjeldatud lähenemine on oma olemuselt uudne ning võimaldab süsteemselt strateegia visiooni suunas (nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus ning elujõuline kogukond) liikuda. Strateegia uudsus seisneb selle terviklikkuses ning seostatuses. Eelmisel perioodil oli strateegia killustunud, võimaldades toetada väga erinevaid tegevusi. Käesolevas on teemad selgelt fokusseeritud, võimaldades ka strateegilistes valdkondades ulatuslikuma mõju saavutamist. Lisaks on **uudseks innovaatsilisuse ning teadmussiirde esiletõstmine**, seda mh ka hindamiskriteeriumites.

Vastavalt kirjeldatud lähenemisele on välja töötatud ka taotluste hindamiskriteeriumid.

4.4.Strateegia koostamise protsess

TASi strateegia 2015-2022 koostamine toimus perioodil märts 2013 - oktoober 2015. Strateegia koostamist konsulteeris OÜ Cumulus Consulting eesotsas konsultant Mihkel Laanega.

Strateegia baseerub järgmistel sisenditel:

- piirkonna sotsiaal-majanduslik analüüs ning sellest tulenevad väljakutsed;
- strateegia koostamise raames TASi liikmete, koostööpartnerite ning teiste avaliku-, era- ja kolmanda sektori esindajate osavõtul läbiviidud arutelude tulemused;
- TASi piirkonna kohalike omavalitsuste juhtide intervjuude tulemused;
- TASi senise tegevuse ning strateegia analüüs.

Strateegia koostamist koordineeris strateegiakomisjon, kuhu kuulusid juhatuse liikmete esindajad ja tegevmeeskond. Kokku toimus strateegia koostamise raames enam kui 10 laiemat arutelu (strateegiakomisjoni nõupidamised, avalikud arutelud jms, vt ka lisa 6). Lisaks viidi kõigi TASi piirkonna omavalitsusjuhtidega läbi intervjuud. Täiendavalt loodi kõigile huvilistele võimalus avaldada arvamust uue strateegia kohta läbi TASi kodulehe.

Kokku osales erinevatel aruteludel enam kui 400 inimest, sh nii tegevuspiirkonna omavalitsuste, ettevõtete ja kolmanda sektori organisatsioonide kui ka peamiste koostööpartnerite esindajad (Tartu Maavalitsus, Tartu Linnavalitsus, Tartumaa Noortekogu, Tartu Ärinõuandla, SA Tartumaa Turism, Tartumaa Omavalitsuste Liit, teised Leader-tegevusgrupid jt).

Täiendavalt on alates 2014. a jaanuarist toimunud piirkonna võrgustike koolitusprogramm ning perioodil oktoober 2013 - veebruar 2014 Tartumaa noorteinfo seminarid, mis ei ole küll otseselt olnud seotud strateegia koostamisega, kuid millest saadavat infot on kasutatud selle kujundamisel.

Strateegia koostamise raames kasutati erinevaid meetodeid, sh:

- ajurünnakute ning kaasamisseminaride läbiviimine erinevates TASI piirkondades tänaste tugevuste ja nõrkuste analüüsimiseks, uute ideede genereerimiseks ning meetmete väljatöötamiseks;
- intervjuude läbiviimine kohalike omavalitsuste juhtide nägemuse kaardistamiseks;
- veebipõhise küsitlusankeedi läbiviimine sihtgruppide ootuste kaardistamiseks;
- infoürituste läbiviimine tulemuste tutvustamiseks ning aruteluks;
- strateegiakomisjoni ja juhatuse nõupidamiste läbiviimine kogutud materjali analüüsimiseks ning kinnitamiseks.

Strateegia uuendamise kava on kogu protsessi vältel olnud kättesaadav ka TASI kodulehel, seega on kõikidel huvitatud osapooltel olnud võimalik näha, millises etapis parasjagu ollakse ning soovi korral üritustel osaleda.

Läbi erinevate meetodite ning laiapõhjalise kaasamise tagati kõigile huvitatud isikutele võimalus strateegia kujundamises kaasa lüüa.

Aprillis-mais 2014 toimus laiapõhjaline strateegia esialgse versiooni avalikustamine, mille vältel oli kõikidel huvilistel võimalik teha täpsustusi ja parandusi. Täiendatud versiooni avalikustamine toimus märtsis-aprillis 2015. Strateegia kinnitati TASI üldkoosolekul lõplikult 2015. aasta novembris.

Aastatel 2018-2019 toimus strateegia uuendamine, mille raames viidi dokumenti sisse haldusreformist tulenevad muudatused, lisati suurprojektide meede ning täiendati teisi peatükke lähtuvalt strateegia senisest rakendamisest saadud kogemustest. Uuendatud strateegia kinnitati TASI üldkoosolekul 2019. aasta veebruaris.

Strateegia koostamise protsess on detailselt välja toodud lisas 6, strateegia uuendamisega seonduv aga lisas 9.

5. Elluviimise tegevuskava

5.1. Meetmete valiku üldine põhjendus

TASi eelmise perioodi strateegia rakendamise kogemus näitas, et meetmed olid laiapõhjalised ning sellest tulenevalt oli võimalik toetada ka väga erinevaid tegevusi. Vastav lähenemine tõi kaasa suure taotluste arvu, kõrge halduskoormuse hindamiskomisjonile ja tegevmeeskonnale ning olukorra, kus suurem osa taotlustest ei saanud positiivset otsust, kuna ressursid olid piiratud. Samuti ei võimaldanud laiad meetmed fokuseerida ressursi piirkonna jaoks kõige olulisematele teemadele. Sellest tulenevalt on uue perioodi strateegia ning meetmete väljakujundamisel olnud üheks eesmärgiks täpsemate fookuste seadmine ning seeläbi ressursi suunamine piirkonna arengu võtmetematele arvestades sealjuures Leader-lähenemise põhimõtteid.

Tulenevalt hetkeolukorra analüüsist, Tartumaa ressursiuuringutest⁶, strateegia protsessi raames toimunud kaasamisüritustest, juhtrühma nõupidamisest ning eelneva perioodi kogemusest keskendub strateegia kolmele peamisele valdkonnale, milleks on kohalikul eripäral ja ressursil baseeruva ettevõtluse arendamine, kogukondade võimekuse arendamine ja koostöövõrgustike arendamine. Kõigi valdkondade puhul rakendatakse kahte meetet (vt ptk 5.2). Läbivaks fookuseks on uute ja innovaatiliste toodete arendamine.

Vastavad põhimõtted toetavad Leader-programmi põhiprintsiipe “uuenduslikkus” ja “integreeritud koostöö”. TASi piirkonda jäävate koostöövõrgustike arendamisel on lähtutud sellest, et TASi äärealadele jäävad piirkonnad oleksid kaetud spetsiifiliste koostöövõrgustikega (Sibulatee, Kagu-Tartumaa koostöövõrgustik), mille arendamise ülesandeks on mh alapiirkondade arengutasemete ühtlustamine.

Kõigi rakendatavate meetmete puhul on arvestatud, et toetust saavad projektid peavad olema jätkusuutlikud, nn poolikuid projekte, st selliseid projekte, mis pärast elluviimist jäävad ootama järgmise etapi rahastamist, ei toetata.

---

⁶ <http://www.tas.ee/arendustegevus/uuringud/>

5.2. Meetmete kirjeldus

Strateegiline valdkond 1: Kohalikul eripäral ja ressursil baseeruva ettevõtluse arendamine

Enamus TASi piirkonna omavalitsustest on olukorras, kus rahvaarv väheneb ja vananeb, surve tööealisele elanikkonnale kasvab. Kohapealseid kõrge lisandväärtusega ettevõtteid on vähe, millest tulenevalt on ka hästitasustatud töökohtade pakkumine väike. Samas on piirkonnal potentsiaali ettevõtluse arendamisel, eelkõige kohaliku ressursi kasutamisel ning turismis, mille võimalused pole tänaseks piisavalt hästi äriselt rakendatud. Vastavate väljakutsete leevendamise ning tasakaalustatud arengu tagamise puhul on võtmevaldkonnaks kohaliku ettevõtluse areng lähtuvalt olemasolevast potentsiaalist ning väliskeskkonna võimalustest.

Eelnevast tulenevalt on tegu TASi jaoks rahalises mahus kõige olulisema strateegilise valdkonnaga, mille toetamiseks eraldatakse 40% meetmetele mõeldud vahenditest. Ettevõtluse areng loob aluse ka kogukondade võimekuse ning võrgustike arendamiseks. Valdonna üldiseks eesmärgiks on aidata kaasa olukorrale, kus TASi piirkonnas on nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus.

Valdkonna raames toetatakse kohaliku väiketootmise ja teenuste arendamist (meede 1.1), fookuseks on kohalikul loodusressursil baseeruv ettevõtlus. Kohalikeks loodusressurssideks on nt puit, biomass, põllunduse ressursid jms.

Vastava ettevõtluse arendamise juures pööratakse eraldi tähelepanu uuenduslike lahenduste toetamisele, sh ettevõtjate ja teadusasutuste koostööle toodete arendamisel jms. Oluline on rakendada senisest oluliselt enam TASi piirkonna keskuse Tartu linna teaduspotsiaali. Seejuures on TAS võtnud endale proaktiivse rolli olla teadmussiirde vahendaja. Tegevuste peamiseks sihtgrupiks on mikroettevõtted ning nende arengut toetavad erinevad koostööpartnerid (nt erinevad tugistruktuurid).

Teise meetmena (meede 1.2) toetatakse valdkonna raames turismiettevõtluse arendamist, kus on fookuseks piirkonnaspetsiifiliste ja uuenduslike turismitoodete arendamine. Tegevuste peamiseks sihtgrupiks on mikroettevõtted, toetava turismitaristu ning avalikus kasutuses olevate turismiobjektide arendamise puhul ka avaliku ning kolmanda sektori organisatsioonid.

Valdkonna puhul on läbivalt eesmärgiks uuenduslike toodete arendamine ning koostöö, sh ülikoolide jt teadusasutustega (koostöö ülikoolidega peaks olema mitmetahuline, nt teaduspartneri kaasamine mingi toote/teenuse/võrgustiku arendamisse vms).

Valdkonna arendamise mõju avaldub toetatud ettevõtete käibe kasvus ning piirkonna külastatavuse kasvus. Valdonna arendamise tulemusena tekib piirkonda uusi ja parendatud tooteid/teenuseid ning uusi töökohti. Kokku on eesmärgiks luua valdkonna kahe meetme abil piirkonda 70 uut töökohta.

Valdkonna raames rakendatakse kahte meetet.

MEEDE 1.1	VÄIKETOOTMISE JA TEENUSTE ARENDAMINE
Vastab strateegia eesmärgile	TASi piirkonnas on nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus
Toetatavad tegevused	1) Kohalikul ressursil baseeruvate toodete ja teenuste arendamine: kohaliku loodusressursi äriplaneerimine, sh vastav tootearendus, turundus jms 2) Kohaliku toidu töötlemine ja arendamine: aiandus- ja põllumajandussaaduste väärindamine, turundus jms
Meetme osakaal	20% meetmetele eraldatavatest vahenditest
Abikõlblikud kulud	▪ Väiketootmise ja –töötlemise ning teenuste arendamiseks vajalikud investeeringud ehitistesse, taristusse, sisustusse, seadmetesse, vahenditesse ja inventari ▪ Investeeringut ettevalmistavad (nt projekteerimine) ja toetatavad tegevused (nt järelevalve) ainult Leader-meetme määrusega lubatud ulatuses ja mahus ▪ Investeeringuprojektiga otseselt seotud nn toetatavate pehmete tegevuste teostamine (ainult ühis- ja teadmussiirde projektide korral) ▪ Innovaatiliste ühisprojektide teostamine tootearenduseks jms
Mitteabikõlblikud kulud	▪ Ainult nn pehmeid tegevusi sisaldavad projektid ▪ Investeeringuga otseselt mitteseotud pehmed tegevused (üldharivad koolitused jms) ▪ Kõik muud Leader-meetme poolt välistatud mitteabikõlblikud tegevused ja -kulud
Toetuse saajad	▪ Mikroettevõtted (osaühingud, aktsiaseltsid, täisühingud, usaldusühingud, tulundusühistud, füüsilisest isikust ettevõtjad) ▪ Kolmanda sektori organisatsioonid (MTÜd, SAd)
Nõuded toetuse saajatele ja taotlejatele	▪ Investeeringud tuleb teostada TASi piirkonnas
Maksimaalne ja minimaalne toetus	▪ 70 000 € ▪ 2 500 €
Toetuse maks. %	Kuni 50%
Indikaatorid ja sihttasemed	Mõjuindikaator: ▪ Toetatud ettevõtete käibe muutus ○ Eesmärk iga ettevõtte puhul: käibe kasv vähemalt 20% kahe aasta jooksul alates projekti lõppemisest ○ Allikas: toetatud ettevõtete majandusaasta aruanded (2 korda perioodi jooksul) Tulemusindikaator ⁷ : ▪ Loodud töökohtade arv ○ Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: 35 uut töökohta ○ Allikas: projektitaotlused (iga-aastaselt); rahastatud projektide mõju uuring (2 korda perioodi jooksul) Väljundindikaator ⁸ : ▪ Uute/parendatud kohalikul ressursil baseeruvate toodete ja teenuste arv ○ Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: piirkonnas on kokku 50 uut/parendatud toodet/teenust ○ Allikas: projektitaotlused (iga-aastaselt); rahastatud projektide mõju uuring (2 korda perioodi jooksul)

⁷ Hinnanguliselt rahastatakse meetmest vähemalt 50 projekti. Eesmärgiks on, et suurem osa ettevõtluse valdkonna projektidest loodaks ka vähemalt ühe uue töökohta.

⁸ Eesmärgiks on, et iga projekt peab kaasa tooma kas uue toote/teenuse või olulisel määral parendatud olemasoleva toote/teenuse. Projektid, mis näitajasse ei panusta, rahastamisele ei kuulu.

Projektide hindamiskriteeriumid	1) Meetmespetsiifilised kriteeriumid (osakaal kokku 40%), sh: 1.1. Projekti panus strateegia meetmespetsiifilise eesmärgi täitmisele (10%) 1.2. Projekti mõju meetme indikaatorite täitmisele (30%) 2) Universaalsed hindamiskriteeriumid (osakaal kokku 60%), sh: 2.1. Projekti ja eelarve põhjendatus (20%) 2.2. Projekti tulemuslikkus ja elujõulisus (10%) 2.3. Taotleja suutlikkus projekti teostamisel (10%) 2.4. Projekti vastavus TASI läbivale printsiibile - uute ja innovatiivsete toodete arendamine (20%)

Meetme panus Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) prioriteetide elluviimisse⁹

TASI meede 1.1 vastab otseselt EAFRD prioriteedile nr 6: sotsiaalse kaasamise, vaesuse vähendamise ja maapiirkondade majandusliku arengu edendamine. MAKi 2014–2020 eesmärk on antud valdkonnas, et maamajandus ja maapiirkonna elukeskkond oleksid mitmekesised, pakuksid alternatiivseid tööhõivevõimalusi põllumajandusest vabanevale tööjõule ning tugineks kohalikul ressursil ja potentsiaalil põhinevatele lahendustele. Meede 1.1 panustab sihtvaldkonda 6A: tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine. MAKi eesmärgiks on toetatud projektide läbi vähemalt 225 töökohta loomine 2020. aastaks. Meede on suunatud maapiirkondade majandusliku arengu edendamisele, mitmekesistades tegevusvaldkondi ja arendades mikroettevõtteid. TAS soovib meetmest toetatavate projektide kaasabil luua vähemalt 50 uut töökohta maapiirkondade väiketootmise ja teenuste valdkonnas.

Meede 1.1 vastab ka EAFRD prioriteedile nr 3: toiduahela korraldamise, sealhulgas põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise, loomade heaolu ja riskijuhtimise edendamine põllumajanduses. MAKi eesmärk antud valdkonnas on järgmine: põllumajandussaaduste tootmise ja töötlemisega tegelevad ettevõtjad omavad turujõudu ning nende vahel toimub koostöö põllumajandussaaduste tootmisel, töötlemisel ja turustamisel. Meede 1.1 panustab sihtvaldkonda 3A: toormetootjate konkurentsivõime parandamine nende parema integreerimise abil põllumajanduslike toiduainete tarneahelasse kvaliteedikavade kaudu, mis annavad põllumajandustoodetele lisaväärtuse, kohalike turgude edendamise ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade ja -organisatsioonide ning tootmisharudevaheliste organisatsioonide kaudu. MAKi eesmärgiks on täiendavalt 1,76% põllumajandusliku majapidamise suurem integreerimine toiduahelasse läbi toidukvaliteedi kavade, kohalike turgude ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade. Meede 1.1 on suunatud kohaliku toidu töötlemisele ja arendamisele. Seejuures on oodatud taotlejad, kes lühendaksid tarneahelat, muutes kohapealsed kaubad ja teenused elanikele kättesaadavaks.

Täiendavalt vastab meede 1.1 EAFRD prioriteedile nr 1: teadmussiirde ja innovatsiooni parandamine põllumajanduses, metsanduses ning maapiirkondades. Meede panustab otseselt sihtvaldkonda 1A - innovatsiooni ja koostöö toetamine ning teadmistebaasi arendamine maapiirkondades. **Meetme abikõlblikud kulud**¹⁰ vastavad Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse nr 1305/2013 artiklitele nr 14 (Teadmussiire ja teavitus), 17 (Investeeringud materiaalsesse varasse), 19 (Põllumajandusettevõtete ja ettevõtluse areng) ja 35 (Koostöö).

⁹EAFRD prioriteedid ja sihtvaldkonnad, määrus 1305/2013 artikkel 5,

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1305&from=ET>

¹⁰ EAFRD prioriteedid ja sihtvaldkonnad, määrus 1305/2013, III jaotis (maaelu arengu toetus)

MEEDE 1.2	TURISMIVÕTLUSE ARENDAMINE

Vastab strateegia eesmärgile	TASi piirkonnas on nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus
Toetatavad tegevused	1) Piirkondlikku eripära rõhutava turismiettevõtluse arendamine: kohalike turismitoodete ja teenuste arendamine, sh majutus, toitlustus, aktiivse puhkuse teenused jms 2) Ligipääsude, ühenduste jm toetava turismitaristu rajamine ning avalikus kasutuses olevate turismiobjektide arendamine
Meetme osakaal	20% meetmetele eraldatavatest vahenditest
Abikõlblikud kulud	- Turismitoodete ja -teenuste arendamiseks vajalikud investeeringud ehitistesse, taristusse, sisustusse, seadmetesse, vahenditesse ja inventari - Investeeringut ettevalmistavad (nt projekteerimine) ja toetatavad tegevused (nt järelevalve) ainult Leader-meetme määrusega lubatud ulatuses ja mahus - Investeeringuprojektiga otseselt seotud nn pehmete tegevuste teostamine (ainult ühis- ja teadmussiirde projektide korral)
Mitteabikõlblikud kulud	- Investeeringuga otseselt mitteseotud nn pehmed tegevused (üldharivad koolitused jms) - Kõik muud Leader-meetme poolt välistatud mitteabikõlblikud tegevused ja -kulud
Toetuse saajad	- Mikroettevõtted (osaühingud, aktsiaseltsid, täisühingud, usaldusühingud, tulundusühistud, füüsilisest isikust ettevõtjad) - Kolmanda sektori organisatsioonid (MTÜd, SAd) - Kohalikud omavalitsused (ainult tegevus 2 lõikes)
Nõuded toetuse saajatele ja taotlejatele	Investeeringud tuleb teostada TASi piirkonnas
Maksimaalne ja minimaalne toetus	70 000 € 2 500 €
Toetuse maksimaalne %	Kuni 50% toetatava tegevuse 1 puhul Kuni 80% toetatava tegevuse 2 puhul, kui taotlejaks on kolmanda sektori organisatsioon või kohalik omavalitsus
Indikaatorid ja sihttasemed	Mõjuindikaatorid: - Toetatud ettevõtete käibe muutus (tegevus 1 puhul) - Eesmärk iga ettevõtte puhul: käibe kasv vähemalt 20% kahe aasta jooksul alates projekti lõpetamisest - Allikas: toetatud ettevõtete majandusaasta aruanded (2 korda perioodi jooksul) - Piirkonna külastatavuse muutus (tegevus 2 puhul) - Eesmärk kokku: piirkonna külastatavuse kasv võrreldes baasaastaga vähemalt 5% aastas - Allikas: mobiilpositsioneerimise uuringud (baasaasta 2015; mõju-uuringud 2018. a, 2020. a) Tulemusindikaator: - Loodud töökohtade arv - Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: 35 uut töökohta turismisektoris - Allikas: projektitaotlused (iga-aastaselt); rahastatud projektide mõju uuring (2 korda perioodi jooksul) Väljundindikaator: - Uute/parendatud turismitoodete/teenuste arv - Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: kokku 50 uut/parendatud toodet/teenust - Allikas: projektitaotlused (iga-aastaselt); rahastatud projektide mõju uuring (2 korda perioodi jooksul)
Projektide hindamiskriteeriumid	1) Meetmespetsiifilised kriteeriumid (osakaal kokku 40%), sh: 2)

	1.1. Projekti panus strateegia meetmespetsiifilise eesmärgi täitmisele (10%) 1.2. Projekti mõju meetme indikaatorite täitmisele (30%) 3) Universaalsed hindamiskriteeriumid (osakaal kokku 60%), sh: 2.1. Projekti ja eelarve põhjendatus (20%) 2.2. Projekti tulemuslikkus ja elujõulisus (10%) 2.3. Taotleja suutlikkus projekti teostamisel (10%) Projekti vastavus TASi läbivale printsiibile - uute ja innovatiivsete toodete arendamine (20%)

Meetme panus Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) prioriteetide elluviimisse

TASi meede 1.2 vastab sarnaselt meetmele 1.1 EAFRD prioriteedile nr 6: sotsiaalse kaasamise, vaesuse vähendamise ja maapiirkondade majandusliku arengu edendamine. MAKi 2014–2020 eesmärk on antud valdkonnas, et maamajandus ja maapiirkonna elukeskkond oleks mitmekesised, pakuksid alternatiivseid tööhõivevõimalusi põllumajandusest vabanevale tööjõule ning tugineks kohalikul ressursil ja potentsiaalil põhinevatele lahendustele.

Meede 1.2 panustab sihtvaldkonda 6A: tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine. MAKi eesmärgiks on toetatud projektide läbi vähemalt 225 töökohta loomine 2020. aastaks. Meede on suunatud maapiirkondade majandusliku arengu edendamisele, mitmekesistades tegevusvaldkondi ja arendades mikroettevõtteid. TAS soovib meetmest toetatavate projektide kaasabil luua vähemalt 50 uut töökohta maapiirkondade turismisektoris.

Täiendavalt vastab meede 1.2 EAFRD prioriteedile nr 1: teadmussiirde ja innovatsiooni parandamine põllumajanduses, metsanduses ning maapiirkondades. Meetme eesmärgiks on panustada sihtvaldkonda 1A - innovatsiooni ja koostöö toetamine ning teadmistebaasi arendamine maapiirkondade turismiettevõtluses.

Meetme abikõlblikud kulud vastavad Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse nr 1305/2013 artiklitele nr 14 (Teadmussiire ja teavitus), 17 (Investeeringud materiaalsesse varasse), 19 (Põllumajandusettevõtete ja ettevõtluse areng), 20 (Põhiteenused ja külauuendus maapiirkondades) ja 35 (Koostöö).

Strateegiline valdkond 2: Kogukondade võimekuse arendamine

Maapiirkondades on kohati probleeme nii kohaliku taristu kvaliteedi kui ka teatud teenuste kättesaadavusega, samuti on arenguruumi koostöö osas eri osapoolte vahel. Eraldi väljakutseteks on kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine ning noorte ettevõtlikkuse arendamine. Tänapäevaste probleemide leevendamiseks on vajalik panustamine nii investeeringutesse kui ka ühistegevustesse, et hoida ja arendada kohapealseid kogukondi.

Selleks panustatakse TASI strateegias kogukondade võimekuse arendamisele, mis on ettevõtluse arendamise kõrval teine oluline prioriteet, kuhu suunatakse 30% toetustest. Sellest omakorda 70% suunatakse meetmesse 2.1 (Kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine) ning 30% meetmesse 2.2 (Noorte aktiveerimine). Valdonna üldiseks eesmärgiks on aidata kaasa olukorrale, kus TASI piirkonnas on elujõuline kogukond.

Valdonna raames toetatakse piirkonna kultuuripärandi ja traditsioonide hoidmisele ja arendamisele suunatud tegevusi. Tegevuste fookusteks on kogukondade sidususe suurendamine läbi ühistegevuste (uuenduslikud ja traditsioone edasiarendavad ühisüritused jms) ning võimekuse arendamine piirkonna jaoks oluliste kogukonnateenuste pakkumisel.

Lisaks toetatakse valdonna raames piirkonna noorte aktiveerimisele suunatud tegevusi, mille fookuseks on noorte initsiatiivikuse tõstmine ning suurem sidusus kohaliku kogukonna ja ettevõtlusega. Eelistatud on projektid, mis on noorte endi poolt algatatud ja ellu viidavad.

Valdonna tegevuste peamiseks sihtgrupiks on kolmanda sektori asutused ning kohalikud omavalitsused.

Valdonna puhul on läbivalt eesmärgiks uuenduslike toodete ning koostöö arendamine, noorte puhul nende kaasamine otsustamisse ning avaliku, kolmanda ja erasektori tegevustesse.

Valdonna arendamise mõju avaldub kasusaajate rahulolus. Valdonna arendamise tulemus- ning väljundnäitajateks on korrastatud objektide arv (kus on piisavalt püsikasutajaid), ühisüritustel osalejate arv, uute/parendatud kogukonnateenuste ning nende kasutajate arv ja erinevatesse tegevustesse kaasatud noorte arv.

Valdonna raames rakendatakse kahte meetet.

MEEDE 2.1	KOHALIKE TRADITSIOONIDE HOIDMINE JA ARENDAMINE
Vastab str. eesmärgile	TASi piirkonnas on elujõuline kogukond
Toetatavad tegevused	1) Kultuuripärandi arendamine ja eksponeerimine 2) Uuenduslike ja/või traditsioone edasiarendavate piirkondlike, maakondlike, üleriigiliste ja rahvusvaheliste ürituste läbiviimine 3) Kogukonna üldist heaolu, turvalisust ja sidusust suurendavate teenuste arendamine 4) Avalikuks kasutuseks mõeldud objektide ja taristu arendamine
Meetme osakaal	21% meetmetele eraldatavatest vahenditest
Abikõlblikud kulud	▪ Tegevuste elluviimiseks vajalikud investeeringud ehitistesse, taristusse (sh lairiba internet), sisustusse, seadmetesse, vahenditesse ja inventari ▪ Investeeringut ettevalmistavad (nt projekteerimine) ja toetavad tegevused (nt järelevalve) ainult Leader-meetme määrusega lubatud ulatuses ja mahus ▪ Ühisürituste korraldamisega seotud kulud, sh koolitused, seminarid, õppereisid, messid, kultuuri- ja spordiüritused, uuringud jm ▪ Projektijuhtimine (ainult ühisprojektide puhul) ▪ Vabatahtlik töö
Mitteabikõlblikud kulud	▪ Kõik Leader-meetme poolt välistatud mitteabikõlblikud tegevused ja kulud
Toetuse saajad	▪ Kolmanda sektori organisatsioonid (MTÜd, SAd) ▪ Kohalikud omavalitsused ▪ Maaeluministeriumi haldusalasse kuuluvad TASi piirkonnas paiknevad muuseumid
Nõuded toetuse saajatele ja taotlejatele	▪ Investeeringud tuleb teostada TASi piirkonnas
Maksimaalne ja minimaalne toetus	▪ 70 000 € ▪ 2 500 €
Toetuse maks. %	Kuni 80%
Indikaatorid ja sihttasemed	Mõjuindikaator: ▪ Toetatud projektide kasusaajate rahulolu ○ Eesmärk iga projekti puhul: keskmine kasusaajate rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4 ○ Allikas: rahulolu uuring toetatud projektide kasusaajate hulgas (2 korda perioodi jooksul) Tulemusindikaatorid: ▪ Investeeringuobjektide (kultuuripärand, avalikuks kasutuseks mõeldud objektid) püsikasutajate arv (vähemalt kord nädalas) ○ Eesmärk iga projekti puhul: minimaalselt 20 püsikasutajat nädalas objekti kohta ○ Allikas: projektitaotlused (iga-aastaselt); rahastatud projektide mõju uuring (2 korda perioodi jooksul) ▪ Uute/parendatud kogukonna jaoks oluliste teenuste kasutajate arv ○ Eesmärk iga teenuse puhul: vähemalt 20 püsikasutajat ○ Allikas: projektitaotlused (iga-aastaselt); rahastatud projektide mõju uuring (2 korda perioodi jooksul) Väljundindikaatorid: ▪ Uuenduslikel ühisüritustel osalejate arv ○ Eesmärk iga projekti puhul: 100 osalejat ühe ühisürituse kohta (v.a. koolituste ja seminaride puhul) ○ Allikas: projektitaotlused; rahastatud projektide aruanded (iga-aastaselt) ▪ Uute/parendatud kogukonna jaoks oluliste teenuste arv

	○ Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: 10 uut/parendatud teenust ○ Allikas: projektitaotlused (iga-aastaselt); rahastatud projektide mõju uuring (2 korda perioodi jooksul)
Projektide hindamiskriteeriumid	1) Meetmepetsiifilised kriteeriumid (osakaal kokku 40%), sh: 1.1. Projekti panus strateogia meetmepetsiifilise eesmärgi täitmisele (10%) 1.2. Projekti mõju meetme indikaatorite täitmisele (30%) 2) Universaalsed hindamiskriteeriumid (osakaal kokku 60%), sh: 2.1. Projekti ja eelarve põhjendatus (20%) 2.2. Projekti tulemuslikkus ja elujõulisus (10%) 2.3. Taotleja suutlikkus projekti teostamisel (10%) 2.4. Projekti vastavus TASI läbivale printsiibile - uute ja innovatiivsete toodete arendamine (20%) ¹¹

Meetme panus Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) prioriteetide ellu viimisse

TASI meede 2.1 vastab EAFRD prioriteedile nr 6: sotsiaalse kaasamise, vaesuse vähendamise ja maapiirkondade majandusliku arengu edendamine. MAKi 2014–2020 eesmärk on antud valdkonnas, et maamajandus ja maapiirkonna elukeskkond oleks mitmekesised, pakuksid alternatiivseid tööhõivevõimalusi põllumajandusest vabanevale tööjõule ning tugineks kohalikul ressursil ja potentsiaalil põhinevatele lahendustele.

Prioriteedi 6 raames panustab meede otseselt sihtvaldkonda 6B: maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine.

Täiendavalt vastab meede 2.1 EAFRD prioriteedile nr 1: teadmussiirde ja innovatsiooni parandamine põllumajanduses, metsanduses ning maapiirkondades. Meede panustab sihtvaldkonda 1A - innovatsiooni ja koostöö toetamine ning teadmistebaasi arendamine maapiirkondades.

Meetme abikõlblikud kulud vastavad Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse nr 1305/2013 artiklitele nr 14 (Teadmussiire ja teavitus), 20 (Põhiteenused ja küla uuendus maapiirkondades) ja 35 (Koostöö).

MEEDE 2.2	NOORTE AKTIVISEERIMINE
Vastab strateogia eesmärgile	TASI piirkonnas on elujõuline kogukond
Toetatavad tegevused	1) Ettevõtlikkuse arendamine 2) Noorte praktiliste oskuste arendamine 3) Investeeringud noorte aktiveerimisega seotud vahenditesse
Meetme osakaal	9% meetmetele eraldatavatest vahenditest
Abikõlblikud tegevused	▪ Ettevõtlikkuse arendamisega seotud tegevuste läbiviimine, sh koolitused, seminarid, õppereisid, uuringud jms ▪ Noorte praktiliste oskuste arendamisega seotud tegevused, õpilasmalevad, laagrid, koostöö ettevõtetega jms ▪ Investeeringud sisustusse, seadmetesse ja vahenditesse ▪ Projektijuhtimine (ainult ühisprojektide puhul) ▪ Vabatahtlik töö

¹¹Kultuuripärandi arendamise ja eksponeerimise ning traditsiooniliste sündmuste puhul hinnatakse samuti uuenduslikkust, arvestades seejuures nende ajaloolise väärtuse säilitamise vajadust.

Mitteabikõlblikud tegevused	- Investeeringud ehitustegevusse - Kõik muud Leader-meetme poolt välistatud mitteabikõlblikud tegevused ja kulud
Toetuse saajad	- Kolmanda sektori asutused (MTÜd, SAd), kellel noorsootöö on põhikirjaline eesmärk - Kohalikud omavalitsused - Maaeluministeeriumi haldusalasse kuuluvad TASi piirkonnas paiknevad muuseumid
Nõuded toetuse saajatele ja taotlejatele	Kasusaajad peavad olema TASi piirkonnast
Maksimaalne ja minimaalne toetus	15 000 € 2 500 €
Toetuse maks. %	Kuni 80%
Indikaatorid ja sihttasemed	Mõjuindikaator: - Toetatud projektide kasusaajate rahulolu - Eesmärk iga projekti puhul: keskmine kasusaajate rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4 - Allikas: rahulolu uuring toetatud projektide kasusaajate hulgas (2 korda perioodi jooksul) Tulemusindikaator: - Paranenud tegevusvõimalustega objektide kasutajate arv - Eesmärk iga projekti puhul: minimaalselt 20 püsikasutajat nädalas objekti kohta - Allikas: projektitaotlused (iga-aastaselt); rahastatud projektide mõju uuring (2 korda perioodi jooksul) Väljundindikaatorid: - Ettevõtlikkuse arendamisele suunatud projektide arv ning neis osalevate noorte arv - Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: 10 projekti, kokku 300 osalevat noort - Allikas: projektitaotlused (iga-aastaselt); rahastatud projektide mõju uuring (2 korda perioodi jooksul) - Noorte praktiliste oskuste arendamisele suunatud projektide arv ning neis osalevate noorte arv - Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: 10 projekti, kokku 300 osalevat noort - Allikas: projektitaotlused (iga-aastaselt); rahastatud projektide mõju uuring (2 korda perioodi jooksul)
Projektide hindamiskriteeriumid	- Meetmespetsiifilised kriteeriumid (osakaal kokku 40%), sh: - Projekti panus strateegia meetmespetsiifilise eesmärgi täitmisele (10%) - Projekti mõju meetme indikaatorite täitmisele (30%) - Universaalsed hindamiskriteeriumid (osakaal kokku 60%), sh: - Projekti ja eelarve põhjendatus (20%) - Projekti tulemuslikkus ja elujõulisus (10%) - Taotleja suutlikkus projekti teostamisel (10%) - Projekti vastavus TASi läbivale printsiibile - uute ja innovatiivsete toodete arendamine (20%)

Meetme panus Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) prioriteetide ellu viimisse

TASi meede 2.2 vastab EAFRD prioriteedile nr 6: sotsiaalse kaasamise, vaesuse vähendamise ja maapiirkondade majandusliku arengu edendamine. MAKi 2014–2020 eesmärk on antud valdkonnas, et maamajandus ja maapiirkonna elukeskkond oleks mitmekesised, pakuksid alternatiivseid tööhõivevõimalusi põllumajandusest vabanevale tööjõule ning tugineks kohalikul ressursil ja potentsiaalil põhinevatele lahendustele.

Prioriteedi 6 raames panustab meede otseselt sihtvaldkonda 6B: maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine.

Täiendavalt vastab meede 2.1 EAFRD prioriteedile nr 1: teadmussiirde ja innovatsiooni parandamine põllumajanduses, metsanduses ning maapiirkondades. Meede panustab sihtvaldkonda 1A - innovatsiooni ja koostöö toetamine ning teadmistebaasi arendamine maapiirkondades.

Meetme abikõlblikud kulud vastavad Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse nr 1305/2013 artiklitele nr 14 (Teadmussiire ja teavitus), 20 (Põhiteenused ja külauuendus maapiirkondades) ja 35 (Koostöö).

Strateegiline valdkond 3: Suurprojektide ja koostöövõrgustike arendamine

Tulenevalt eelneva perioodi kogemusest on TASi jaoks oluliseks jätkuvaks prioriteediks koostöövõrgustike arendamine, seda nii olemasolevate kui ka uute võrgustike puhul. Koostöövõrgustike arendamist toetatakse nii **ühisprojektide kui ka siseriiklike ja rahvusvaheliste koostööprojektide** raames. Lisaks koostöövõrgustikele toetatakse valdkonna raames **TASi piirkonda jäävate suurprojektide elluviimist**. Vastav meede lisati strateegiasse selle uuendamise raames 2019. aastal. Kokku suunatakse valdkonda 30% toetustele kavandatud mahust.

Suurprojektide ja koostöövõrgustike arendamine toimub kolme meetme raames:

- Suurprojektide arendamine (meede 3.1);
- TASi piirkonda jäävate koostööprojektide arendamine (meede 3.2);
- Regionaalsete ja rahvusvaheliste koostööprojektide arendamine (meede 3.3).

Meede 3.1: Suurprojektide arendamine

Suurprojektide meede viidi TASi strateegiasse sisse 2018-2019.a. toimunud strateegia uuendamise raames. Meetme eesmärgiks on toetada avalikuks kasutuseks suunatud objektide arengut, millel on suurem regionaalne mõju. Regionaalse mõju all peetakse silmas ühe haldusreformi järgse kohaliku omavalitsuse piire ületavat mõju. Suurprojektide puhul on oluline, et nendesse oleks kaasatud osapooled erinevatest sektoritest (avalik, era- ja kolmas sektor). Seega on suurprojektide meede sarnaselt võrgustike arendamise meetmetele (meetmed 3.2 ja 3.3) oma olemuselt horisontaalne.

Suurprojektide puhul on eelduseks, et arendatav objekt valmib terviklikult ning võrreldes senise olukorraga toimub pakutava toote areng selgelt uuele tasemele. Projektid peavad andma piirkonna majandus- ja elukeskkonnale olulist lisandväärtust. Projektide puhul on oluline regionaalne tasakaalustatus - ühest TASi piirkonnast (Põhja- ja Kirde-Tartumaa; Lääne-Tartumaa; Lõuna-Tartumaa; Kagu-Tartumaa) ei rahastata rohkem kui 2 projekti.

Suurprojektide esitamisele ja hindamisele eelneb nende tutvustamine TASI üldkoosolekul. Potentsiaalsetele taotluse esitajatele on kohustus projekti TASI üldkoosolekul presenteerida ning küsimustele vastata. Peale projekti esitlust üldkoosolekul esitatakse täistaotlus koos lisadega, mida hindab laiendatud hindamiskomisjon, kuhu lisaks tavapärastele liikmetele kaasatakse 1-2 välist eksperti.

Suurprojektide hindamine kirjeldatakse täpsemalt vastavas hindamiskorras.

MEEDE 3.1	SUURPROJEKTIDE ARENDAMINE
Vastab strateegia eesmärkidele	1. TASI piirkonnas on nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus 2. TASI piirkonnas on elujõuline kogukond
Toetatavad tegevused	TASI piirkonda jäävate avalikuks kasutuseks mõeldud ning suurema piirkondliku mõjuga objektide arendamine
Meetme osakaal	14% meetmetele eraldatavatest vahenditest
Abikõlblikud kulud	- Investeeringud suuremamahulistesse objektidesse või rajatistesse, mis on suunatud avalikuks kasutamiseks ja kavandatud kolme sektori koostöös - Investeeringut ettevalmistavad (nt projekteerimine) ja toetavad tegevused (nt järelevalve) ainult Leader-meetme määрусega lubatud ulatuses ja mahus - Investeeringud sisustusse, seadmetesse, vahenditesse ja inventari
Mitteabikõlblikud kulud	- Investeeringud objektidesse, mis ei ole suunatud laiemale avalikkusele - Kõik muud Leader-meetme poolt välistatud mitteabikõlblikud tegevused ja kulud
Toetuse saajad	- Kolmanda sektori organisatsioonid (MTÜd, SAd) - Kohalikud omavalitsused - Mikroettevõtted
Nõuded toetuse saajatele ja taotlejatele	Kasusaajad peavad olema TASI piirkonnast
Maksimaalne ja minimaalne toetus	200 000 € 100 000 €
Toetuse maksimaalne %	Kõik taotlejad - kuni 50%
Indikaatorid ja sihttasemed	Mõjuindikaator: - Kasusaajate rahulolu - Eesmärk: keskmine projektide kasusaajate rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4. - Allikas: liikmete rahulolu-uuring Tulemusindikaator: - Projektide otseste kasusaajate arv - Eesmärk: minimaalselt 15 000 projekti kohta (mõju laiem kui 1 KOV) - Allikas: projektitaotlused Väljundindikaator: - Elluviidud suurprojektide arv - Eesmärk perioodi lõpuks: 5 elluviidud projekti - Allikas: projektide aruanded (TAS)
Projektide hindamiskriteeriumid	- Meetmespetsiifilised kriteeriumid (osakaal kokku 40%), sh: - Projekti mõju laiema piirkonna arengule (20%) - Projekti mõju meetme indikaatorite täitmisele (20%) - Universaalsed hindamiskriteeriumid (osakaal kokku 60%), sh: - Projekti ja eelarve põhjendatus (20%)

	2.2. Projekti tulemuslikkus ja elujõulisus (10%) 2.3. Taotleja suutlikkus projekti teostamisel (10%) 2.4. Projekti vastavus TASi läbivale printsiibile - uute ja innovatiivsete toodete arendamine (20%)

Meede 3.2: TASi piirkonda jäävate võrgustike loomine ja arendamine

TASi piirkonda jäävate võrgustike puhul on eesmärgiks nii olemasolevate koostöövõrgustike edasiarendamine kui ka uute võrgustike loomine ja arendamine. Tegevuse üldiseks eesmärgiks on arendada välja jätkusuutlikud (isemajandavad) koostöövõrgustikud, mis on võimelised toimima ilma täiendava toetuseta. TAS lähtub ka juba sõlmitud koostöölepingutest.

Strateegia raames luuakse võimalus saada toetust juba loodud või loomisel olevate piirkonnasiseste koostöövõrgustike edasiseks arendamiseks (vt ka joonis 7), sh:

- **Sibulatee koostöövõrgustiku arendamine** (peamine koostööpiirkond Vara, Peipsiääre, Alatskivi ja Kallaste) – võrgustiku peamine fookus on turismi, aianduse, kohaliku toidu ning kohaliku kultuurilise ja loodusliku eripära arendamine;
- **Kagu-Tartumaa koostöövõrgustiku arendamine** (peamine koostööpiirkond Luunja, Võnnu, Mäksa ja Meeksi) – võrgustiku peamine fookus on metsanduse, puidutöötlemise ning turismi (nt Lõuna-Tartumaa turismitee) ühine arendamine. Võrgustik on loomisel;
- **Emajõe piirkonna koostöövõrgustiku arendamine** – võrgustiku peamine fookus on Emajõe avamine külastajatele ning kogukondadele.

Lisaks mainitud koostöövõrgustikele toetatakse ka **uute täiendavate spetsiifiliste koostöövõrgustike loomist ja arendamist**. Uute võrgustike toetamise eelduseks on selge partnerite ring ning vajalikkus tegevuspiirkonnale. Strateegia koostamise protsessi raames arutati nt nn muuseumitee koostöövõrgustiku loomist ja arendamist (Eesti Rahva Muuseum, Põllumajandusmuuseum, Lennundusmuuseum, Tartu Observatoorium Tartumaal ja Maanteemuuseum Põlvamaal).

Võimalikud ühised teemad, mida lisaks eelmainitule toetatakse, on mh järgmised:

- **Ühisturunduse edendamine** - tegevuse raames toetatakse integreeritult piirkonna ühisturundusega seotud tegevusi, sh nii valdkondadesisest ühisturundust (nt puiduettevõtete ühisturundus) kui ka integreeritud piirkonna turundust.
- **Taastuenergia ühine arendamine** - tegevuse raames toetatakse ühiste taastuenergia lahenduste väljatöötamist, sh vastavaid uuringuid, analüüse ning pilootprojekte. Vastava suuna all ei toetata organisatsioonide üksikprojekte.
- **Infovõrgustike arendamine** - tegevuse raames toetatakse kogukondade ühiste infovõrgustike arendamist, nt ühise inforuumi loomine ja arendamine (info kohalike teenusepakujate jms kohta).

Uute koostöövõrgustike puhul on eelduseks, et selles peavad osalema vähemalt viis organisatsiooni ning selle tegevus peab olema pidev vähemalt viis aastat peale projekti lõppu.

MEEDE 3.2	TASI PIIRKONDA JÄÄVATE VÕRGUSTIKE LOOMINE JA ARENDAMINE
Vastab strateegia eesmärkidele	1. TASi piirkonnas on nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus 2. TASi piirkonnas on elujõuline kogukond

Toetatavad tegevused	1) Olemasolevate koostöövõrgustike arendamine 2) Uute spetsiifiliste koostöövõrgustike arendamine (mh nt ühisturunduse arendamine, taastuenergia ühine arendamine, infovõrgustike arendamine jms)
Meetme osakaal	8% meetmetele eraldatavatest vahenditest
Abikõlblikud kulud	Ühis- ja koostööprojektide kavandamine ja elluviimine, sh: - Võrgustike arendamisega seotud tegevused, sh turundustegevused, koolitused, seminarid, õppereisid, messid, uuringud jms - Investeeringud kogu võrgustiku seisukohast olulistesse objektidesse või rajatistesse (mille otsesteks kasusaajateks on enamus võrgustiku liikmetest, vajalik kirjalik tõendusmaterjal) - Investeeringut ettevalmistavad (nt projekteerimine) ja toetavad tegevused (nt järelevalve) ainult Leader-meetme määrusega lubatud ulatuses ja mahus - Investeeringud sisustusse, seadmetesse, vahenditesse ja inventari - Projektijuhtimine - Vabatahtlik töö
Mitteabikõlblikud kulud	- Organisatsioonide üksikprojektid - Investeeringud objektidesse, mis ei ole suunatud enamiku võrgustiku liikmete otseseks teenindamiseks - Kõik muud Leader-meetme poolt välistatud mitteabikõlblikud tegevused ja kulud
Toetuse saajad	- Kolmanda sektori organisatsioonid (MTÜd, SAd), sh TAS - Kohalikud omavalitsused - Mikroettevõtted - Maaeluministeeriumi haldusalasse kuuluvad TASi piirkonnas paiknevad muuseumid
Nõuded toetuse saajatele ja taotlejatele	Investeeringud tuleb teostada TASi piirkonnas
Maksimaalne ja minimaalne toetus	70 000 € 5 000 €
Toetuse maksimaalne %	- Kolmanda sektori organisatsioonid; KOVid – kuni 80% - Mikroettevõtted, teiste organisatsioonide kasumi teenimisele suunatud projektid - kuni 50%
Indikaatorid ja sihttasemed	Mõjuindikaator: - Võrgustike liikmete rahulolu (mõõdetakse 2 korda perioodi jooksul, allikas: liikmete rahulolu-uuring) - Eesmärk: keskmine võrgustike liikmete rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4 - Allikas: liikmete rahulolu-uuring Tulemusindikaator: - Toimivate koostöövõrgustike arv:(mõõdetakse iga-aastaselt) - Eesmärk: 8 toimivat koostöövõrgustikku - Allikas: võrgustike info Väljundindikaator: - Võrgustikes osalevate organisatsioonide arv: (mõõdetakse iga-aastaselt) - Eesmärk perioodi lõpuks: võrgustikes osaleb kokku 100 organisatsiooni - Allikas: võrgustike info
Projektide hindamiskriteeriumid	1) Meetmespetsiifilised kriteeriumid (osakaal kokku 40%), sh: - Projekti panus strateegia meetmespetsiifilise eesmärgi täitmisele (10%) - Projekti mõju meetme indikaatorite täitmisele (30%)

	2) Universaalsed hindamiskriteeriumid (osakaal kokku 60%), sh: 2.1. Projekti ja eelarve põhjendatus (20%) 2.2. Projekti tulemuslikkus ja elujõulisus (10%) 2.3. Taotleja suutlikkus projekti teostamisel (10%) 2.4. Projekti vastavus TASI läbivale printsiibile - uute ja innovatiivsete toodete arendamine (20%)

Meetme panus Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) prioriteetide elluviimisse

Meede 3.1 vastab EAFRD prioriteedile nr 1: teadmussiirde ja innovatsiooni parandamine põllumajanduses, metsanduses ning maapiirkondades. Meede panustab otseselt sihtvaldkonda 1A - innovatsiooni ja koostöö toetamine ning teadmiste baasi arendamine maapiirkondades.

Läbi võrgustikku kuuluvate ettevõtete arengu toetamise vastab meede ka EAFRD prioriteedile nr 6 (sotsiaalse kaasamise, vaesuse vähendamise ja maapiirkondade majandusliku arengu edendamine) ning sihtvaldkonnale 6A (tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine) ja 6B (maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine).

Meetme abikõlblikud kulud vastavad Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse nr 1305/2013 artiklitele nr 14 (Teadmussiire ja teavitus), 20 (Põhiteenused ja küla uuendus maapiirkondades) ja 35 (Koostöö).

Meede 3.3: Regionaalse ja rahvusvahelise koostöö edendamine

TASI regionaalse ja rahvusvahelise koostöö arendamise raames toetatakse nii juba toimivate võrgustike edasist arendamist kui ka uute võrgustike loomist ja arendamist. Tegevuse üldiseks eesmärgiks on arendada välja jätkusuutlikud (isemajandavad) koostöövõrgustikud, mis on võimelised toimima ilma täiendava toetuseta.

Lisaks spetsiifilistele regionaalsetele koostöövõrgustikele toetatakse integreeritud koostöö arendamist kahe TASI piirkonnast väljas kuid Tartumaal asuva linnaga – Tartu ja Elvaga. Koostöös on peamiseks fookusteks turismi ühine arendamine ning erinevate teenuste pakkumise arendamine, Tartu linna puhul on täiendavaks fookuseks ka teaduslase koostöö arendamine.

TASI **rahvusvahelise koostöö** põhifookus on koostöö arendamisel Soome, Läti ja Hollandiga, lisaks on oluline väliskoostöö integreeritud arendamine ka teiste riikide (eelkõige Austria, Tšehhi, Põhja-Iirimaa ja Venemaaga). Peamiseks ühisteks teemavaldkondadeks on kohaliku ressursi kasutamine, sh toit ning turism kuid samuti ka kogukonnad ja noorte ettevõtlikkuse temaatika. Uue suunana kavandab TAS uuel perioodil koostööd ka muude nn kolmandate riikidega väljaspool Euroopa Liitu. Eelmise programmperioodi kogemusele tuginedes on mitmete välispartneritega allkirjastatud hea tahte koostöölepingud tegevusteks järgnevatel aastatel.

Strateegia raames toetatakse juba loodud regionaalsete koostöövõrgustike arendamist, sh (vt ka joonis 7):

- **“Peipsimaa” koostöövõrgustiku edasiarendamine** koostöös teiste tegevusgruppide ning Peipsi Kalanduspiirkonna Arendajate Koguga (partneriteks koostöölepingus

Peipsi-Alutaguse Koostöökoda, Jõgevamaa Koostöökoda, Peipsi Kalanduspiirkonna Arendajate Kogu, Piiriveere Liider ning MTÜ Peipsimaa Turism);

- **“Kollaste akende” võrgustiku edasiarendamine** (partneriteks koosöölepingus Piiriveere Liider, Põlvamaa Partnerluskogu, Valgamaa Partnerluskogu, Võrumaa Partnerluskogu, Tartu linn, Valga linn, Võrtsjärve Sihtasutus, Mustvee linn, MTÜ Peipsimaa Turism ja Jõgevamaa Koostöökoda);
- **“Maitstva Lõuna-Eesti” võrgustiku edasiarendamine**, sh taluturud Eesti erinevates piirkondades (MTÜ Maitsev Lõuna-Eesti, sh asutajad Tartumaa Arendusselts, Põlvamaa Partnerluskogu, Võrumaa Partnerluskogu, Valgamaa Partnerluskogu ja Piiriveere Liider, erinevad ettevõtted ja liikmed);
- **Elva puhkepiirkonna koostöövõrgustiku arendamine** (Elva piirkonna omavalitsused, erinevad turismiettevõtjad jt).

Lisaks mainitud koostöövõrgustikele toetatakse ka **uute täiendavate spetsiifiliste koostöövõrgustike loomist ja arendamist** (nt Geopargi koostöövõrgustik). Uute koostöövõrgustike puhul on eelduseks, et selles peavad osalema vähemalt viis organisatsiooni ning selle tegevus peab olema pidev vähemalt viis aastat peale projekti lõppu.

Üheks uueks algatuseks on süsteemse koostöö arendamine ülikoolide ja teadusasutustega, 2015. aastal on sõlmimisel avatud hea tahte koosööleping **“Isemajandav Lõuna-Eesti – innovaatilised tehnoloogiad ja säästev areng”**, kus Lõuna-Eesti Leader-tegevusgruppide, omavalitsuste, omavalitsusliitude, maakondlike arenduskeskuste ning teiste tugisorganisatsioonide partneriteks on Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Eesti Maaülikool ning Tartu Teaduspark. Teadus- ja arendustegevuse puhul on olulisteks koostööpartneriteks veel Tartu Ülikooli Ettevõtlus- ja arenduskeskus, Ideelabor, Loomemajanduskeskus, Smart City Lab, Üliõpilaskonna SA jt.

MEEDE 3.3	REGIONAALSE JA RAHVUSVAHELISE KOOSTÖÖ EDENDAMINE
Vastab strateegia eesmärkidele	1. TASi piirkonnas on nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus 2. TASi piirkonnas on elujõuline kogukond
Toetatavad tegevused	1) Olemasolevate regionaalsete ja rahvusvaheliste koostöövõrgustike arendamine 2) Uute regionaalsete ja rahvusvaheliste koostöövõrgustike arendamine , sh koostöö edendamine Tartu ja Elva linnaga teenuste tagamiseks ja arendamiseks
Meetme osakaal	8% meetmetele eraldatavatest vahenditest
Abikõlblikud kulud	Ühis- ja koostööprojektide kavandamine ja elluviimine, sh: ▪ Võrgustike arendamisega seotud tegevused, sh turundustegevused, koolitused, seminarid, õppereisid, messid, uuringud jms ▪ Investeeringud kogu võrgustiku seisukohast olulistesse objektidesse või rajatistesse (mille otsesteks kasusaajateks on enamus võrgustiku liikmetest, vajalik kirjalik tõendusmaterjal) ▪ Investeeringut ettevalmistavad (nt projekteerimine) ja toetavad tegevused (nt järelevalve) ainult Leader-meetme määрусega lubatud ulatuses ja mahus ▪ Investeeringud sisustusse, seadmetesse, vahenditesse ja inventari ▪ Projektijuhtimine ▪ Vabatahtlik töö
Mitteabikõlblikud kulud	▪ Organisatsioonide üksikprojektid ▪ Investeeringud objektidesse, mis ei ole suunatud enamiku võrgustiku liikmete otsesteks teenindamiseks

	▪ Kõik muud Leader-meetme poolt välistatud mitteabikõlblikud tegevused ja kulud
Toetuse saajad	▪ Kolmanda sektori organisatsioonid (MTÜd, SA-d), sh TAS ▪ Kohalikud omavalitsused ▪ Mikroettevõtted ▪ Maaeluministeeriumi haldusalasse kuuluvad TASi piirkonnas paiknevad muuseumid
Nõuded toetuse saajatele ja taotlejatele	▪ Kasusaajad peavad olema TASi piirkonnast
Maksimaalne ja minimaalne toetus	70 000 € 10 000 €
Toetuse maksimaalne %	▪ Kolmanda sektori organisatsioonid; KOVid – kuni 80% ▪ Mikroettevõtted, teiste taotlejate kasumi teenimisele suunatud projektid - kuni 50%
Indikaatorid ja sihttasemed	Mõjuindikaator: ▪ Võrgustike liikmete rahulolu (mõõdetakse 2 korda perioodi jooksul) ○ Eesmärk: keskmine võrgustike liikmete rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4. ○ Allikas: liikmete rahulolu-uuring Tulemusindikaator: ▪ Toimivate koostöövõrgustike arv (mõõdetakse iga-aastaselt) ○ Eesmärk: 6 toimivat koostöövõrgustikku ○ Allikas: võrgustike info Väljundindikaator: ▪ Võrgustikes osalevate organisatsioonide arv (mõõdetakse iga-aastaselt) ○ Eesmärk perioodi lõpuks: võrgustikes osaleb kokku 200 organisatsiooni ○ Allikas: võrgustike info
Projektide hindamiskriteeriumid	1) Meetmespetsiifilised kriteeriumid (osakaal kokku 40%), sh: 1.1. Projekti panus strateegia meetmespetsiifilise eesmärgi täitmisele (10%) 1.2. Projekti mõju meetme indikaatorite täitmisele (30%) 2) Universaalsed hindamiskriteeriumid (osakaal kokku 60%), sh: 2.1. Projekti ja eelarve põhjendatus (20%) 2.2. Projekti tulemuslikkus ja elujõulisus (10%) 2.3. Taotleja suutlikkus projekti teostamisel (10%) 2.4. Projekti vastavus TASi läbivale printsiibile - uute ja innovatiivsete toodete arendamine (20%)

Meetme panus Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) prioriteetide ellu viimise

Meede 3.2 vastab EAFRD prioriteedile nr 1: teadmussiirde ja innovatsiooni parandamine põllumajanduses, metsanduses ning maapiirkondades. Meede panustab otseselt sihtvaldkonda 1A - innovatsiooni ja koostöö toetamine ning teadmistebaasi arendamine maapiirkondades.

Läbi võrgustikku kuuluvate ettevõtete arengu toetamise vastab meede ka EAFRD prioriteedile nr 6 (sotsiaalse kaasamise, vaesuse vähendamise ja maapiirkondade majandusliku arengu edendamine) ning sihtvaldkonnale 6A (tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine) ja 6 B (maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine).

Meetme abikõlblikud kulud vastavad Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse nr 1305/2013 artiklitele nr 14 (Teadmussiire ja teavitus), 20 (Põhiteenused ja küla uuendus maapiirkondades), 35 (Koostöö), 44 (LEADERi koostöötegevus).

Joonis 7. TASI piirkonna sisesed ja regionaalsed koostöövõrgustikud

5.3. Strateegia indikaatorite kokkuvõte

Järgnevas tabelis on kokkuvõtvalt välja toodud TASI strateegia rakendamise mõju, tulemus- ja väljundindikaatorid ning soovitud sihttasemed.

Tabel 5. TASI indikaatorid

Meede	Mõjuindikaatorid ja soovitud sihttasemed	Tulemusindikaatorid ja soovitud sihttasemed	Väljundindikaatorid ja soovitud sihttasemed
Strateegiline valdkond 1: Kohalikul eripäral ja ressursil baseeruva ettevõtluse arendamine			

Meede 1.1: Väiketootmise ja teenuste arendamine	Toetatud ettevõtete käibe muutus: Eesmärk iga ettevõtte puhul: käibe kasv vähemalt 20% kahe aasta jooksul alates projekti lõppemisest.	Loodud töökohtade arv: Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: 35 uut töökohta.	Uute/parendatud kohalikul ressursil baseeruvate toodete ja teenuste arv: Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: piirkonnas on kokku 50 uut/parendatud toodet/teenust.
Meede 1.2: Turismiettevõtluse arendamine	Toetatud ettevõtete käibe muutus (tegevus 1 puhul): - Eesmärk iga ettevõtte puhul: käibe kasv vähemalt 20% kahe aasta jooksul alates projekti lõpetamisest. Piirkonna külastatavuse muutus (tegevus 2 puhul): - Eesmärk kokku: piirkonna külastatavuse kasv võrreldes baasaastaga vähemalt 5% aastas.	Loodud töökohtade arv: Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: 35 uut töökohta turismisektoris.	Uute/parendatud turismitoodete/teenuste arv: Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: kokku 50 uut/parendatud turismitoodet/-teenust.
Valdkonna soovitud tulemus- ja väljund-indikaatorite sihttasemed kokku		70 uut töökohta	100 uut/parendatud toodet/teenust
Strateegiline valdkond 2: Kogukondade võimekuse arendamine			
Meede 2.1: Kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine	Toetatud projektide kasusaajate rahulolu: Eesmärk iga projekti puhul: keskmine kasusaajate rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4.	Investeeringuobjektide (kultuuripärand, avalikuks kasutuseks mõeldud objektid) püsikasutajate arv (vähemalt kord nädalas): - Eesmärk iga projekti puhul: minimaalselt 20 püsikasutajat objekti kohta Uute/parendatud kogukonnateenuste kasutajate arv: - Eesmärk iga kogukonnateenuse puhul: vähemalt 20 püsikasutajat.	Uuenduslikel ühisüritustel osalejate arv: - Eesmärk iga projekti puhul: 100 osalejat ühe ühisürituse kohta (v.a. koolituste ja seminaride puhul). Uute/parendatud kogukonnateenuste arv: - Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: 10 uut/parendatud kogukonnateenust.
Meede 2.2: Noorte aktiveerimine	Toetatud projektide kasusaajate rahulolu: Eesmärk iga projekti puhul: keskmine	Paranenud tegevusvõimalustega objektide kasutajate arv(vähemalt kord nädalas):	Ettevõtlikkuse arendamisele suunatud projektide arv ning neis osalevate noorte arv: Eesmärk

	kasusaajate rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4.	Eesmärk iga projekti puhul: minimaalselt 20 püsikasutajat objekti kohta.	strateegiaperioodiks kokku: 10 projekti, kokku 300 osalevat noort. Noorte praktiliste oskuste arendamisele suunatud projektide arv ning neis osalevate noorte arv: Eesmärk strateegiaperioodiks kokku: 10 projekti, kokku 300 osalevat noort.
Strateegiline valdkond 3: Suurprojektide ja koostöövõrgustike arendamine			
Meede 3.1: Suurprojektide arendamine	Toetatud projektide kasusaajate rahulolu: Eesmärk: keskmine kasusaajate rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4.	Projektide otseste kasusaajate arv: Eesmärk: minimaalselt 15000 kasutajat kasusaajat iga objekti kohta.	Elluviidud suurprojektide arv: Eesmärk perioodi lõpuks: ellu on viidud 5 suurprojekti.
Meede 3.2: TASi piirkonda jäävate võrgustike loomine ja arendamine	Võrgustike liikmete rahulolu: Eesmärk: keskmine võrgustike liikmete rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4.	Toimivate koostöövõrgustike arv: Eesmärk: 8 toimivat koostöövõrgustikku.	Võrgustikes osalevate organisatsioonide arv: Eesmärk perioodi lõpuks: võrgustikes osaleb kokku 100 organisatsiooni.
Meede 3.3: Regionaalse ja rahvusvahelise koostöö edendamine	Võrgustike liikmete rahulolu: Eesmärk: keskmine võrgustike liikmete rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4.	Toimivate koostöövõrgustike arv: Eesmärk: 6 toimivat koostöövõrgustikku.	Võrgustikes osalevate organisatsioonide arv: Eesmärk perioodi lõpuks: võrgustikes osaleb kokku 200 organisatsiooni.

5.4. TASi kui arendusorganisatsiooni tegevussuunad

TASi näol on tegu Eesti kontekstis suure tegevusgrupiga, mis on endale võtnud esimese Leader-perioodi algusest peale selgelt arendusorganisatsiooni rolli. Arendusorganisatsioonina on TAS lisaks Leader-meetme projektitaotluste nõustamise ja menetlemise korraldamisele aktiivselt osalenud uute piirkondlike, regionaalsete ja rahvusvaheliste algatuste planeerimisel, käivitamisel ja elluviimisel (vt ka lisa 7: TASi peamised arendustegevused perioodil 2009-2014 ning lisa 8: TASi projektid 2010-2014).

Käesoleva strateegia koostamise raames on selgelt määratletud, et proaktiivse tegevusega tuleb jätkata ka perioodil 2015-2022. Peamiseks väljakutseks on seejuures TASi piirkonna ettevõtjate jt osapoolte uuenduslikkuse toetamine, sh süsteemse koostöö arendamine erinevate organisatsioonide (eelkõige ettevõtjate) ning teadusasutuste ja ülikoolide vahel.

TASi kui arendusorganisatsiooni jaoks tähendab see olulise rolli võtmist nn teadmussiirde vahendajana.

Peamised proaktiivsed tegevused, millega TAS tegeleb on järgmised:

1. Juba loodud piirkondlike ja regionaalsete koostöövõrgustike arengu toetamine, konkreetsetes tegevustes osalemine (Sibulatee, Peipsimaa, National Geographic'u kollased aknad, Maitsev Lõuna-Eesti, Elva puhkepiirkond, Kagu-Tartumaa koostöövõrgustik, Emajõe koostöövõrgustik).
2. Uute piirkondlike ja regionaalsete koostöövõrgustike toetamine, erinevate tegevuste proaktiivne teostamine;
3. Rahvusvahelise süsteemse koostöö arendamine TASi strateegiat toetavates valdkondades (kohaliku ressursi kasutamine, teadmussiire, turismi arendamine, kogukondade arendamine, võrgustike arendamine, noorsootöö), sh nii olemasolevate kui ka uute koostöölepingute raames. Peamised partneriigid: Soome, Läti, Austria, Holland, Tšehhi, Põhja-Iirimaa, Venemaa jt (sh riigid väljaspool Euroopat).
4. Tartu maakonna tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamise kava 2015-2023 ning tugiprogrammi 2015-2016 elluviimises osalemine (vastutav partner SA Tartu Ärinõuandla), sh konkreetsetes 2015-2016 toimuvates projektides osalemine (Ettevõtjate võrgustamine; Inimressursi arendamine);
5. TASi Noortefondi tegevuse jätkamine ja noorteinfo koordineerimine (koostööleping Tartu Maavalitsusega), sh koostöövõrgustiku arendamine, noorteinfo arendamine, teavitamine, uuringud jms.
6. 2015. aastal algatatud koostöö jätkamine Lõuna-Eesti linnade, Leader-tegevusgruppide, maakondlike arenduskeskuste, turismiarendusorganisatsioonide, omavalitsusliitude ning ülikoolide ja teadus-arendusorganisatsioonide vahel avatud hea tahte koostöölepingu "Isemajandav Lõuna-Eesti – innovaatilised tehnoloogiad ja säästev areng" raames.

Väljatoodud tegevuste nimekiri pole ammendav, täiendavate proaktiivsete tegevuste kava täpsustatakse iga-aastaselt.

Kavandatud lisategevuste teostamine ning uute algatuste käivitamine võimaldavad mh tagada TASi kui arendusorganisatsiooni jätkusuutliku arengu ka pikemas perspektiivis, kui Leader-programmi rahastamine peaks vähenema või lõppema.

Strateegia uuendamise raames 2018-2019 aastal täiendati eelnevalt väljatoodud TASi proaktiivseid tegevusi ning lisati nendele tegevussuund - **TASi proaktiivsed tegevused innovatsiooni toetamiseks, sh:**

- suurema tähelepanu pööramine taotlejate (eel)nõustamisele/ konsulteerimisele, eesmärgiga toetada neid uuenduslike ideede arendamises;
- taotlejate ja teadusasutuste kokkuviiimine;
- (piloot)projekti käivitamine kohalike innovatsioonikeskuste (nt kaasaegne külakeskus) toetamiseks;
- koostöö haridusasutuste ja nende partneritega innovatsiooni arendamisel;
- Lõuna-Eesti (sh Tartumaa) innovatsioonimarsruudi uuendamine ja selle propageerimine elanike ja külaliste hulgas;
- tunnustusürituste läbiviimine koostöös partneritega (nt Tartu Ärinõuandla).

6. Strateegia rakendamine, seire ja uuendamine

6.1. Rakendamine

TAS viib strateegiat ellu seitsme omavahel seotud töopaketi kaudu. Pakettideks on:

1. juhtimine ja administreerimine (kirjeldatud peatükis 1.3) – strateegia täitmise tagamine ja selle edasiarendamine;
2. taotluste menetlemine ja hindamine (kirjeldatud allpool) – strateegia elluviimiseks ette nähtud ressursside (Leader-meetme vahendid) suunamine projektidesse, mis on kooskõlas strateegia visiooni ja eesmärkidega;
3. teavitamine ja kaasamine – potentsiaalsete taotlejate ettevalmistamine kvaliteetsete projektide koostamiseks. Pakett hõlmab ka taotlejate nõustamist;
4. arendusprojektide algatamine ja elluviimine (vt ka ptk 5) – strateegia seisukohalt oluliste protsesside käivitamiseks;
5. kogemuste vahetus ja koostöö (vt ka ptk 5) – uute teadmiste saamiseks;
6. koolitused ja oskuste omandamine – nii tegevmeeskonna kui ka liikmete ja sihtgruppide võimekuse tõstmiseks;
7. seire ja hindamine (kirjeldatud peatükis 6.2) – strateegia tulemuslikkuse hindamiseks ning vigadest õppimiseks.

Esitatud projekte menetleb TASi tegebüroo ning hindab selleks spetsiaalselt moodustatud hindamiskomisjon (vt ka ptk 1.3).

Taotluste hindamise aluseks on hindamiskriteeriumid (valdkondade ja meetmete lõikes), mille detailid täpsustatakse strateegia rakenduskava tasandil hindamiskorras. Hindamiskriteeriumid tulenevad konkreetse strateegilise suuna eesmärkidest ning hindavad suures osas taotluste sisulist panust. Hindamiskriteeriumeid on 6, tagamaks hindamisprotsessi ülevaatlikkust ja lihtsust. Kriteeriumitele on määratletud konkreetsed kaalud ning nende skaalad, lihtsustamaks nii hindajate tööd kui ka taotlejate hindamisest arusaamist. Täiendavalt on sätestatud igale projektile lävend (minimaalselt 50% hindepunktidest), mille ületamine on toetuse saamise minimaalseks aluseks.

TASi projektide hindamiskriteeriumid on olemuslikult jaotatud kaheks:

- 1) Meetmespetsiifilised kriteeriumid (osakaal kokku 40%), sh:
  - 1.1. Projekti panus strateegia meetmespetsiifilise eesmärgi täitmisele (10%)¹²
  - 1.2. Projekti mõju meetme indikaatorite täitmisele (30%)
- 2) Universaalsed hindamiskriteeriumid, mis kehtivad kõikide strateegiliste valdkondade ja meetmete puhul (osakaal kokku 60%), sh:
  - 2.1. Projekti ja eelarve põhjendatus (20%)
  - 2.2. Projekti tulemuslikkus ja elujõulisus (10%)
  - 2.3. Taotleja suutlikkus projekti teostamisel (10%)
  - 2.4. Projekti vastavus TASi läbivale printsiibile - uute ja innovatiivsete toodete arendamine¹³ (20%)

---

¹² Meetme 3.1. (suurprojektide arendamine) puhul on kriteeriumiks 1.1. projekti laiem mõju piirkonna arengule, selle osakaaluks on 20% (vt ka meetme kirjeldus p 5.2)

Hindamiskriteeriumite täpsem sisu koos hindamisskaala kirjeldusega on välja toodud TASi hindamiskorras.

6.2. Seire

Tartumaa Arendusselts kogub ja analüüsib seireandmeid TASi strateegia elluviimise mõju hindamiseks.

Strateegia seire ja hindamine on kavandatud kahel tasandil (tabel 6):

1. taotlusi ja nendes välja toodud peamisi indikaatoreid seiratakse jooksvalt. Tegevjuht annab iga-aastaselt üldkoosolekule ülevaate lisaks rahade kasutamisele ka peamiste strateegia näitajate seisust;
2. kaks korda perioodi jooksul (2018.a. 2016-2017 projektide kohta ja 2021.a. 2018-2020 projektide kohta) tehakse põhjalikum seire juba ellu viidud projektide tegelike mõjude, tulemuste ja väljundite hindamiseks.

Tabel 6. TASi strateegia seire korraldus

	Strateegia seire	Strateegia hindamine
Korraldaja	Strateegia- ja seirekomisjon	Strateegia- ja seirekomisjon
Tegija	TASi tegevmeeskond	TASi tegevmeeskond/ välishindaja
Alusandmed/seire sisu	• Eelarve kasutamise edenemine • Projektide edenemine • Projektide panus strateegia eesmärkide saavutamisse taotluste põhjal	• Seirearuanded • Elluviidud projektide tulemused ja mõjud
Tegevuse pidevus	Pidev	2 korda (vahe- ja lõpphindamine)
Aruandeperiood	Aasta	3 aastat
Aruande heakskiitja	TASi juhatus	TASi üldkoosolek
Aruande otstarve	Uue rakenduskava ettevalmistamine, rakenduskorralduse täpsustamine	Strateegia ülevaatamine

Alljärgnevalt on detailsemalt kirjeldatud seire korraldust.

1. Andmete kogumine

TAS kogub järgmisi andmeid:

- väljund- ja tulemusnäitajad – kogutakse pidevalt. Taotleja sisestab andmesüsteemi eeldatavad näitajad taotluse esitamise ajal ning reaalselt saavutatud näitajad (koos erinevuste põhjendustega) peale projekti elluviimist ja enne viimase kuludeklaratsiooni esitamist tegevusgrupile. Vastavaid näitajaid kogutakse meetmete kaupa;

¹³ Kultuuripärandi arendamise ja eksponeerimise ning traditsiooniliste sündmuste puhul hinnatakse samuti uuenduslikkust, arvestades seejuures nende ajaloolise väärtuse säilitamise vajadust.

- mõjunäitajad – kogutakse ja analüüsitakse elluviidud projektide ja TASi arendustegevuse kohta kaks korda strateegiaperioodi jooksul. TAS tellib mõjunäitajate kogumise ja analüüsi teostamise eksperd tööna. Lähteülesande aluseks eksperdile on mõjuindikaatorid meetmete kaupa.

2. Aruande koostamine

TASi tegevtootajad koostavad kord aastas seirearuande. Aruanne sisaldab väljund- ja tulemusnäitajate koondit ning kaks korda strateegiaperioodi jooksul kokkuvõtet mõjuhindamisest, samuti võrdlust eelmiste aastatega. Seirearuanne koos tegevmeeskonna järeldustega esitatakse TASi strateegia- ja seirekomisjonile ja juhatusele igal aastal. Iga kolme aasta järel sisaldab esitatav seirearuanne ka välise eksperdi järeldusi. Strateegia- ja seirekomisjon koos juhatusega hindavad aruandes toodud näitajate vastavust Tartumaa Arendusseltsi strateegia eesmärkidele.

Iga-aastase seirearuande struktuur:

1. strateegia elluviimise sisuline edenemine meetmete kaupa:
  - eesmärk;
  - ülevaade projektitaotluste esitamisest ja kinnitamisest;
  - strateegia mõõdikute sihttasemetele lähenemine taotluste info põhjal;
  - rahastatud projektide edenemine;
2. strateegia elluviimise panus üleriigilise Leader-meetme sihttasemetete saavutamisse;
3. strateegia eelarve kasutamise edenemine;
4. strateegia elluviimisel tekkinud probleemid ja nende lahendused.

Sama seirearuanne on aluseks ka PRIA-poolse Leader-meetme seire jaoks (kogutakse ka info vastavate seirenäitajate kohta).

3. Mõju hindamine

Elluviidud projektide mõju hindamiseks tellitakse kaks korda strateegia perioodi jooksul (keskel ja lõpus) uuring. Tartumaa Arendusseltsi tegevmeeskond paneb kokku uuringu lähteülesande vastavalt strateegiliste valdkondade ja meetmete mõjunäitajatele. Uuringu läbiviimise metoodika pakutakse välja läbiviija poolt. Uuring esitatakse TASi seirekomisjonile, juhatusele ja üldkoosolekule. Täiendavalt viiakse piirkonna külastatavuse baastaseme hindamiseks 2015. aastal läbi mobiilipositsioneerimise uuring.

4. Välivaatlus

TAS teostab projektide välivaatlust projekti eesmärgi ja tulemuse parema mõistmise huvides pärast projekti elluviimist. Kord aastas korraldatakse hindamiskomisjoni ja tegevtootajate väljasõit elluviidud projektide külastamiseks. Väljasõit dokumenteeritakse ja lisatakse andmesüsteemi. Elluviidud investeeringu- ja koolitusprojekte tutvustatakse TASi liikmetele, avalikkusele kord aastas korraldataval infopäeval.

5. TASi kui organisatsiooni seire

TASi tegevtootajad koguvad regulaarselt andmeid TASi poolt läbiviidud strateegia rakendamist toetavate tegevuste kohta. Need tegevused on koolitused, uuringud, koosolekud,

nõustamistegevus, koostatud kavad ja ekspertiisid. Kord aastas koostatakse seirearuanne, mis sisaldab võrdlust eelmiste aastatega.

Aruanne koos tegevmeeskonna järeldustega esitatakse TASI juhatusele ja üldkoosolekule. Kahel korral strateegiaperioodi jooksul sisaldab esitatav aruanne välise eksperdi järeldusi. Seirekomisjon ja juhatus hindavad aruandes toodud näitajate vastavust Tartumaa Arendusseltsi strateegia eesmärkide saavutamisele. Seirearuanne esitatakse koos majandusaasta aruandega üldkoosolekule.

Väljund- ja tulemusnäitajaid kogutakse jooksvalt, mõjunäitajaid kord kolme aasta jooksul elluviidud tegevuste kohta ja mõju hinnatakse kaks korda strateegia perioodi jooksul (keskel ja lõpus). Muuhulgas uuritakse mõju hindamise käigus TASI kui organisatsiooni kuvandit liikmeskonnas ja väljapoole organisatsiooni.

6.3. Uuendamise kord

Vajadust strateegia uuendamise ja muutmise järgi hindab TASI juhatus iga-aastaselt vastavalt seire ja hindamise tulemustele. Vajadusel valmistab juhatus üldkoosolekule ette motiveeritud ettepaneku strateegia muutmiseks.

Kui tegemist on tehniliste täiendustega töö paremaks korraldamiseks, arutatakse muutmist üksnes juhatuse koosolekul. Põhjalikumad muudatused arutatakse enne üldkoosolekut läbi vastavas strateegia- ja seirekomisjonis, mis moodustatakse juhatuse ettepanekul. Olulise sisendina arvestatakse siinkohal strateegia seire ja hindamise tulemusi.

7. Strateegia rahastuskava

Järgnevalt on välja toodud planeeritava eelarve põhimõtteline jaotus strateegia valdkondade ja meetmete kaupa (vt tabel 7).

Tabel 7. TASI kavandatava eelarve põhimõtteline jaotus

Strateegiline valdkond	1. Kohalikul eripäral ja ressursil baseeruva ettevõtluse arendamine (40% meetmete mahust), sh:	2. Kogukondade võimekuse arendamine (30% meetmete mahust), sh:	3. Suurprojektide ja koostöövõrgustike arendamine (30% meetmete mahust), sh:	Strateegia rakendamine, sh jooksvad kulud ja TASi elavdamistegevused (20% kogueelarvest) ¹⁴
Meetmed	1.1. Väiketootmise ja teenuste arendamine (20%)	2.1. Kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine (21%)	3.1. Suurprojektide arendamine (14%)	
	1.2. Turismi-ettevõtluse arendamine (20%)	2.2. Noorte aktiveerimine (9%)	3.2. TASi piirkonda jäävate võrgustike loomine ja arendamine (8%)	
			3.3. Regionaalse ja rahvusvahelise koostöö edendamine (8%)	
Projektide toetusmäärad				
- Kohaliku tegevusgrupi kui organisatsiooni toimimise ja piirkonna elavdamise kulud – kuni 100% abikõlblikest kuludest - Toetusmäär omavalitsustele ja kolmanda sektori asutustele – kuni 80% (v.a. kasumi teenimisele suunatud projektid) - Toetusmäär ettevõtetele – kuni 50% - Toetusmäär suurprojektidele – kuni 50% - Investeeringud taristusse (trassid jms) - kuni 60% abikõlblikest kuludest - Maksimaalne taotletav summa – 70 tuh €, suurprojektidel 200 tuh € - Minimaalne taotletav summa – 2,5 tuh €				

Toetuste eelarve planeeritav jaotus aastate lõikes on järgmine:

- 2015 - 0%
- 2016 - 10%
- 2017 - 20%
- 2018 - 25%
- 2019 - 30%
- 2020 - 15%

Strateegia rakendamise (kokku 20%) planeeritav jaotus aastate lõikes on järgmine:

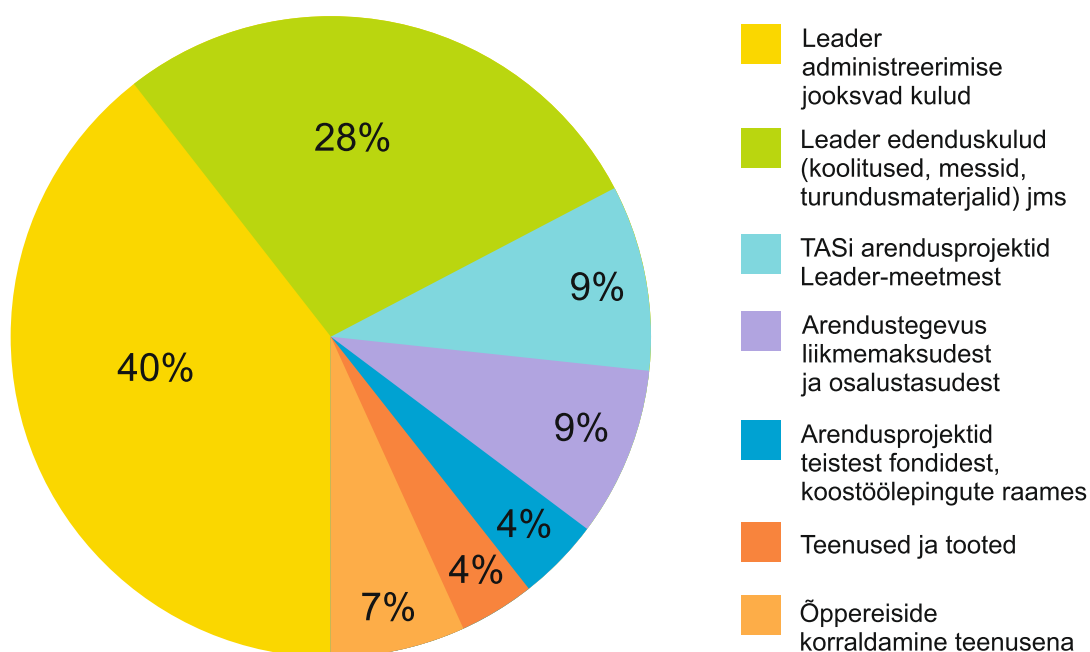
- 2015 - 1,2%
- 2016 - 3,2%
- 2017 - 2,8%

¹⁴ Võimalusel kasutatakse täiendavaid vahendeid teistest fondidest.

- 2018 - 2,6%
- 2019 - 2,6%
- 2020 - 2,6%
- 2021 - 2,5%
- 2022 - 2,5%

Selleks, et viia ellu erinevaid proaktiivseid tegevusi, on lisaks Leader-meetme rahastusele TASi jaoks jätkuvalt prioriteetne ka muude rahastusallikate kasutamine.

Perioodi 2008-2014 kogemus näitas, et TASil on mitmekesine eelarve struktuur, olulise osa eelarvest moodustavad nt erinevad arendustegevused, liikmemaksud ja osalustasud, arendusprojektid teistest fondidest, teenused ja tooted jms (joonis 8).

Joonis 8. TASi rahastamisallikad aastatel 2008-2014

Alates 01.04.2015 on TAS ka käibemaksukohustuslane, mis tähendab, et omatulude maht on ületanud 16 000 euro piiri aastas. Uuel perioodil soovib TAS jätkuvalt liikuda kestliku rahastamismudeli suunas eesmärgiga tõsta muude tulude osakaalu ka edaspidi. Teenitav tulu investeeritakse piirkonna arendustegevustesse ja kasutatakse TASi oma projektide kaasfinantseerimiseks.

8. Seosed teiste strateegiliste arengudokumentidega

TASi strateegia on seotud järgmiste strateegiliste arengudokumentidega.

1. Konkurentsivõime kava “Eesti 2020”

Valdkonnas “Konkurentsivõimeline ettevõtluskeskkond” on üheks valitsuse poliitika põhisuunaks eelduste loomine erasektori teadus- ja arendustegevuse mahtude suurenemiseks ning innovatsiooni väljundite arvu ja kvaliteedi tõstmiseks.

TASi strateegia läbivaks arendussuunaks on uute ja innovatiivsete toodete arendamine, täpsemalt koostöö edendamine ülikoolide ja teadusasutustega uute toodete väljatöötamisel. Seega lähtub TASi strateegia Eesti riigi konkurentsivõime kavast, panustades selle täitmisesse.

2. Eesti Maaelu Arengukava 2014-2020

Maaelu Arengukava prioriteet nr 6 on:

- Maamajandus ja maapiirkonna elukeskkond on mitmekesised, pakuvad alternatiivseid tööhõivevõimalusi põllumajandusest vabanevale tööjõule ning tuginevad kohalikul ressursil ja potentsiaalil põhinevatele lahendustele.

Prioriteedil on kaks sihtvaldkonda, millest 6B (maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine) puudutab Leader-lähenemist:

- Kohaliku arengu strateegiatega 100% maaelanikkonna hõlmamine.

TASi strateegia on Maaelu Arengukava kuuenda prioriteedi täitmisega otseselt seotud – piirkonna üheks strateegiliseks valdkonnaks on kohalikul eripäral ja ressursil baseeruva ettevõtluse arendamine, sh väiketootmise ja energiamajanduse ning turismiettevõtluse arendamine.

TASi strateegia panustab otseselt ka Leader-lähenemise spetsiifiliste eesmärkide täitmisesse:

- ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine, eelkõige läbi ühistel tegevustel põhinevate tegevuste rakendamise – 50% TASi toetuste eelarvest suunatakse ettevõtjate toetamise, peamiseks fookuseks on uute ja innovatiivsete toodete arendamine koostöös teadusasutustega. Seeläbi panustab TASi strateegia otseselt ettevõtjate konkurentsivõime tõstmisesse läbi ühiste tegevuste rakendamise;
- sotsiaalse kaasatuse edendamine ning vaesuse leevendamine – TASi oluliseks prioriteediks on olnud erinevate huvigruppide ning alapiirkondade esindajate kaasamine. Uuel perioodil panustab TAS eraldi seni vähem toetust saanud omavalitsuste nõustamise ning erinevate alapiirkondade konkurentsivõime tugevdamisse mh läbi TASi siseste ning regionaalsete koostöövõrgustike;
- piirkondlike eripärade teadvustamine ning nende potentsiaali parem rakendamine – piirkondlike eripärade rakendamine on fookuses nii väiketootmise ja teenuste kui ka turismimeetmetes, samuti kogukonna arendamisel. Kogu strateegia rõhutab kohaliku ressursi väärimise olulisust, seega panustab TAS selgelt vastava eesmärgi täitmisesse;

- uuenduslike lahenduste leidmise ja kasutuselevõtmise soodustamine – uuenduslikkus ning innovatiivsus on läbivad märksõnad kõigis TASI strateegilistes valdkondades ning meetmetes. Koostöö edendamine erinevate piirkonna ettevõtjate ja muude organisatsioonide ning teadusasutuste vahel on TASI kõige olulisem proaktiivne ülesanne. Mh on uuenduslike lahenduste hindamise olulisel kohal ka TASI hindamiskriteeriumites;
- kohaliku tasandi valitsemise parendamine läbi erinevate osapoolte kaasamise – TASI strateegiaprotsess kestis avatult ligi kaks aastat, selle aja jooksul toimus kümneid arutelusid erinevates TASI alapiirkondades, protsessi oli kaasatud ligi 400 inimest. Kaasamine on ka uue perioodil jätkuvalt TASI strateegiline ülesanne.

TASI strateegia eesmärkideks on lisaks ülalmainitule ka kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine. Seega on TASI strateegia kooskõlas ka Leader-spetsiifiliste eesmärkidega.

3. Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020

Regionaalarengu strateegia visioon 2030+ on järgmine:

- Oma eripäradele tuginedes panustab iga piirkond Eesti kui terviku konkurentsivõime kasvule, saades omakorda osa sellega kaasnevatest hüvedest.
- Inimestel on igas toimepiirkonnas kättesaadavad head töökohad, kvaliteetsed teenused ning mitmekülgseid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond.

Strateegia üldeesmärgiks on:

- Toimepiirkondade parem kasutus majanduskasvuks ja elukvaliteedi tõusuks vajalike hüvede kättesaadavus.

Strateegiakohaselt on TASI piirkonna eelisarendatavad kasvualdkonnad:

- Peipsiveere vee- ja kultuuriturism, kalandus ja köögiviljandus;
- põllumajandusuuringud, sordiaretus;
- biotehnoloogia ja –meditsiin, IKT;
- maaturism ja köögiviljakasvatus.

Üheks TASI strateegiliseks valdkonnaks on kohalikule eripärale (loodusressurss ja kultuuripärand) baseeruva ettevõtluse arendamine, olles seeläbi regionaalarengu strateegia visiooniga kooskõlas ning panustades selle saavutamisse.

4. Eesti riiklik turismiarenduskava 2014-2020

Turismiarenduskava visioon:

- Aastaks 2020 on Eesti turistidele tuntud ja hea mainega Põhjamaade turismisihtkoht, mis pakub meeldejäävat reisielamust ning kust on soovi korral mugav reisida teistesse Läänemere piirkonna riikidesse.

TASI strateegia on turismiarenduskavaga kooskõlas – strateegiaga arendatakse piirkondlikku eripära rõhutavat turismiettevõtlust, samuti ligipääse ning ühendusi.

5. Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020

TASI strateegia on kooskõlas järgmiste rakenduskava prioriteetsete suundadega:

- kasvuvõimeline ettevõtlus ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline teadus- ja arendustegevus;
- väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arendamine ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamine.

TASi strateegia püüdleb uute ja innovatiivsete toodete arendamise poole, panustades sel viisil ka ühetkuuluvuspoliitika fondide rakenduskava täitmisesse.

6. Tartu maakonna arengustrateegia 2014-2020

Maakonna strateegiline visioon ("Väärt elu haritud maal") koosneb mõõdetavatest eesmärgiväidetest:

- Tartumaa on kasvava elanikkonnaga atraktiivne ja turvaline elukoht;
- Tartumaa elanikud väärtustavad isiklikku arengut, perekonda ja tervist – Tartumaa inimareng on heal Euroopa tasemel;
- Tartumaa annab suurima panuse Eesti paremaks muutumises – Tartumaa on jätkuvalt Eesti teadmiste tootmise keskus, Tartumaa sotsiaal-majandusliku arengu tempo ületab teisi maakondasid, Tartumaa on Eesti kvaliteedikeskus, sh ressursitõhusale majandusele ülemineku eestvedaja;
- Tartumaa on väärtustatud hariduse tõmbekeskus, sündmuste toimumiskoht ja huvitav külastuspiirkond;
- Tartumaa on piirkondlikult tasakaalustuv maakond;
- Tartumaa on maailmaga ühendatud ja suhtlev piirkond.

TASi strateegia aitab omalt poolt püstitatud eesmärkide täitmisele kaasa. Läbi väiketootmise ja energiamajanduse ning turismiettevõtluse arendamise toetatakse töökohtade loomist, mis omakorda tagavad elanikkonna püsijäämise. Kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine, samuti noorte aktiveerimine muudavad piirkonna aga atraktiivseks ja turvaliseks elukohaks.

7. Üleriigiline planeering Eesti 2030+

Üleriigilise planeeringu esimeseks põhisuunaks on:

- Tasakaalustatud ja kestlik asustuse areng, sh:
  - olemasolevale asustusstruktuurile toetuva mitmekesise ja valikuvõimalusi pakkuva elu- ja majanduskeskkonna kujundamine;
  - töökohtade, haridusasutuste ja mitmesuguste teenuste kättesaadavuse tagamine toimepiirkondade sisese ja omavahelise sidustamise kaudu.

TASi strateegiaga soovitakse kujundada elujõuline elukeskkond, mis tagab ühtlasi tasakaalustatud ja kestliku asustuse arengu. Samuti rakendatakse strateegias meetmeid ligipääsude ja ühenduste rajamiseks, sidustades sel viisil toimepiirkondi ning tagades teenuste kättesaadavuse.

8. Peipsi kalanduspiirkonna strateegia 2015-2023 (tööversioon seisuga 07.05.2015)

Visioon: 2023. aastaks on Peipsi piirkond kalandustraditsioone toetava taristu ja teenustega ning mitmekesise ja kohalikule ressursile keskenduva ettevõtlusega töövõimalusi pakkuv piirkond.

TASi strateegia on otseselt seotud kohaliku ressursi väärindamisele, seega on oluline fookus mõlemas strateegias sama. Selle rakendamisel on oluline teha koostööd – kalanduspiirkond keskendub eelkõige Peipsi-äärse kalurkonna toetamisele, TAS saab toetada ka teisi piirkonna ettevõtjaid ning organisatsioone. Samuti osalevad mõlemad organisatsiooni Peipsimaa arendamisel, lisaks osaleb TAS kalanduspiirkonna projektide hindamiskomisjonis.

9. Kohalike omavalitsuste arengukavad

TASi strateegia visioon on kooskõlas kõikide piirkonna omavalitsuste arengukavades püstitatud visioonidega, panustades rohkemal või vähemal määral nende täitmisel (tabel 8).

Tabel 8. TASi strateegia seotus kohalike omavalitsuste arengukavadega

TASi visioon	Omavalitsused, mille arengukavades komponendid esindatud on
Nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus	Alatskivi, Kallaste, Kambja, Luunja, Piirissaare, Tartu, Tähtvere, Vara, Ülenurme
Elujõuline kogukond	Alatskivi, Kallaste, Kambja, Laeva, Luunja, Nõo, Piirissaare, Tartu, Ülenurme
TASi eesmärgid	Omavalitsused, mille arengukavades valdkonnad esindatud on
Väiketootmise arendamine	Alatskivi, Kambja, Luunja, Tähtvere
Turismiettevõtluse arendamine	Alatskivi, Haaslava, Kambja, Konguta, Piirissaare, Tartu, Tähtvere, Vara
Kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine	Kallaste, Kambja, Luunja, Nõo, Puhja, Ülenurme
Noorte aktiveerimine	Kambja, Konguta, Luunja, Tähtvere

Omavalitsuste visioonid¹⁵

Alatskivi 2030:

- Alatskivi vald on aastal 2030 Eestis soovitud elamis- ja külastuskoht Peipsi järve ääres. Maal elamine on populaarne kauni looduse, puhta õhu ja mahetoidu ning kohapeal toimivate kvaliteetsete igapäevateenuste tõttu. Alatskivi valla elanikkond on suurenenud ca 10% võrra. Kuigi tööl käiakse enamjaolt Tartus ja selle ümbruses, on ka vallas huvitavaid ja eripalgelisi töökohti. Alatskivi loss on Eestimaal ja rahvusvaheliselt tuntud turismiobjekt, millega kaasnevalt on Peipsiveere piirkond oluliseks turismi sihtkohaks.

Haaslava 2018.

- Haaslava vald on arenev, Tartu linnaga (maakonna keskusega) tihedalt seotud iseseisev omavalitsusüksus, kus on loodud nii oma elanikele kui ka puhkajatele heakorrastatud, loodussõbralik ja turvaline elamis-, töö- ja puhkevõimalusi pakkuv keskkond.

Kallaste 2017:

¹⁵ Peipsiääre valla arengukavas ei ole eraldi visiooni välja toodud.

- Kallaste on kaasaegse infrastruktuuri ja arenenud sotsiaalsfääriga elukeskkond. Koostöös linnavalitsusega tegutsevad huviringid ja kodanikuühendused.
- Kallaste linn on multikultuurne, unikaalset miljööväärtuslikku elukeskkonda omav, turvaline, kiiresti arenev ning loodust säästev puhkeala Eestis ja Põhja-Euroopas.
- Kallastel on välja arendatud Euroopa tasemel konkurentsivõimelised tingimused ettevõtluse teostamiseks ning soodsad võimalused elanikele eneseteostuseks ning väärrikaks eluks.
- Kallaste on väärrikas ja sõbralik linn, mida iseloomustab aktiivne ja mitmekesine kultuurielu. Kallastel toimuvad traditsioonilised kultuuriüritused. Tänu vabaajakeskuse väljaehitamisele lahendub ka rahvamaja puudumise probleem.

Kambja 2021:

- Aastaks 2021 on Kambja vald looduslikult kaunis turvaline elupaik, kus kantakse hoolt igas vanuses vallaelaniku eest. Vallale on iseloomulik elukestvast õppimisest lähtuv ühiskond, mitmekülgne ja konkurentsivõimeline kohapeal antav põhikooli- ja huvialane haridus, laste arvu kasvades ka gümnaasiumiharidus, aktiivne kultuurielu ning laialdased sportimisvõimalused. Kambja vald on tugeva identiteediga elukoht, mille on valinud endale koduks ka paljud teisest omavalitsustest tulnud pered.
- Hea asend, kaasaegne infrastruktuur ja kvalifitseeritud tööjõu olemasolu on võimaldanud ettevõtluse arengut. Lisaks tegeletakse keskkonnasõbraliku loodusturismi ja põllumajandusega. Tiheasustusalad on planeeritud säästva planeerimise nõuete kohaselt, keskustest väljapoole on säilinud Eestile omane hajaküla. Asulates on rajatud keskused ühistegevuseks, sportimiseks ja vaba aja veetmiseks.

Konguta 2015:

- Konguta vald on tuntud kui terve elukeskkonnaga, säästva looduskasutusega ning uuendusmeelne kultuuri- ja puhkepiirkond, kus arvestatakse igas eas vallaelanikega.

Laeva 2025:

- Aastal 2025 on Laeva vald elujõulise elanikkonnaga, haridust ja ettevõtlust väärtustav, haldussuutlik ja koostööaldis omavalitsus.

Luunja 2017:

- Luunja vald on kvaliteetse elukeskkonna, heal tasemel avalike teenuste, mitmekesise majanduse ja kaasaegse infrastruktuuriga omavalitsus, kus väärtustatakse haridust, kultuuritraditsioone, elanike sotsiaalset ühtekuuluvust ning aktiivset ja tervet eluhoiakut.

Meeksi 2022:

- Meeksi vald aastal 2022 on meeldiv elupaik – inimkeskne, keskkonnasõbralik, heakorrastatud ja turvaline vald Lämmijärve kaldal.

Mäksa 2026:

- Mäksa vald – minu mõnus kodupaik.

Nõo 2037:

- Nõo vald on kvaliteetse elukeskkonna, tasakaalustatud majanduse ja kaasaegse

taristuga tugev kohalik omavalitsus Tartumaal, kus väärtustatakse haritust, aktiivset ja tervislikku elulaadi, kultuuritraditsioone ning elanike ühtekuuluvust.

Piirissaare 2025:

Piirissaare on turvalise elukeskkonnaga tunnustatud vald. Aastal 2025 tegutseb Piirissaare vald jätkuvalt iseseisva kohaliku omavalitsuse üksusena. Naaberomavalitsusüksustega toimub aktiivne koostöö erinevates valdkondades, samuti kavandatakse ühiselt piirkondliku tähtsusega kapitalimahukamaid projekte.

Vaba aja korraldamisel ja kohaliku kultuurielu toimimas hoidmisel mängivad olulist rolli kohalikud ühingud ja seltsingud.

Edasijõudnud telekommunikatsioonide tehnoloogia areng võimaldab vallaelanikel teha tööd ka kaugtööna. Niimoodi välditakse igapäevast liikumist töökoha ja kodu vahel, millega vähendatakse leibkonna kulutusi ebavajaliku transpordi peale. Toimib ettevõtluse arendamine (sealhulgas rannakalapüük, turism ja sibulakasvatus jms.)

Elanikele on tagatud turvalisus ja esmane arstiabi. Elukeskkond on kaasajastatud toimib jäätmekäitlus, veevarustus ja kanalisatsioon, kohalik teedevõrk, kaubandus, päästeteenistus. Vallas toimib tõhus sotsiaalse kaitse ja tervishoiu süsteem. Kõrvalist abi vajavatele vanuritele on loodud hästitoimiv sotsiaalhoolekande süsteem.

Piirissaare vald on heakorrastatud ning kavandatud terviserajad ning turismialad on väljaarendatud. Paljud inimesed eelistavad elada ja puhata Piirissaare vallas, mis on tervislik ja loodussõbralik keskkond. Vallas on nõuetekohane joogivesi ning stabiilne ja toimiv elektrienergia välja arendatud. Maakasutus on reguleeritud. Välja on arendatud kõik vajalikud infrastruktuurid. Tagatud on hea ühendus mandri ja eelkõige maakonnakeskusega. Saare elulaad on säilinud ja kogukonna arenguks vajalike tingimustega on arvestatud.

Puhja 2021:

- Puhja vald – meeldiv kodupaik Tartu ligidal, mis on eneseteostust võimaldav ja avatud, õppimist ja kultuuri väärtustav ning ilusa ja turvalise elukeskkonnaga.

Tartu 2015:

- Tartu vald on tuntud kui edukas, jätkusuutliku arenguga omavalitsus, kus on konkurentsivõimeline majanduskeskkond, mainekas ning kvaliteetne elu- ja puhkekeskkond.

Tähtvere 2025:

- Tähtvere vald on tuntud kui kõrgeltarenenud põllumajandusliku tootmisega, laialdaste ja mitmekülgsete sportimis- ja vabaaja veetmise võimalustega, edukas, jätkusuutliku arenguga omavalitsus, kus on konkurentsivõimeline majanduskeskkond, mainekas ja kvaliteetne elu- ja puhkekeskkond.

Vara 2020:

- Vara vald on arenenud infrastruktuuri ja sotsiaalsfääriga turvaline elukeskkond nii alalisele elanikule kui ka loodust hindavale puhkajale. Põllumajandus ning tootev- ja teenindav tööstus on arvestades kohalikke olusid optimaalne.

Võnnu 2022:

- Looime aktiivsema, tegusama, ettevõtlikuma ja positiivsema keskkonna.

Ülenurme 2021:

- Ülenurme on linnaregiooniga tihedalt seotud, kuid turvalise elukeskkonnaga tunnustatud vald.

9. Riskid

TASi strateegia elluviimist võivad mõjutada erinevad väliskeskkonna ning sisekeskkonna riskid. Väliskeskkonna riskide analüüsimisel on kasutatud PEST-analüüsi põhimõtet, mis tähendab, et riskid on liigitatud vastavalt poliitilistele, majanduslikele, sotsiaalsetele ja tehnoloogilistele teguritele (*Political, Economical, Socio-Cultural, Technological - PEST*).

Sisekeskkonna analüüsil käsitletakse riske, mille realiseerumise tõenäosus ja juhtimine on vahetult TASi vastutusalas. Tõenäosust on hinnatud kolmesel skaalal – madal, keskmine ja kõrge, mõju on hinnatud neljasel skaalal – nõrk, keskmine, tugev ning väga tugev (tegevusi lõpetav, vt tabel 9).

Tabel 9. Riskianalüüs

Väliskeskkonnast tulenevad riskid				
<i>Riski kirjeldus</i>	<i>Tõenäosus</i>	<i>Mõju</i>	<i>Ennetav tegevus</i>	<i>Korrektiivne tegevus</i>
Poliitilised tegurid				
Muudatused tegevust reguleeriva seadusandluse osas	Keskmine	Tugev	Pidev arengutega kursis olemine – suhtlemine Maaeluministeeriumi ning PRIAga	Vajadusel korrektuuride tegemine strateegiasse
Majanduslikud tegurid				
Teiste tegevusgruppide edukam tegevus	Keskmine	Keskmine	Läbimõeldud, sihipärase ning TASi tausta ja eripära arvestava strateegia koostamine	Strateegia kohandamine vastavalt oludele
Üldine majanduslangus, mis pärsib taotlejate huvi	Keskmine	Keskmine	Võimalike stsenaariumidega arvestamine, paindlikkus	Vajadusel korrektuuride tegemine strateegias, nt omafinatseerimise protsendi vähendamine lubatud piirini
Sotsiaalsed tegurid				
Kõik TASi alapiirkonnad ei ole aktiivsed, regionaalsed arenguerisused suurenevad	Keskmine	Keskmine	Eraldi tähelepanu pööramine äärealadele ning passiivsematele piirkondadele	Täiendava selgitustöö tegemine, kaasamise läbiviimine
Tehnoloogilised tegurid				
E-PRIA ei rakendu soovitud, tekivad tõrked e-menetluse jms osas	Kõrge	Keskmine	Koostöö PRIA ning teiste tegevusgruppidega sobiva lahenduse leidmiseks	Oma e-lahenduse jätkuv arendamine taotluste menetlemiseks, seireks jms
Sisekeskkonnast tulenevad riskid				

Tekib tõrkeid strateegia meetmete rakendamisega	Keskmine	Keskmine	Läbimõeldud ning laiapõhjalise kaasamise tulemusena väljatöötatud strateegia koostamine	Vajadusel strateegia korrigeerimine
Finants- vahendite nappus TASI proaktiivsete tegevuste teostamiseks	Madal	Tugev	Läbimõeldud tegevus- ja finantsplaani koostamine ning rakendamine, sh erinevate tuluallikate kasutamine	Täiendavate lisateenuste rakendamine
TASI tegevmeeskond pole piisavalt motiveeritud	Madal	Tugev	Meeskonna pidev motiveerimine ning arendamine, koolitamine, tihe koostöö juhatusega jms	Vajadusel uute inimeste leidmine

Kasutatud materjalid

1. "Regionaalne pendelrändeuuring", Rein Ahas, Siiri Silm, Kadri Leetmaa, Tiit Tammaru, Erki Saluveer, Olle Järv, Anto Aasa, Margus Tiru, 2010
2. "Regionaalse pendelrände kordusuuring", Rein Ahas, Siiri Silm, 2013
3. Rahandusministeeriumi kodulehekül. Andmed kohalike omavalitsuste eelarvete kohta (<http://www.fin.ee/kov-eelarved-ulevaated>)
4. Statistikaameti kodulehekül (www.stat.ee)
5. Eesti Hariduse Infosüsteem. Andmed koolide ja lasteaedade kohta (www.ehis.ee)
6. Turismiportaali www.visitestonia.com
7. Tootukassa kodulehekül. Andmed registreeritud töötute kohta (www.tootukassa.ee)
8. "Tartumaa Arendusseltsi tegevuspiirkonna arengustrateegia aastateks 2008-2013", MTÜ Tartumaa Arendusselts, 2010
9. Üleriigiline planeering "Eesti 2030+", Siseministeerium, 2012
10. "Alatskivi valla arengukava 2020", Alatskivi Vallavalitsus, 2011
11. "Haaslava valla arengukava 2011-2018", Haaslava Vallavalitsus, 2011
12. "Kallaste linna arengukava 2013-2017", Kallaste Linnavalitsus, 2013
13. "Kambja valla arengukava 2014-2021", Kambja Vallavalitsus, 2013
14. "Konguta valla arengukava 2008-2015", Konguta Vallavalitsus, 2013
15. "Laeva valla arengukava 2012-2025", Laeva Vallavalitsus, 2011
16. "Luunja valla arengukava 2011-2017", Luunja Vallavalitsus, 2010
17. "Lõuna-Eesti turismi arengukava aastani 2020", SA Lõuna-Eesti Turism, 2009
18. "Meeksi valla arengukava 2013-2022", Meeksi Vallavalitsus, 2012
19. "Mäksa valla arengukava 2012-2026", Mäksa Vallavalitsus
20. "Nõo valla arengukava 2037", Nõo Vallavalitsus, 2012
21. "Peipsiääre valla arengukava 2010-2017", Peipsiääre Vallavalitsus, 2010
22. "Piirissaare valla arengukava 2014-2020", Piirissaare Vallavalitsus, 2011
23. "Puhja valla arengukava 2008-2021", Puhja Vallavalitsus, 2008
24. "Tartu maakonna arengustrateegia 2014-2020", Tartu Maavalitsus, 2012
25. "Tartu valla arengukava 2011-2015", Tartu Vallavalitsus, 2011
26. "Tähtvere valla arengukava 2013-2025", Tähtvere Vallavalitsus, 2012
27. "Vara valla arengukava 2011-2020", Vara Vallavalitsus, 2010
28. "Võnnu valla arengukava 2012-2022", Võnnu Vallavalitsus, 2013
29. "Ülenurme valla arengukava 2013-2018", Ülenurme Vallavalitsus, 2013
30. Konkurentsivõime kava "Eesti 2020", Vabariigi Valitsus, 2013
31. Eesti Maaelu Arengukava 2014-2020 (eelnõu 18.11.2013), Maaeluministeerium
32. Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020, Siseministeerium, 2013
33. Eesti riiklik turismiarengukava 2014-2020, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2013
34. Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020 (eelnõu jaanuar 2014), Vabariigi Valitsus
35. Tartumaa ressursiuuringud:
  - a. "Tartumaa taastuvate, olme- ja tööstusjäätmete energiaressursside ülevaade", Eesti Maaülikool, 2011
  - b. "Tartumaa maavarad", Tartu Ülikool, 2010
  - c. "Tartumaa maaressurss", Eesti Maaülikool, 2010
  - d. "Tartumaa metsaressursi uuring", OÜ ForInfo, 2010
  - e. "Tartumaa inimressursi analüüs. Olukord ja trendid", Reidolf, M., Servinski, M., 2010

LISA 1. Strateegia piirkondlike ümarlaudade kokkuvõtted

	Võnnu, Meeksi, Mäksa, Luunja (15.11.2013)	Puhja, Nõo, Konguta (19.11.2013)
1. TAS kui organisatsioon: millised on TASi kui organisatsiooni tugevused?	Hästi toimiv, ilusad tüdrukud, tublid ametnikud Loodud on võrgustikud nii Eestis kui mujal (välisriigid) Koolitused ja õppereisid Professionaalne meeskond Professionaalsed lahendused Loob koostöövõrgustiku Tugev ja toimiv Kogemustega tegevmeeskond ja juhatus Rutiin (stabiilsus), tuntus Kaasamine	Kompetents Koostöövõrgustikud Kaasamine Koolitused, õppereisid Koostööprojektid (sise, välis) TASi meeskond (tegevmeeskond + juhatus) Jätkusuutlik Laiapõhjaline (ettevõtted, MTÜd, kõiki osapooli kaasav) Laiapõhjaline esindatus projektitaotluste hindamisel
2. TAS kui organisatsioon: millised on TASi kui organisatsiooni nõrkused?	Toetuste jagamise printsiip (KOV 7%) Asjaajamise dubleerimine TAS ja PRIA vormid võiks samad olla Hindamissüsteemi läbipaistvus Kohalik tasand peaaegu ei osale Kommunikatsioon TASi esindaja ja tema KOVi vahel (juhatuses) Andmesüsteem Hindamise läbipaistvus (kuidas valitakse hindajad, kuidas hinnatakse) Raha on vähe Bürokraatia Piiratud inimressurss (hindamine) Tegevuste kattumine (arendusorganisatsioone liiga palju)	Bürokraatia Koostöö eestvedaja Rahaliste vahendite nappus, multifondid Fookused selgemad Paikvaatlused Taotlemine on läinud keerukamaks Esimene info on tundunud liiga keerukas Vähe raha mahukatele projektidele Infopuudus Projektide jätkusuutlikkus Kõik KOVd ei osale (Elva, Rannu, Rõngu) Liikmete vahelise kommunikatsiooni vähesus Tagasiside ebamäärasus (projektitaotlused) Juhatus staatus (vaja esindatava valdkonna vahetust)
3. Piirkond: millised on TASi piirkonna tugevused?	Tartu lähedus Loodus Koostöö ülikoolidega Põllumajanduslik potentsiaal on suur Kultuuriline mitmekesisus Tugev keskus (Tartu) Pädev inimressurss Tegusad ettevõtjad Suurus Aktiivne kogukond	Piirkond on suur Aktiivsus on suur Tugevad organisatsioonid Tartu linn Tartumaa kuvand Rahumeelne koostöö Suhteliselt rohkem ressursse (võrreldes ülejäänud Lõuna-Eestiga) Tartu lähedus Strateegiliselt hea asukoht (sõidetakse läbi) Loodus
4. Piirkond:	Kohaliku ressursi kasutus nõrk	Piirkonna erisused on suured

millised on TASi piirkonna väljakutsed?	Emajõgi kasutamata (veetee) Venemaa suunal Rahastuspoliitika läbipaistvamaks KOVide nõrk positsioon (kogu Eestis) Liiga suur ja liigendamata piirkond Piirkonna võimekust ja vajadusi arvestades liiga vähe raha Maakonna eri piirkondade vaheline side on nõrk (ühtse MEIE Tartumaa tunne on nõrk) Suurus (konkurents) Maakonnapiir takistab? Elva puudumine (koostööd piirav)	Elva puudumine piirkonnast Vallavalitsuste vähene kaasatus Kuidas ühendada kogu piirkond Kuvandi tugevdamine ja turundamine Omavahelise suhtluse parendamine Spetsialistide jagamine Hajaasustus ja aktiivsuse puudus Vähe koostööd naabervaldade/piirkondade vahel Ühistranspordi vähesus
5. Kogukonna tooted/teenused: milliseid tooteid ja teenuseid kogukonnad vajavad? Milliste tegevuste kaudu tõuseks nende suutlikkus ise teenuseid pakkuda?	Kogukonna defineerimine - kes on kogukond TASi strateegia kontekstis? Kaardistamine - millised on kogukondade vajadused, millised võimalused, oskused ja tugevused? TASi ülesanne aidata välja mõelda, kuidas realiseerida juba olemasolevaid tooteid ja teenuseid ning kuidas ja mille jaoks rakendada tugevused ja oskused kogukonna heaks Isemajandav külaühistu - peaks olema igas külas nn ostan-müün-vahetan oma küla kaupa ja lisaks naaberküladevaheline Lähedalasuvad kogukonnad koos projekte tegema, eelistada suurema kasusaajatega ettevõtmisi Inforuumi (kodulehed, vallalehed jne) korrastamine ja täiendamine (kust saan piirkonnas kopamehe? Kust leian vajaliku töömehe? Kellega saan kevadel taimi vahetada? Info kohalike ettevõtjate kohta) Infrastruktuuri täiendamine(KOV võimalus?) - nn magalakogukondade vajadus Ökokogukondade moodustumine Traditsioonide väärtustamine- kogukondlik õppimine. Põlvest-põlve oskuste-teadmiste kandmine, ka taastamine Eakate aktiivsem kaasamine Kogukondlik lastehoid - külamajas või noortekeskuses võiks toimetada lapsehoidjana pensionil õpetaja/kasvataja või oma lapsega kodus olev noor ema. Võiks toimida, kas paaritunnise lastehoiuna või alternatiivina suurele lasteaiarühmale Viitade süsteem - vaatamisväärsuste, majutusasutuste jne viitade korrastamine, et ei oleks kasutuid ja olemas oleks kõik vajalikud (kogukonna siseselt oma ajaloo väärtustamine, väärt kohtade leidmine ja väljapakkumine) Sellega seotud kogu TAS piirkonda hõlmava interaktiivse kaardi vajadus, kõiksugu võimaluste kohta piirkonnas	Ühine projektikirjutaja? Personaalne suhtlemine, lähenemine Juriidiline konsultatsioon KOV-i infopäevad kogukondades Toetamine, tunnustamine (siseselt rohkem) Koolitused, nõustamine Käehoidja ja kiitja teenused :) Soovitatavalt igas vallas Ühised kokkusaamised/kogemuste vahetus külade vahel/suuremas piirkonnas Kogukondade vahelised ühisprojektid, teenused Vallavanemad majast välja! Vald võiks osta avalikke teenuseid kohalikelt Delegeerimine

	Propageerida tegevusi, mis on avatud ja kaasatud on võimalikult suur hulk kasusaajaid (lõpetada spetsiifiliste tegevuste toetamine ja kogukonna arvelt äritegijad) Ühistevgevuse võimaluste ja ka teenusepakkujate ja tootjate mitmekesistamine - mitmel pole mõtet sama asjaga tegeleda Leida rahvatantsule ja koorilaulule alternatiive Kui puulõhkuja piirkonnas olemas, pole mõtet teisel sama taotleda	
6. Noored: mis paneb noori piirkonna arengusse panustama? Milliste tegevuste kaudu saab tõsta nende aktiivsust?	Noortekeskuste loomine ja huvitegevuse võimalused Töökasvatuse taastamine, võimalusel tunnistuse saamine Rohkem üritusi ja kohustusi noortele oma ürituste korraldamisel Noorte kaasamine kogukonna üritustele (korraldamisse) Töö- ja puhkelaagrid Tartumaale (nagu malevad) Rohkem noortejuhte kodu lähedal ja nende järjepidevus Noorteorganisatsioonide promomine Luua tööpakkujate võrgustik kodu lähedal Erinoorsootöö (töö riskigruppidega, ennetus jne) Noorte huvide kaardistamine Noorte ettevõtlust ja ettevõtlikkust toetada Luua TASI stipendium (keskkool, nt põllumajandus, metsandus, tootetarendus, võimalus välismaale minna) Noortekeskused võiksid korraldada rohkem õppereise/koolitusi oma noortele - viia noortekeskusest välja Tagada side noortega, kes on piirkonnast välja läinud Läbivalt tagasiside ja seire (nii noored kui ka muud)	Luua noorte võrgustik. Noorte volikogud Kaasata tegevustesse, projektidesse Koolidega koostöö, kogukondlik õppimine Vabatahtlik tegevus Ettevõtlusega noorte meetme sidumine Ülesandeid delegeerida noortele KOVid teevad noorte ümarlauad Töökasvatus igas vallas koostöös ettevõtjatega Stipendium Projekt - alamprojektid. Tartumaa Noortekogu. Piirkonna katuseorganisatsioonid
7. Ettevõtlus: kuidas saab parimal viisil kasutada loodus- ja kultuuriressursse? Milliseid tegevusi on selleks vaja teha?	Arendada valdkondlikke võrgustikke, ühisturundus, ühine reklaam, ühised müügikanalid, eksport Piirkonna ressursside väljaselgitamine, tutvustamine ja tasuvusanalüüsid (kohalik toit, majutus, puit, transport, kultuur, huvitegevused) Energeetikaalane koostöö Investeeringud peavad toimuma vastavalt piirkonnas kokku lepitud prioriteetidele Investeeringud peavad olema jätkusuutlikud, eesmärgipärased ja tulevikus ise toimivad Eksport ja koos müümine, suured reklaamikampaaniad Ettevõtluse valdkondade kaardistamine, valdkondade koondamine, <i>know how</i> juurde saamine/toomine, uuenduslikkus, arengu suunamine Hoida ja toetada häid ideid, et elu jätkuks Toimivate ettevõtjate mentorlus - alustajatele	Kohaliku tooraine ja loodusressursi kasutamise väärtustamine Emajõe ja Elva veetele arvukamate kasutusvõimaluste leidmine (koostöö riigiettevõtetega, nt RMK), teenuste omavaheline sidumine, ühine kontsptsioon Prioriteetide seadmine maakondlikul tasandil (edulugude kuvamine, tagasiside, innustus) Ettevõtete kaasamine arendustegevusse Võimaluste laialdasem kommunikeerimine Koostöö KOVidega, leidmaks vakantseid ressursse ((riigi)maad, (hea)peremeheta varad) Regiooni inforuumi loomine

	Toota Vene turule ja Vene turu valdkondlikke eripärasid tundma õppida Piiriülene koostöö, turism Emajõgi - sadamate arendus, Tartu-Pihkva laevaliin, ülevaade naabervaldade plaanidest ja koostöö Koostöö valdade ja piirkondade vahel IT vmt teadmuslahenduste olemasolu ja ennetavalt planeerimine?	
8. Suurprojektid: millised võiksid olla suurprojekt(id), mis mõjutaks võimsalt piirkonna arengut?	Lõuna-Tartumaa turismitee - arendada ka suunaga Rāpinast Tartusse tagasi Vana Lõuna-Tartumaa turismitee Võnnu kiriku väljaehitamine kontserdi- ja turismikeskuseks (olme, majutus, muuseum, termid, klaastunnel kultuurimaja, kohaliku toidu restoran) Emajõe spa Angerjate püük ja kasutus Mineraalvesi Peresaunad Tartu Ülikool 2 Hullud teadlased Suurprojekt (Tartust Rāpinasse): II Postitee, Emajõgi, järved, G. Suits, Peipsi, Melliste tuulik, majutus, Emajõe spa Suurprojektid: turismitee - Rāpina mnt, puidutöötajate klaster, kõrgtehnoloogiline väikeettevõtlus, ettevõtluse pilootala 4 valla peale (puit, turism, IT, arendada välja puhkekuurort, puulatvades kõndimise rada Järveljale (nagu Austrias))	Emajõe Veetee elustamine Kavilda ürgoru ühine arendamine (koos VVV-ga) Elva vallastamine Rekreatsioonikeskus (Keerijärve kalastuskeskus, Konguta mäesuusarajad, Kavilda seikluspark, Meeri mõisa golfiväljakute kompleks, Kaimi spa, Reku konnakotka pesitsusala, konserveeritud Elva klaaskupli all) Kavilda ürgoru arendus, mäesuusakeskus. 2 linnamäge, Kentsi paisjärv korda, ürgorg puhtaks Kogukondade vaheline vanurite hooldekeskus (ühine) "Kosmose" kool - tehnoloogiakallak Puhjas

	Alatskivi, Vara, Peipsiääre, Laeva, Tähtvere, Tartu vald, Kallaste (25.11.2013)	Kambja, Haaslava, Ülenurme (03.12.2013)
1. TAS kui organisatsioon: millised on TASi kui organisatsiooni tugevused?	Süsteem üldjoontes toimib Hästi tuntud ja pidevalt pildis Aktiivsed algatused Hästi juhitud organisatsioon Tugev kogukondade kaasamine Eesmärgipärane organisatsiooni ja piirkonna arendus Tegevjuhtkond kompetentne Strateegia ülesanded täidetud Arendustegevused kogu Lõuna-Eestis Süsteem töötab Olemas koostöövõrgustik ON arendusorganisatsioon ON MÕNED töötavad võrgustikud ON SUURI projekte	Pikaajaline kogemus Noortefond Suur huvi Koostöö ja kaasamine Tagab piirkonna jätkusuutlikkuse Algatuste toetaja, võimekas arendaja Töötab hästi - toimiv struktuur Toimetab ise ka võrgustikus TAS on haldussuutlik Taotlus on arusaadav Tugev meeskond Arendusorganisatsioon Koostööprojektid on vallale olnud kasulikud Professionaalne meeskond
2. TAS kui organisatsioon: millised on TASi kui organisatsiooni nõrkused?	Suurus (juhatus, liikmete arv) Raha jaotus piirkondade vahel ebaühtlane Osa häid mõtteid jääb ellu viimata Järelseire toetuste toimimisest, püstitatud eesmärgi täitmisest Rivaalitsev taotluste kirjutamine Hindamiskomisjoni koosseis vajab läbimõtlemit Kaugenemine kohalikust tasandist Kulud suured Juhatus liiga suur Juhatuse infosulg Vajajate nõustamine puudub Ei ulatu selleini, kes väga hädas Võrgustikke vähe Mitteliikmete vähene kaasatus	Noor organisatsioon, on veel arenguruumi Taotlemine tundub keeruline esimesel korral Piiratud ressursid (sh Noortefond) Vähe kuulda TASist, TASist ei jõua info piirkonda Bürokraatlik - kohmakas süsteem Eelhindamine puudub Kehvad hindajad Hindamisraamid liiga jäigad Vähene taotleja tausta uurimine TASi omad projektid ei kaasa kogu maakonda, piirkondlike meetmete arvelt Maakondlike suurürituste rahastamine - milline TASi roll võiks edaspidi olla? Vajaduste ja teadmiste ühendamise, terviku hoidmine Raha tagasiteenimine - raha vähe!
3. Piirkond: millised on TASi piirkonna tugevused?	Tartu linna lähedus Loodusressurss Mitmekesisus Kogemuste max ära kasutamine Koostöövõrgustike edasiarendus Kompetentsus Tartu linn - ülikool Emajõgi + Peipsi + Võrtsjärv + ...	Ilus loodus Asustus (palju noori) Ühistransport Suur rahaline maht - võimekas Tartu linn - ühendus maailmaga Mitmekesisus - inimressurss Taotlejate võimekus Mitmekülsus

	Tartu, Emajõgi, Võrtsjärv, Peipsi, Elva, sport, maraton Kaitsealad - Emajõe Suursoo, Alam-Pedja, kotkad Turismi arendamine Suurus, palju kogemusi, kompetentsi, ressursse	Taotlemisaktiivsus Identiteet Tartu linn Koostöövõrgustikud Emajõgi, veekogud
4. Piirkond: millised on TASi piirkonna väljakutsed?	Suurus (järelkontroll keeruline) Võiks hõlmata ka kogu maakonda Suunata rohkem pilku sissepoole Elva kaasamine Noored maale + töökohad Kogukonnateenustele tähelepanu suurendamine Piirkond liiga suur - vajadused erinevad Leader-põhimõte: rohujuuretasand (hindamine, juhtimine) Ulmeprojektid! Liialt suur piirkond Vajalik 3 piirkonda (maakonnas erinevused liialt suured) Koostöö teiste piirkondadega nt Piiriveere Liider puudub, valitseb ebaterve konkurents Peipsiääre piirkond järele aidata Motiveerida piirkonna kolm sektorit koostööle Noored - jääks koju ja oleks ettevõtlikud	Tööjõu voolavus maalt linna Koostöövõrgustike loomine valdade, noortekeskuste vahel Koostöö ka teiste piirkondadega (väljaspool TASi) Fookus ei ole nii täpne Piirkond suur, hallid alad (Elva) Mitmekesisus (elukvaliteet, jõukus, koostöö) Kaugel olev Väljakutsed: koostöövõrgustike loomine, TASi projektid peaks hõlmama kogu maakonda, L-E piirkondade organisatsioonide koostöö Ei ole väga koostööaldis. Piirkond on suur (nt Pangodi - Alatskivi) Haaslava - Kambja - Ülenurme: ei ole koostöövõrgustikku. Laieneda Põlvamaale? Kohapealsete kogukondade aktiivsuse kasv - tunneks paremini
5. Kogukonna tooted/teenused: milliseid tooteid ja teenuseid kogukonnad vajavad? Milliste tegevuste kaudu tõuseks nende suutlikkus ise teenuseid pakkuda?	Eesmärk: hoida kogukonda koos, kasvulava uutele ettevõtmistele, ideedele (kogukonnaköögid, niitmisteenus jne) Mobiilsed teenused Koolitused valdkondades, milles pakkujaid ei ole Kogukondlikud haridusasutused, kui munitsipaalasutusi enam ei ole Kommunikatsioon kogukonna sees Külavanema institutsiooni tugevdamine, koostöö Kodukandiga Transporditeenus Huvitegevus (lastele, täiskasvanutele) Oluline on partnerlus nii kooli kui KOViga Transporditeenused (eri liigid) Infrastruktuuri haldus (teed, torud, liinid, remont) Kogukonnaköök aiasaaduste töötlemiseks Tapamaja teenus, loomade hooldus Elutarbelised teenused (juuksur, kingsepp, perearst) Aiatööde jmt teenus (masinad + agregaadid) Teenused/tooted, mis aitaksid elanikel/külalistel paremini toime tulla piirkonnas	Turvalisuse tagamine: vabatahtlik pääste, naabrivalve, koolituste pakkumine Motiveerida kogukondi koos käima (laadad, tutud, kultuur) Kogukondades sotsiaalne ettevõtlus (igapäevateenuste pakkumine, seeläbi noortele tegevuse pakkumine) Hariduse "järelaitamistund" Kommunikatsioon ja infovahetus Tugiteenused, kogukonnakeskus (nt villaste sokkide müük) Lapsehoiuteenuse osutamine vanaemade poolt Kogukonna "Facebook"

	Koolitus, õppereis Infopank teenustele Toetus algaasi loomiseks TAS aitab korraldada ja jaotab piirkondades infot	
6. Noored: mis paneb noori piirkonna arengusse panustama? Milliste tegevuste kaudu saab tõsta nende aktiivsust?	Noor panustab siis, kui ta näeb selles perspektiivi (elukvaliteet, elupaik) 1. Noorem iga - vabaühendused 4 a - 10-12 a (sotsiaalne küpsus) 2. Teismelised - näita reaalselt elu Projektid kas kooliga või ilma. TAS igal juhul Ettevõtlus - ajujaht - võimalus reliseerida oma idee Vallavalitsemine Kinnisvara 3. Gümnasist - tööpraktika, mentorlus, töövarjupäev, õpilasfirmad	Kaasamine tegevustesse, tunnustamine (stipendiumid), väärtustamine Maaelu oskused, töökogemus (malev, praktika kohalikus ettevõttes, töövarjud) Kutseharidus on nõrk - reaalse vajaduse õpetamine (turism, käsitöö) Ettevõtlusõpe alates lasteaiast - kuidas seda tehakse? Luua noorte firmad (tulu teenimise võimalus), vallas noorteprojektide rahastamise eelarve. Katsetamine, testimine - uued ideed. Robootika, inseneriõpe. TASi projekt maakonnas "Lasteaialaste robootika ja inseneriõpe" Tänapäeva noortel on uus nägemus olemisest. Tööjõuturg on muutumas, selleks tuleb valmistuda Soovime, et noortel oleks kasutada spetsiaalne ettevõtlustoetus Tööharjumuse kujundamine Vastutuse andmine/võtmise; vallas noorsootootaja; kodulehel aken "Noortele" (tugiisikud noortele + "turvakodud") Noori rakendada vanurite abistamisel ja heakorratöödel Näidata/vahetada linna- ja maanoori - üritused, kooli tutvustused, trennid Kooli tööõpetus ühildada ettevõtlusega Kooli kaasamine tööharjumuse tekitamiseks
7. Ettevõtlus: kuidas saab parimal viisil kasutada loodus- ja kultuuriressursse? Milliseid tegevusi on selleks vaja teha?	Rajama loodusesse vaatluskohti ja toitlustusvõimalusi Koostama marsruudid ja peatumiskohad Toetama alustavaid ettevõtteid Gruppide olemus! Marsruudid erinevatele sihtgruppidele Võrgustikud ja nende sidusus Ümarlaud kogukondadega Turundustegevuste jätkamine Fookus suunata rahakale turistile Turismi tulemuslikkuse seire (kui palju antud 1 EUR sisse toob?) Rahastatud ettevõtjatelt sisendi andmise kohustus (tagasiside, mentorlus, taotlusvormil linnuke, et olen nõus) Noorte ettevõtluse innustamine (piirkondlik Ajujaht?) Eri kooliastmetele Võrgustike turundus ja müük (puit, toit, turism) valdkonniti ja piirkonniti Pääs Peipsile - sadamad, rand, siseveekogud Pääs loodusesse - matkarajad, puhkekohad Võrgustikele ettevõtluskeskkonna loomine	Lisandväärtuse loomine Väiketootja - toidu tootja/töötaja. Kes on väiketootja? Mis on kriteeriumid? Pärand - sepatöö, meened, unustusse vajunud tegevused. Oma kultuuriseltside toodangu kasutamine Koolitused kohapeal, turundusõpe, tootearendus, temaatilised õppereisid. Ühendada väiketootjad, ühisturundus. Temaatilised võrgustikud (puit, käsitöö, toit jt kohalikud tooted, talupoed) Teenused - paadilaenutus, suusamäärimine, rattad Seire ettevõtluses Rohkem kaasata kogukonda Maastikul, metsas saaks pakkuda <i>paintball</i> ’i, bagi, ATVd Korrastada terviseradasid (matkad, suusatamine) Ekskursioonid kultuuripärandi tutvustamiseks (turistidele) Loodusmatkade pakkumine Noorte/õpilasfirmade loomine (iseseisev, ettevõtlik noor)

		Olemasoleva puidutööstuse arendamine ja muu ettevõtluse arendamine Külalismaja loomine Kaugtöö võimalused (nt kodus arvutiga) Avalike teenuste delegeerimine piirkonda Kogukonna vajaduste põhine ettevõtlus Kohalike teenuste info kättesaadavus Tartu linna (jt tõmbekeskustest) tulnud turistidele lisateenuste pakkumine
8. Suurprojektid: millised võiksid olla suurprojekt(id), mis mõjutaks võimsalt piirkonna arengut?	Vooremaa geopark Purjekaga Soome lahest Peipsi randa (Liivanina) Olemasolevate hoonete kordategemine tootmispindadeks Noorte elamukrundid + infrastruktuur Tartumaa maksimaalselt taastuenergiale Peipsi järve randa Nina või Rootsikülla avalik rand paadisildadega, promendaad Tervishoid idanaabritele - sünnitus, ravi jne Kinnisvara maal - noorte võimalus (soodustustega) Geopark Üleilmne ürglooduslik tervise-ja puhkerada	Vooremäe, Pangodi, tuulik vanaaegne, Kopsumägi Hüdroelektrijaam BMX park Vooremäe (suusa) keskus, puhkekeskus Talu spa Lange motokeskus Muuseumitee (Postitee pikendus) - Lennundusmuuseum, Põllumajandusmuuseum, Maanteemuuseum

LISA 2. Strateegia piirkondlike ümarlaudade analüüs

Alljärgnevalt on välja toodud mõtted TASi strateegia edasiseks arendamiseks. Kirjapandu lähtub TASi strateegia uuendamise raames toimunud nelja piirkondliku ümarlaua tulemustest (vt lisa 1).

1. TAS kui organisatsioon

Tugevused ja nende edasiarendamine:

- Praktiliselt kõik ümarlaudadel osalenud on selgelt ühel meelel – **tänane organisatsioon on toimiv, toimekas ja pädev**, jätkata tuleb “samas vaimus”. Teisalt on tegevmeeskond väike (ja halduskoormus suur), millest tulenevalt võib valitseda oht, et kompetents “liigub mujale”. Uut perioodi kavandades tasuks täpsemalt läbi mõelda, mida tehakse selleks, et olemasolev(ad) organisatsioonilised tugevus(ed) säiliks ja neid saaks ka edasi arendada.
- Selgelt on vaja jätkata nn **arendusorganisatsioonina** – initsieerida uusi laiapõhjalisi projekte ning arendada edasi olemasolevaid (nn võrgustike projektid jms). Eraldi teemaks võiks olla tegevusgruppideülesed ja rahvusvahelised projektid. Strateegias tuleks selgelt määratleda, milliseid olemasolevaid võrgustikke ja kuidas edasi arendatakse ning milliseid/millist tüüpi uusi soovitakse algatada.
- Heaks peetakse ka senist **kaasamist** – ka selles osas tasub uuendatud strateegia seisukohast läbi mõelda (ning võimalusel kirjalikult fikseerida), kuidas erinevaid osapooli järjepidevalt nii uutesse tegevustesse kui ka nt strateegia seiresse kaasata.

Nõrkused/väljakutsed ja nende võimalikud lahendused:

- **Hindamissüsteem** - väljakutsetena toodi välja läbipaistvuse suurendamine, hindajate valimine (süsteem), hindamistulemuste kujunemise selgus, tagasiside konkretiseerimine. Lisaks võiksid hindamiskriteeriumid olla selgemalt seotud ka uuendatud strateegia ja selle fookus(t)ega – et hindamisel oleks võimalik eelistada just neid projekte, mis kõige enam strateegia täitmisele kaasa aitavad.
- **Organisatsiooni suurus, sellest tulenev rahaliste vahendite nappus, bürokraatia** – taotlusi on väga palju, rahastuse saab väike osa projektidest. Selles osas võiks kaaluda kahte lahendust: eelhindamise sisseviimine (kõik ei pea esitama nn täistaotlust); konkreetsemate fookuste (ja välistuste) seadmine strateegias (st, et kõik ideed ei ole sobivad). Samuti võiks strateegias välja tuua, mis on muud TASi protsesside parendused, mis võimaldaksid taotlejal võimalikult vähese bürokraatiaga saada vastus oma küsimusele, teada otsus vms.
- **Piirkondlik ebavõrdsus** – tundub, et strateegias võiks ette näha teatud erisused nn alapiirkondadele (nt Peipsi äärsed KOVid, Tartu vahetu tagamaa). Mahajäänud piirkondades võiks olla rohkem “sanitaarmeetmeid” - peamine eesmärk võiks olla üldine alapiirkonna aktiveerimine. Tartu lähialdadele võiks aga olla konkreetsed toetatavad valdkonnad, mis oleks just linnalähedaste probleemide lahendamisele keskendunud (nn tavalahendusi ei toetataks).
- **Kommunikatsioon** – kogu TASi kommunikatsioonitegevuse võiks strateegia uuendamisel üle vaadata. Kohati tuuakse välja, et info ei jõua kohtadele jms. Selle tagamiseks võiks olla selge (kirjapandud) süsteem nii liikmete vahelise kui ka välise kommunikatsiooni edasiarendamiseks.
- **Seire ja hindamine** – seirata tuleks järjepidevalt nii strateegiat kui lõppenud projekte (reaalseid tulemusi).

2. TASi piirkond

Tugevused ja nende edasiarendamine:

- **Tartu linna lähedus** – kõikidel ümarlaudadel toodi see välja selge tugevusena. Uuendatud strateegias võiks eraldi välja tuua, kuidas seda tugevust kasutatakse. Mh on Maaeluministeeriumi uue perioodi strateegia juhendis eraldi välja toodud ka punkt “koostöö linnapiirkondadega”. Sellest lähtuvalt võiks koostöö Tartu linnaga ning vastava potentsiaali ärakasutamine olla eristuvalt välja toodud.
- **Loodusressurss (ka kultuuriressurss)** – Emajõgi, Peipsi, kaitsealad jne. Vastava ressursi rakendamine kui eesmärk võiks olla eraldi selgelt välja toodud nt erinevate võrgustike arendamisel (nt veeteede arendamisega seonduv vms). Oluline märksõna võiks olla vastava ressursi äriplaneerimine – toetada võiks rahavoogu tekitavaid objekte, teenuseid jms (vastavad rahastavad projektid võiksid luua selget lisandväärtust turismi vm ettevõtluse seisukohast, st luua eeldusi töökohtade tekkeks).
- **Piirkonna suurus ja aktiivsus** – tundub, et TASi piirkonda eraldiseisvateks tükideks lammutada pole otstarbekas, kuna suurusest tulenevalt on ka erinevaid ressursse võrreldes enamike KTGdega suhteliselt palju. Strateegias raames võiks aga määratleda, kuidas suurust ja erinevate olemasolevate organisatsioonide aktiivsust veelgi paremini ära kasutada.

Nõrkused/ väljakutsed:

- Kõige olulisemad nõrkused on seotud organisatsiooni nõrkuste juures väljatooduga – **piirkonna suurusest (sh nt asjaolu, et väga palju taotlusi jääb rahastuseta) ja alapiirkondade ebavõrdsusest tulenevad kitsaskohad vajavad selget lahendamist.** Üheks võimaluseks oleks liigendatuse sisseviimine ka strateegiasse – teatud meetmed/tegevused on nn ülemaakondlikud, osad aga alapiirkondade kaupa diferentseeritud.
- Eraldi võiks olla üheks alaeesmärgiks **TASi-siseste piirkondade omavahelise sidususe suurendamine** – maakondlikku ühistunnet, koostööd, ühist kuvandit jms peetakse suhteliselt nõrgaks. Samas on koostöö kui võtmeteema läbivalt kõigi algatuste puhul oluline.
- Lisaks on teemaks ka **kohaliku ressursi parem rakendamine** (vt piirkonna tugevused).

3. Peamised väljakutsed sihtgruppide lõikes

Kogukonnad

Peamiselt pakuti ümarlaudadel välja konkreetseid tegevusi, mida võiks toetada (erinevate teenuste arendamine, nt kogukondlik lastehoid, juriidiline nõustamine, transporditeenused jms). Eraldi saab välja tuua järgmised mõtted:

- **Koostöö arendamine erinevate kogukondade vahel/laiapõhjaliste kogukondlike ettevõtmiste toetamine** – eraldi tähelepanu võiks olla mitut erinevat (ala)piirkonda hõlmavatel kogukondlikel ettevõtmistel jms. Vastavate projektide toetamine soodustaks otseselt ka terve piirkonna sidususe suurendamist (nt on eelistatud mitme erineva KOVi kogukondade ühised tegevused vms). Vastav lähenemine tähendab aga seda, et kitsalt ühele MTÜle suunatud projektid on pigem teisejärgulised (saavad

toetust, kui ressursse on üle vms), kui just nendega ei kaasne suuremat piirkondlikku mõju.

- Kindlasti tuleb jätkata ka **ühiste koolituste ja õppereiside korraldamise/toetamisega**. Samas võiks ka siin olla kriteeriumiteks võimalikult laia ringi osapoolte kaasamine ning piirkondliku mõju saavutamine (vt eelmine punkt).
- Järjepidevalt käidi välja ka nn **ühise inforuumi loomise vajadus** – ideaalis võiks see olla koht, mis looks aluse mitmekesiste kogukonnateenuste arenguks. Inforuumi loomine ei saa tõenäoliselt aga olla ühekordne projektipõhine algatus, kuna see vajab järjepidevalt eestvedajat, kes keskkonda üleval hoiab ja pidevalt arendab. Igal juhul väärrib idee strateegia uuendamise raames ühist läbikaalumist.
- Samuti võiks olla üheks prioriteetseks teemaks **uute kogukonnateenuste käivitamine**, kuid seejuures peab olema selgelt määratletud, mida kogukonnateenuseks peetakse. TASI mõistes võiks olla eesmärgiks selliste kogukonnateenuste toetamine, mis selgelt baseeruvad ühisel ja suuremale piirkonnale lisandväärtust looval ideel nagu kogukonnaköök Peipsi ääres vms. Võimalikeks kriteeriumiteks kogukonnateenuste toetamisel võiks olla nt võimalikult suur ja laiapõhjaline kasusaajate hulk (ehk piirkondlik mõju), aga ka uudsus/lisandväärtus piirkonnale (mil määral projekt toetab teisi piirkondlikke algatusi, arendusi jms).

Noored

- Üheks selgeks teemaks on **noorte ettevõtlikkuse ja ettevõtluse arendamine**, sh tööpraktika, töölaagrid, õpilasfirmade toetamine, teatud ülesannete delegeerimine noortele jms. Seejuures on oluline motiveerida nii noori (stipendiumid, tunnustused jms) kui ka teisi osapooli (nt ettevõtjaid, et nad noori võtaksid praktikale, mentoreid, et nad juhendaks jne).
- Läbivalt võiks olla rõhutatud **noorte kõikvõimalik kaasamine**, sh võiks ka teiste valdkondade (kogukonnad, ettevõtjad) projektide puhul eeliseks olla, kui noori kaasatakse tegevustesse (eesmärk tugevdada sidet kohaliku kogukonna ja ettevõtlusega).
- Huvitav tundus ka idee **jagada noorte tegevused vanuserühmadesse** (vt Laeva ümarlaud) – eraldi fookused lasteaia/I-II kooliastme lastele, põhikooli-ealistele ning gümnasistidele.
- Noortlaagrite jt ürituste puhul võiks ühelt poolt olla rõhk **erinevate piirkondade/taustade vms-ga noorte võrgustumisel ning teisalt ka reaalsel tööpraktikal/ sidususe tekitamisel kohaliku ettevõtluse või kogukonnaga**.

Ettevõtjad

- Selge fookus võiks (jätkuvalt) olla **võrgustike arendamisel, ühisturundusel jt ettevõtjate koostöötegevusel**. Võrgustike teema vajaks strateegias võimalikult täpset lahtikirjutust ja eesmärgistamist (hea kogemus on ju olemas).
- Eraldi teemaks oleks **kohalike ressursside äriplane kasutuselevõtmine** (loodusressursid, kultuuriressursid) – veeteed, kultuuripärand jms.
- NB! Ettevõtluse üksikprojektide puhul peaks fookus olema **projektiga saavutataval lisandväärtusel (mõjul)** – kas toimub märkimisväärne muutus, mis mõjutab selgelt piirkonda (nt ulatub KOVi territooriumist väljapoole), on uuenduslik, toetab olulist määral ettevõtja arengupotentsiaali vms (eeldab otsust, et nn tavainvesteeringuid, mis selgelt “uut olukorda” kaasa ei too, ei toetata).

- Üks võimalus oleks eraldi toetada/boonust anda ka **ekspordipotentsiaaliga projektidele** (nt Vene turule või välisturistidele suunatud algatused).

4. Suurprojektid

Suurprojektidest jäid enam silma järgmised:

- Lõuna-Tartumaa turismitee (nt Tartust Räpinasse vms) – võiks olla koostöös ka laiem (nt koostöös Piiriveere Liidriga Venemaani vms).
- Emajõe veetee.
- Kavilda ürgorg.
- (Vooremaa) geopark.
- Muuseumitee (lennundus-, põllumajandus- ja maanteemuuseumid).

5. Kokkuvõte

Ülaltoodust rõhutaks eraldi järgnevat:

1. **TASil on selgelt vaja jätkata arendusorganisatsioonina, kuid seda on strateegias vaja ka konkreetset eesmärgistada** (nt milliseid olemasolevaid võrgustikke ja kuidas edasi arendatakse, milliseid/millist tüüpi uusi laiapõhjalisi soovitakse algatada jne). Samuti on vajalik selge(te) seiresüsteemi(de) rakendamine arengute järjepidevaks monitoorimiseks.
2. **Vaja on lahendust piirkondlike erisuste jaoks** – nt teatud tegevused oleksid suunatud ainult nn alapiirkondadele (nt Peipsi äärsed KOVid, Tartu vahetu tagamaa), teatud tegevused aga kogu maakonnale.
3. **Vaja on täpsemat fookuste seadmist, mis tähendab teatud tegevust eelistamist ning mõningate välistamist** – eelistuste puhul oleks märksõnadeks nt laiapõhjaline koostöö (võrgustikud), võimalikult suur (piirkondlik) mõju, noorte sisuline kaasamine, piirkonnaspetsiifiliste ressursside äriplaneerimine jms. Välistatud oleksid nt üksikprojektid, mis ei loo selget lisandväärtust/ ei oma laiemat mõju.
4. **Kaasamise ja kommunikatsiooni (jätkuv) arendamine (sh nt ühine inforuum)** - kaaluda võiks selge ja laiapõhjalise plaani koostamist.

LISA 3. Omavalitsusjuhtide intervjuude kokkuvõte

Alljärgnevalt on välja toodud omavalitsusjuhtide arvamused TASi strateegia kujundamiseks. Kokku intervjueriti 12 inimest.

1. TAS kui organisatsioon

Tugevused ja nende edasiarendamine:

- Omavalitsusjuhid on ühel meelel, et TAS kui organisatsioon on **toimiv ning tugev**, jätkusuutlikkus on tagatud. Tegevmeeskond on kompetentne ja tunneb oma tööd.
- Positiivsena on välja toodud võrgustike olemasolu nii Eestis kui ka välismaal, õppereiside korraldamist, Noortefondi olemasolu, erinevate osapoolte kaasamist jms.
- **Seega on oluline, et nimetatud tugevusi säilitada ja edasi arendada: osapoolte järjepidev kaasamine, initsiatiivi haaramine arendusorganisatsioonina ja meeskonna arendamine.** Samuti toodi välja, et koolitustegevustega tuleks jätkata. Samuti võiks TAS koordineerida vabatahtlikku tegevust, vältimaks dubleerimist (nt kaks külamaja kõrvuti).

Nõrkused/väljakutsed ja nende võimalikud lahendused:

- Mõneti tekitab probleemi **hindamine ja raha jaotamine**. Organisatsioon on suureks paisunud, raha saab u 25% taotlejatest. Samuti leitakse, et on vajalik tehtud otsuseid paremini põhjendada.
- Välja toodi ka mõnetine **killustatus raha jagamisel** – palju väikeseid projekte. Arvati, et mõttekam oleks eelistada kokku lepitud suuremaid projekte, mis omaksid piirkonnas rohkem mõju.
- Küsimusi tekitas ka **hindamissüsteem** – kuidas mõõdeti innovatiivsust jms, samuti toodi välja vajadus reeglite täpsustamiseks.
- Märkiti ka vajadust **tõhustada koostööd vallavanematega**.

2. TASi piirkond

Tugevused ja nende edasiarendamine:

- Ühiselt toodi välja **looduskeskkond ja selle kasutamine piirkonna hüvanguks** – Peipsi järv, Emajõgi jne. Seega on oluline strateegias näha ette meetmeid, mis sellele tugineksid.
- Iga omavalitsus rõhutas just tema territooriumile jäävaid objekte/tegevusi, nagu näiteks ratsutamine, seikluspargid, hooned, kohalikud ettevõtjad, traditsioonilised üritused jne. Seega on oluline luua strateegiaga võimalused erinevate kohalike algatuste toetamiseks.

Nõrkused/väljakutsed:

- Iga omavalitsus rõhutas kindlaid väljakutseid, mis on omased just konkreetsele KOVile, nt:
  - Peipsi järve kinnikasvamine;
  - taristu arendamine;
  - koduloomuuseumi arendamine;
  - elukeskkonna arendamine;
  - sotsiaalobjektide juurdeehitused;
  - uute töökohtade loomine.

- Seega on oluline luua strateegiaga võimalused omavalitsustele oma väljakutsetele vastamiseks.

3. Peamised väljakutsed sihtgruppide lõikes

Kogukonnad

Peamiselt pakuti välja konkreetseid tegevusi, mida võiks toetada (erinevate teenuste arendamine). Eraldi saab välja tuua vajaduse **arendada koostööd kogukondade vahel sidususe suurendamiseks.**

Noored

Läbivalt toodi välja tehnilise taristu arendamise vajadus – noortekeskused, laagrid, *skatepark*, sportimisvõimalused, mitmesuguste vahendite soetamine jms.

Täiendavalt mainiti, et noortele, kes peale kooli kuhugi ei lähe ning midagi ei tee, on tarvis rakendust.

Ettevõtjad

Ka siin töid omavalitsusjuhid välja pigem konkreetset investeringuvajadused, kirjeldades mh seda, mida ettevõtjad on teinud või plaanivad teha. Samas joonistub selgelt välja vajadus **arendada mitmesuguseid (turismi)teenuseid.**

4. Suurprojektid

Suurprojektidest jäid enam silma järgmised:

- Emajõe arendamine;
- Kavilda ürgoru arendamine;
- Peipsi järvega seonduvad tegevused.

Ülaltoodust saab järeldada, et peamiselt on omavalitsuste jaoks oluline kindlate objektide arendamine, samas nähakse vajadust kogukondadevahelise sidususe suurendamiseks.

TASi kui organisatsiooni kontekstis vajavad ülevaatamist hindamiskriteeriumid.

LISA 4. Piirkonna hetkeolukorra analüüs

Piirkonna olukorra analüüs asub eraldi dokumendis.

LISA 5. TASi koostöölepingud

Koostööleping	Lepingu osapooled	Sõlmimise aeg	Lühikirjeldus
Noortefondi koostööleping	Tartumaa Noortekogu, Tartumaa Arendusselts	2010. a	Leping fikseerib Noortefondi rakendamisega seotud õiguslikke küsimusi.
Peipsimaa koostööleping	Peipsi-Alutaguse Koostöökoda, Jõgevamaa Koostöökoda, Peipsi Kalanduspiirkonna Arendajate Kogu, Piiriveere Liider ja Tartumaa Arendusselts	2011. a, igal aastal koostatakse lepingu lisa rahaliste vahendite jaotuse kohta	Lepinguga määratakse siduvad koostööpõhimõtted Peipsimaa piirkonna atraktiivsuse suurendamiseks turismi sihtkohana ning elukvaliteedi parandamiseks ja elukeskkonna jätkusuutlikkuse tagamiseks piirkonnas.
LINCi koostööleping	Põlvamaa Partnerluskogu, Võrumaa Partnerluskogu, Valgamaa Partnerluskogu, Piiriveere Liider, Maamajanduse Infokeskus, Tartumaa Arendusselts	2012. a	Leping sätestas poolte vahelist koostööd 2012. a Tartus ja Lõuna-Eestis toimunud rahvusvahelise Euroopa Leader-alade võrgustumise konverentsi – LINC 2012 korraldamisel ja läbiviimisel.
Kollaste akende koostööleping	Võrumaa Partnerluskogu, Valgamaa Partnerluskogu, Põlvamaa Partnerluskogu, Piiriveere Liider, Tartumaa Arendusselts, Tartu linn, Valga linn, Viljandi linn, Mustvee linn, Peipsimaa Turism, Jõgevamaa Koostöökoda, Võrtsjärve SA	2013. a	Leping sätestab poolte vahelise koostöö koostööprojekti „Elu kahe maailma piiril” elluviimisel ajavahemikul 2013-2014, samuti kollaste akende hooldamise perioodil 2013-2018.
Noorteinfo koostööleping	Tartu Maavalitsus, Tartumaa Arendusselts	2013. a 2014. a 2015. a	Lepingu alusel vahendab TAS noorteinfot vastavalt Noorteinfo teenusestandardile, luues eeldused noori puudutava info kättesaadavuse parendamiseks ja aidates seeläbi kaasa noorte teadlike valikute tõusule ning toetades noorte toimetulekut ühiskonnaliikmena.
Koostööleping Tšehhi tegevusgrupi ja Pärnu Lahe Partnerluskoguga	Leader-tegevusgrupp Šumpersky Venkov, Pärnu Lahe Partnerluskogu, Tartumaa Arendusselts	2014. a	Osapooled sätestavad lepinguga oma koostööhuvi uueks programmiperioodiks.

Koostööleping Põhja-Iirimaa tegevusgrupiga	Leader-tegevusgrupp North East Region, Tartumaa Arendusselts	2014. a	Leping sätestab edasise koostöö suunad uueks programmiperioodiks.
Lõuna-Eesti avatud hea tahte koostööleping (ettevalmistamisel)	Planeeritavad osapooled: Lõuna-Eesti linnad, Leader-tegevusgrupid, MAKid, turismiarendusorganisatsioonid, omavalitsusliidud, ülikoolid ja teadusarendusorganisatsioonid	Planeeritav allkirjastamine 2015. a sügisel	Lepingu eesmärgiks on sätestada Poolte vaheline koostöötegevus Lõuna-Eesti arendamiseks läbi valdkondadeülese koostöö, innovatiivsete tehnoloogiate ja oskusteabe levitamise. Koostöötegevustega jätkatakse Lõuna-Eesti ühisprojekti “Elu kahe maailma piiril”, mida oluliselt laiendatakse innovatsiooni valdkonnas.
Koostööleping Hollandi tegevusgrupiga	Ida-Groningeni Leader-tegevusgrupp, Tartumaa Arendusselts	2015. a	Leping sätestab edasise koostöö suunad uueks programmiperioodiks.
Leping seoses tööhõivekava rakendamisega Tartumaal	Tartumaa Omavalitsuste Liit, Tartu linn, Tartu Maavalitsus, Tartu Ülikool, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Tartu Observatoorium, Tartumaa Arendusselts	2015. a	TAS on üheks osapooleks Tartumaa tööhõivekava elluviimisel uuel programmiperioodil.
Koostööleping Soome tegevusgrupiga	Leader-tegevusgrupp Jyväskylä, Tartumaa Arendusselts	2015. a	Leping sätestab edasise koostöö suunad uueks programmiperioodiks.

LISA 6. TASi strateegia koostamise protsess

Toimumisaeg	Seminar, koosolek	Eesmärk	Osalejate arv	Osalejate kirjeldus
11.12.12	Sibulatee võrgustiku seminar	Ülevaade hetkeolukorrast, edasised tegevused	15	Võrgustiku liikmed
01.03.13	Strateegia uuendamise koosolek	Strateegia protsessi kirjeldus	6	Tegevmeeskond ja juhatuse esimees
20.03.13	Kagu-Tartumaa koostööseminar	Piirkonna arengusuunad	26	Uue võrgustiku liikmed
23.04.13	Saadjärve piirkonna koostööseminar	Piirkonna arengusuunad	21	Uue võrgustiku liikmed
10.10.13	Tartumaa arendusorganisatsioonide ümarlaud	Senise töö kokkuvõtted, uue perioodi sihid	15	Arendus-organisatsioonide juhid, Tartu linna ja Maavalitsuse esindajad
15.11.13	Piirkondlikud ümarlauad – Võnnu	Senise töö kokkuvõtted, uue perioodi sihid	20	Luunja, Meeksi, Mäksa, Võnnu elanikud
19.11.13	Piirkondlikud ümarlauad – Puhja	Senise töö kokkuvõtted, uue perioodi sihid	23	Puhja, Nõo, Konguta elanikud
25.11.13	Piirkondlikud ümarlauad – Laeva	Senise töö kokkuvõtted, uue perioodi sihid	26	Alatskivi, Vara, Peipsiääre, Laeva, Tähtvere, Tartu valla ja Kallaste linna elanikud
03.12.13	Piirkondlikud ümarlauad – Kambja	Senise töö kokkuvõtted, uue perioodi sihid	26	Kambja, Ülenurme, Haaslava elanikud
17.12.13	Juhatus strateegiapäev	Edasised tegevused	11	Juhatus ja tegevmeeskond
November 2013-aprill 2014	Intervjuud vallavanematega	Tagasiside ja edasine tegevus	17	TASi piirkonna vallavanemad
09.01.14	Strateegiakomisjon	Piirkondade ettepaneku arutelu	7	Juhatus liikmed
14.01.14	Juhatus koosolek	TASi uue struktuuri ettepanek	14	Juhatus liikmed
16.01.14	MTÜ Maitsev Lõuna-Eesti talveseminar 2014 “Kohalik toit – kuidas minna edasi?”	Toidu valdkonna arengusuunad	50	Lõuna-Eesti tootjad
11.02.14	Peipsimaa ümarlaud	Uue perioodi sihid	8	Peipsimaa koostööpartnerid
17.02.14	Strateegiakomisjon	Strateegiaseminari ettevalmistamine	7	Juhatus liikmed
19.02.14	Strateegiaseminar	Strateegia prioriteetid, eesmärgid ja tegevused	50	Liikmed, juhatus, koostööpartnerid Tartumaalt ja Lõuna-Eestist
27.02.14	Koostöönõupidamine Iirimaa ja Soome partneritega	Uue perioodi koostöösuunad	7	Partnerid
06.03.14	Strateegiakomisjon	Strateegilised valikud	6	Juhatus liikmed
10.03.14	Juhatus koosolek	Otsustamine strateegiliste valikute üle	15	Juhatus ja tegevmeeskond
03.04.14	Strateegiakomisjon	Meetmestik ja rahastamiskava	6	Juhatus ja tegevmeeskond
10.04.14	Strateegiakomisjon	Strateegia esmase tervikversiooni arutelu	7	Juhatus ja tegevmeeskond

15.04.14	Juhatuse koosolek	Otsus strateegia avalikustamise kohta	13	Juhatuse liikmed
28.04.14	Strateegia avalikustamise seminar	Strateegia avalik arutelu	17	Liikmed ja koostööpartnerid
16.02.15	Strateegia täiendamise piirkondlikud ümarlauad – Kurepalu	Strateegia meetmete ja hindamiskriteeriumide täpsustamine	24	Kambja, Ülenurme, Haaslava elanikud
19.02.15	Strateegia täiendamise piirkondlikud ümarlauad – Võnnu	Strateegia meetmete ja hindamiskriteeriumide täpsustamine	16	Luunja, Meeksi, Mäksa, Võnnu elanikud
02.03.15	Strateegia täiendamise piirkondlikud ümarlauad – Alatskivi	Strateegia meetmete ja hindamiskriteeriumide täpsustamine	20	Alatskivi, Vara, Peipsiääre, Tartu valla ja Kallaste linna elanikud
05.03.15	Strateegia täiendamise piirkondlikud ümarlauad – Tõravere	Strateegia meetmete ja hindamiskriteeriumide täpsustamine	19	Laeva, Tähtvere, Puhja, Nõo, Konguta elanikud
25.03.15	Täiendatud strateegia avalikustamise seminar	Strateegia avalik arutelu	27	Liikmed ja huvitatud osapooled
15.06.15	Üldkoosolek	Strateegia heakskiitmine esitamiseks ministeeriumile	47	Liikmed
15.10.15	Strateegiakomisjon	Täienduste arutelu	7	Juhatuse liikmed, tegevmeeskond, strateegia ekspert
19.10.15	Juhatuse koosolek	Täienduste otsustamine	10	Juhatuse liikmed
02.11.15	Üldkoosolek	Strateegia lõplik kinnitamine	50	Liikmed

LISA 7. TASi suurema mõjuga arendustegevused perioodil 2009-2014

Tegevus	Rahastamine	Aeg	Lühikirjeldus
Rahvusvaheline kohaturunduse konverents	Leader-meede	2009. a	Kohaturunduse konverentsi korraldas TAS koostöös Maamajanduse Infokeskuse, Tartu Ärinõuandla, innovatsioonikeskus Innoeuropa. Konverentsi raames toimusid õpitoad, õppereisid, konkurss „Parim pala”, kohalikke tooteid tutvustav näitus-laot. Kokku osales konverentsil väliskülalisi kuuest erinevast EL liikmesriigist.
Koolitusprogrammid kogukondade ja võrgustike võimekuse tõstmiseks	Leader-meede	- Arenguprogramm „Uuenduste otsingul” 2009. a, 2010. a, 2012. a - Kogukondade koolitusprogramm koostööprojekti „InnovativeVillage” raames 2012. a - Koolitusprogramm Tartumaa võrgustikele 2014. a	Erinevad koolitusprogrammid on kaasa aidanud osalejate omavaheliste koostöösuhte tugevnemisele ning julgustanud neid testima oma piirkonnas nii väiksemaid kui ka suuremaid ideid. Samuti on sealt alguse saanud mitmed koostööprojektid.
Maamess	Leader-meede, osalejate omaosalus	Alates 2009. a	Aastatel 2009-2014 oli TASi piirkonna organisatsioonidel (toit, käsitöö, turism) võimalus osaleda Maamessil ühise pinnaga. Maamessil osalemine andis osalejatele hea võimaluse tutvustada oma tooteid ja teenuseid.
Liikmete õppereisid	Leader-meede, osalejate omaosalus	Alates 2009. a	TAS on korraldatud mitmeid õppereise liikmetele nii Eestis kui ka välispartnerite juurde, mis on võimaldanud osalejatel tutvuda erinevate piirkondade edulugudega, vahetada kogemusi, arutelda võimalike koostööteemade üle.
Peipsimaa koostöö	Leader-meede	Alates 2010. a	Alates 2010. a algusest on TAS osalenud Peipsimaa piirkonna ümarlaudade tegevuses koos piirkonna kohalike omavalitsuste, mittetulundusühingute, ettevõtjate ja teiste Leader-tegevusgruppidega. 2011. a sõlmiti koostööleping ja koostöös osalevad Leader-tegevusgruppid võtsid tööle Peipsimaa koordinaatori. Peipsimaa koordinaator on taotlenud erinevate ühisprojektide jaoks vahendeid Leader-meetmest, EASist ja Interregist. Peipsi piirkonna arendustegevuste elluviimiseks moodustati mittetulundusühing

			Peipsimaa Turism.
Väiketootjate võrgustik Maitsev Lõuna-Eesti ja taluturud	Leader-meede, liikmemaksude vahendid	Alates 2010. a	TAS koos teiste Lõuna-Eesti tegevusgruppidega ning piirkonna väiketootjatega moodustasid 2010. a MTÜ Maitsev Lõuna-Eesti, pannes sellega aluse Lõuna-Eesti väiketootjate võrgustikule. 2010. a augustis avas MTÜ Tartu Lõunakeskuses Taluturu, mis toimib väiketootjate kasvulavana. 2010.a alustati 30 tootjaga ja 2015 on tootjaid Taluturul juba 150. Aastal 2013 avati Taluturu filiaal Pärnus ja 2014 Narvas.
LINC	Leader-meede	Alates 2010. a	LINC on rahvusvaheline koostöökonverents Austria, Saksamaa, Eesti ja Soome Leader-tegevusgruppide ja maaeluvõrgustike eestvedamisel, mille põhieesmärgiks on endendavõrgustumist ja kogemuste vahetamist Euroopa Leader-piirkondade vahel. 2012. a toimus LINC konverents Lõuna-Eestis, suure tõenäosusega toimub ka uuel programmiperioodil üks LINC konverents Eestis. TAS oli LINCi korraldamisel koordineerivaks partneriks.
Tartumaa Noortefond ja Tartumaa Noorteinfo	Liikmemaksude vahendid, koostööleping TASi ja Tartu Maavalitsuse vahel noorteinfo vahendamiseks	Tartumaa Noortefond sai alguse aastal 2010, Tartumaa Arendusselts koordineerib koostöös Tartu Maavalitsuse ja Anne Noortekeskusega Tartumaa noorteinfo jagamist 2013-2015.	Tartumaa Noortefondi eesmärgiks on toetada TASi tegevuspiirkonna noorte isiklikku arengut ja rikastada nende elukeskkonda. Tartumaa Noortefond rahastab konkursi alusel 12-26-aastaste noorte endi poolt kirjutatud projekte. Noorteinfo raames korraldatakse noortele ja noorsootöötajatele õppereise tutvumaks piirkonna ettevõtete ja kodanikuühendustega ning erinevaid temaatilisi seminare ja koolitusi. Noortefondi koordineerib Tartumaa Noortekogu.
Hollandi nädal Tartus	Leader-meede	2011. a	Tartut külastas 18-liikmeline delegatsioon Hollandist Ida-Groningenist. Hollandi nädala juhatas sisse ühisseminar, kus räägiti väiketootmisest ja turismindusest ning mis võimaldas osalejatel õppida üksteise kogemustest ning vahetada edulugusid. Hollandlased osalesid Maamessil TASiga ühisel pinnal ning tutvustasid Lõunakeskuse Taluturu juures oma piirkonna toiduvalmistamist.

Elu kahe maailma piiril	Leader-meede ja erinevad toetajad: EAS, kohalikud omavalitsused, ettevõtjad, mittetulundusühingud ja teadusasutused	2013-2020	National Geographicu kollaste akendega tähistatud teekond jutustab loo ühest erilisest paigast Euroopa Liidu piiril, Läti ja Venemaa kõrval, kuhu veel ei ulatu urbaniseerunud ja suurtööstuslik maailm. Koostööprojekti raames on välja töötatud marsruudikaardid ja erinevad platvormid ning 2014. a lõpus ilmus „Lõuna-Eesti lugude ja heade pakkumiste raamat 2015”, mis sisaldab põnevaid lugusid ning rohkem kui 300 aktiivse puhkuse, majutuse, toitlustuse ja kultuurisündmuse head pakkumist. Esmakordselt on koondatud ühte väljaandesse Tartu-, Viljandi-, Jõgeva-, Põlva-, Võru- ja Valgamaa ettevõtete ja organisatsioonide info ja pakkumised.
Trükiste koostamine ja väljaandmine, artiklite ja materjalide koostamine	Leader-meede ja erinevad toetajad: EAS, kohalikud omavalitsused, ettevõtjad, mittetulundusühingud ja teadusasutused	Alates 2009.a	TAS on perioodil 2009-2015 välja andnud mitmeid trükiseid piirkonna, Lõuna-Eesti ja Eesti kohta. Suuremamahulised trükised on olnud järgmised: "Kohaturundus algab loo loomisest", "Innovative Village", "LINC Estonia 2012", "Lõuna-Eesti lugude ja heade pakkumiste raamat 2015", "Leader Tartumaal 2009-2014". Lisaks on TAS välja andnud hulgaliselt brošüüre erinevatel teemadel: energeetika, turismimarsruudid, noortefondi ja noorteinfo tutvustused jms.
TASi projektide menetlemise ja hindamise elektrooniline keskkond	Leader-meede	Alates 2011	TAS on menetlenud ligi 1300 Leader projekti perioodil 2009-2014. Tänu terviklikule infosüsteemile oli võimalik nii suure töömahuga hakkama saada. 2015. a sügisel on planeeritud täiendada infosüsteemi ja arendada välja elektrooniline seiresüsteem.

LISA 8. TASI projektid 2010-2014

Tegevus	Meede	Aeg	Lühikirjeldus
Külad korda	Leader-meede	2010. a	Kuues Tartumaa kogukonnas viidi projekti raames läbi koostöökoolitused. Projektiga sooviti innustada inimesi rohkem tähelepanu pöörama oma igapäevasele elukeskkonnale ja ühiselt mõtlema, mida võiks selle juures paremaks muuta.
Tarkuste Purgi abil lastele väärtuste õpetamine	Leader-meede	2010. a	70 lasteaia- ja kooliõpetajat osalesid 2010. a koolitusel „Tarkuste Purgi abil lastele väärtuste õpetamine”. Koolitusel käsitleti erinevaid väärtuste ja väärtuskasvatustega seotud teemasid ning tutvustati Tarkuste Purgi metoodikat.
Koostöö tõhustamine positiivsete sõnumite edastamiseks meedias	Leader-meede	2010. a	Projekti raames viidi 2010. a sügisel läbi kolm koolitusseminari Tartumaa vallalehtede toimetajatele ning üks koolitusseminar TASi juhatusel ja liikmetel.
Rahvusvaheline noorte Leader-seminar Lööme maakonna rahvusvaheliselt särama!	Leader-meede	2010. a	Seminari keskne idee oli kaasata maanoored otsustusprotsessidesse ja anda neile võimalus osaleda maapiirkonna elu arendamisel. Seminar tipnes tulevikuküla ehitamise protsessiga. Lisaks Tartumaa noortele osalesid viiepäevasel seminaril maanoored Lätist, Leedust, Slovakiast ja Sloveeniast (kokku üle 100 noore).
Kaasav arendusselts	Leader-meede	2010. a	Koolitusprogrammi kolme mooduli vältel käsitleti kaasava juhtimise olemust, analüüsiti iseennast kaasaja ja juhina, omandati esmane arusaam kaasamisprotsesside algatamisest ja hoidmisest ning loodi, arendati ja viidi ellu TASi kaasamismudel. Osalesid TASi juhatus, tegevtootajad, liikmed, koostööpartnerid.
Ressursiuuringud	Leader-meede	2010. a	Tartumaa ressursside paremaks kaardistamiseks koostati erinevad uuringud (maa kui tootmisressurss, maavarade ressurss, metsaressurss, energiaressurss, inimressurss).
Liikuvad ettevõtlusnõustajad Tartumaal	Leader-meede	2012. a	TASI tegevuspiirkonnas alustasid tööd kolm ettevõtlusnõustajat, kes pakkusid maapiirkonnas tegutsevatele ettevõtetele tasuta personaalset nõustamist ettevõtjate juures kohapeal.
Innovative Village	Leader-meede	2012-2014. a	Rahvusvahelise projekti eesmärgiks oli kaasa aidata maapiirkondade kogukondade vajadustel põhinevate teenuste arengule, leides selleks uudseid lahendusi ja kaasates kohalikke elanikke. Projekti koordineeris Jyväskylä Rakenduskõrgkool ning projekti partnerid olid lisaks Eestile ja Soomele ka Põhja-Iirimaalt.

Tervisespordi edendamine Peipsimaal	Leader-meede	2012-2013. a	Rahvusvahelise projekti (kaasatud oli 5 Peipsiäärset tegevusgruppi, projektiga oli seotud 5 partnerit Soomest ja üks Saksamaalt) eesmärgiks oli tutvustada sportimise ja puhkamise võimalusi Peipsimaal ning seeläbi suunata huvilisi kasutama regiooni erinevaid teenuseid.
Avasta Peipsimaa!	EAS turundus-meede	2012-2013. a	Projektiga viidi läbi erinevad tegevused Peipsimaa tutvustamiseks lähiturgudel (Soome, Läti, Venemaa).
Kohalik ressurss energeetikas ja ehituses	Leader-meede	2013-2014. a	Rahvusvaheline projekt, mille eesmärgiks oli uurida looduslike materjalide kasutamist energeetiliselt ja ehituslikul eesmärgil. Partnerid: Võrtsjärve Ühendus, tegevusgrupid Soomest, ehituse ja energeetikaga tegelevad organisatsioonid Saksamaalt ja Soomest.
Elu kahe maailma piiril	Leader-meede	2013-2014. a	Projektiga paigaldati Lõuna-Eestisse 21 National Geographicu kollast akent, loodi projekti koduleht, koostati marsruudidrukised, viidi läbi teekonna „Elu kahe maailma piiril” avasündmus ning erinevad reklaamikampaaniad. Projekti eesmärgiks oli tugevdada piirkonna identiteeti, tuua Lõuna-Eestile tuntuks ja külastajaid nii Eestist kui ka välismaalt. Tegemist oli rahvusvahelise koostööprojektiga, mille algatasid Lõuna-Eesti Leader-tegevusgrupid ja ajakiri National Geographic Eesti.
Tartumaa koostöövõrgustike arendamine	Leader-meede	2014. a	Projekti eesmärgiks oli Tartumaa nelja koostöövõrgustiku (Vooremaa, Räpina mnt piirkond, Sibulatee ja Elva puhkepiirkond) arendamine ja tugevdamine. Projektiga sooviti kaasa aidata kohalike turismitoodete ja -teenuste kvaliteedi tõstmisele ja mitmekesistamisele, uute toodete/teenuste loomisele ning võrgustike piirkonna identiteedi tugevdamisele.
Erinevad turismi- ja kogukonnaprojektid	EU programmid	Alates 2010	TAS on esitanud taotlusi Eesti-Läti programmi, Euroopa Komisjoni programmidesse ning Interregi. 2015 sügisel on plaanis esitada koos Soome ja Läti partneritega turismiteemaline projekt Interregi Central Baltic programmi.

LISA 9. Seletuskiri strateegia uuendamisele 2018-2019 aastal

TASi strateegia 2015-2022 uuendamise protsess viidi läbi 2018-2019 aastal ning see sisaldas järgnevaid tegevusi:

- Seminarid ja ümarlauad valdades – märts 2018
- Statistiline analüüs projektide taotlemise ja rahastamise kohta – juuli 2018
- Töötoa/arutelu läbiviimine TASi üldkoosolekul strateegia muudatusvajaduse määratlemiseks – 3.10.2018
- Strateegia uuendamise seminar TASi juhatusega muudatusvajaduste täpsustamiseks – 6.11.2018
- Haldusreformi järgsete KOVide arengukavade analüüs – november 2018
- Elektroonilise ideekorje läbiviimine strateegia muudatusvajaduste täpsustamiseks – oktoober-detsember 2018
- Eksperthinnangu koostamine seni rahastatud ja elluviidud projektide sisulisele panusele strateegia eesmärkidesse, võimalike kitsaskohtade määratlemine – oktoober-detsember 2018
- Strateegiadokumendi uuendatud versiooni koostamine – jaanuar 2019
- Strateegia uuenduste tutvustamise seminar – 24.01.2019
- Uuendatud strateegia avalikustamine – 29.01-06.02.2019
- Uuendatud strateegia vastuvõtmine TASi üldkoosolekul – 20.02.2019

Protsessi konsulteeris OÜ Cumulus Consulting konsultant Mihkel Laan.

Arutelude ja analüüside tulemusena määratleti strateegia peamised uuendamist vajavad teemad:

1. Väliskeskkonna muutustest tulenevad täpsustused

2017.a. toimus kohalike omavalitsuste reform (haldusreform), mis muutis oluliselt Tartu maakonna sisest haldusjaotust. TASi strateegia uuendamise raames viidi vastavad muudatused dokumenti sisse, uuendati ka peamisi statistilisi näitajaid (vt ka strateegia p 1.2 ja 2.1). Käesoleva strateegia elluviimise järgselt jääb üles küsimus, milline on TASi piirkond peale 2022. aastat – hetkel kuuluvad 5 omavalitsust TASi osaliselt, neist 4 kuuluvad samal ajal ka teise Leader-tegevusgruppi.

2. TASi läbiva printsiibi – uuenduslikkuse – tähtsustamine ja lahtimõtestamine

Strateegia uuendamise raames toimunud aruteludel leiti ühiselt, et uuenduslikkusele tuleks senisest veelgi enam tähelepanu pöörata. Seda kinnitas ka elluviidud projektide analüüs – uuenduslikkust oli neis pigem vähe. TASi strateegias täpsustati uuendamise raames innovaatsilisuse mõistet, lisaks täiendati dokumendi peatükki 5.4, kuhu lisati TASi proaktiivsed tegevused innovaatsilisuse suurendamiseks. Lisaks strateegia täiendustele koostab TAS 2019. aastal eelkõige taotlejatele suunatud juhendmaterjali uuenduslikkuse/innovatiivsuse kohta.

3. TASi „jalajälje“ suurendamine – suurprojektide meetme lisamine

Strateegia ühe olulisema muudatusena lisati uuendamise raames sellesse meede „Suurprojektide arendamine“ (meede 3.1). Meetme lisamise põhjuseks oli soov toetada suuremahulisi ning suurema mõjuga investeeringuid, millest saaks kasu laiem piirkond. Meetme kogumahuks kavandatakse 14% TASi toetuste kogumahust, mis tuleneb seni toimunud taotlusvoorude jääkidest. Meetme rakendamise eesmärgid ja meetme täpsem sisu on kirjeldatud strateegia peatükis 5.2 (strateegiline valdkond 3).

4. Kogukondade sidususe kasvatamine: ühisprojektid ja kogukondade jaoks olulised teenused

Uuendamise raames täpsustati ühisprojektide mõistet selliselt, et haldusreformi järgselt on ühisprojekti võimalik ellu viia ka ühe omavalitsuse siseselt. Samuti laiendati kogukonnateenuste mõistet. Meetmest 2.1 on strateegia uuendamise järgselt võimalik toetust küsida ka laiemalt - kogukonna üldist heaolu, turvalisust ja sidusust suurendavate teenuste arendamiseks.

Lisaks eeltoodud täiendustele viidi dokumenti sisse ka erinevaid tehnilised täpsustusi, mh uuendati liikmete nimekiri, täpsustati rahastamiskava ning korrigeeriti strateegia lõppaastat – selleks on uuendatud strateegia kohaselt 2022 (varasemalt 2023).